ΒΩΜΟΣ

Τὸ φύλλο (διπλὸ) λεπτὰ 40.

Στὸ ἐξωτερικὸ 50

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ Α'. — ΑΡΙΘΜΟΣ 15—16

Ἀθήνα, 1—15 Ἰουνίου 1919

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

ΜΕΝΟΥ ΦΙΛΗΝΤΑ : *Οἱ γλωσσαμύντορες.—Ὀχτάβες.*
Κ. ΚΑΒΑΦΗ : *Ὁ Ἥλιος τοῦ Ἀπογεύματος, Ἡδονῆ, Ὅταν διεγείρονται*
ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ : *Στὰ χώματα.*
ΔΗΜΟΣΘ. ΒΟΥΤΥΡΑ : *Τὸ κοριτσάκι μὲ τὰ κόκκινα.*
Π. ΜΟΛΙΝΟΥ : *Συγκενικὰ Μοτίβα.*
Κ. ΦΑΛΤΑΙΤΣ : *Μιὰ σελίδα ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ Μητσάκη.*
Α. ΠΑΠΑΔΗΜΑ : *Ἀρετή.*
ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ : *Τουρίστ.*
Ν. Χ. ΜΠΟΥΦΙΔΗ : *Μανιφέστο ζωῆς στὴ τέχνη.*
ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ : *Αἰσθητικὲς ἀπόπειρες.*
OSCAR WILDE : *Ὁ τάφος τοῦ* Keats.
ROBERS BURNS : Afton Water.
JOHN KEATS : *Σοννέτο τοῦ γαλανοῦ.*
Γ. ΣΠΑΤΑΛΑ : *Δυὸ λόγια γιὰ τὶς «Πετριὲς στὸν Ἥλιο» τοῦ Γρ. Ξενόπουλου.*
ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ : *(Θεατρικὰ σημειώματα.—Συναυλίες).*
ΓΡΑΜΜΑΤΑ.

ΟΙ ΓΛΩΣΣΑΜΥΝΤΟΡΕΣ

Καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπ' τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη ὁ κάθε ἕλληνας λογοτέχνης ποὺ ἔνιωθε μέσα του τὴ φωτιὰ νὰ ἐκφανθῆ ὁπωσδήποτε καλλιτεχνικά, καταλάβαινε πὼς ἡ βαλσαμωμένη γλῶσσα ποὺ μᾶς κατασκεύασαν οἱ δασκάλοι —ποὺ ἀπὸ τέχνη τοῦ λόγου εἴδηση βέβαια δὲν ἔχουνε— δὲν τοῦ εἶναι ἀρκετή, γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἄρνηση κάθε ζωῆς ἐνῶ ὁ λογοτέχνης ἔχει νὰ κάνει—δυστυχῶς γιὰ τοὺς λογιοτάτους—μὲ τὴ ζωή.

Ἔτσι λοιπὸν βγῆκε στὴ μέση τὸ γλωσσικὸ ζήτημα.

Ὡστόσο ὅλα τὰ πισωδρομικὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου μας φανῆκαν ἐχθρικὰ στὴ γλωσσικὴ μεταρρύθμιση. Μὰ οἱ λογοτέχνες καὶ γενικὰ οἱ ἀνώτεροι διανοούμενοι καταφρονώντας τὶς ἐπίσημες κιἀνεπίσημες αὐτὲς ἀντίδρασες δουλέβανε ἀνεξάρτητα ὥς που καταφέρανε νὰ τοὺς προσέξει ὁ κόσμος ὁ διαλεχτὸς—ἐννοῶ ὁ πνευματικὰ διαλεχτός, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κοινωνικὲς τάξες—.

Ἕνας ἀπ' τοὺς διαλεχτοὺς αὐτοὺς κιὸ Βενιζέλος. Εὐτυχῶς γιὰ τὸν τόπο. Τὸ Βενιζέλο δὲν τόνε νιώθουνε δυστυχῶς οὔτε οἱ δικοί του, τὸν ἀκολουθοῦν ἄλλοι ἀπὸ πίστη κιἄλλοι ἀπὸ φόβο.... καὶ σάλλες του βέβαια ἀντίληψες, μὰ προπάντων στὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Ὡστόσο αὐτοὶ ποὺ δοκιμάσανε νὰ κάνουνε τὸ τελευταῖο γλωσσοαντιδραστικὸ κίνημα δὲν πιστεύω νὰ εἶναι καὶ πολὺ δικοί του.

Τὸ ἐμπαθέστατο μάλιστα γεροντάκι, ποὺ πάσχει ἀπὸ παθολογικὴ ὑπερεξόγκωση τοῦ Ἐγώ. Ὁ κλεινὸς λέγω Χατζηδάκης τὸ σέμνωμα τῆς ***Γλαυκὸς τῆς τεταριχευμένης*** (ὁ ἐστι Πανεπιστήμιον) Πῶς μποροῦσε νὰ συχωρέσει στὸ Βενιζέλο τὴν μπηχτὴ ποὺ τοὔφερε ἀπὸ δίπλα στὴν τελευταία σύνοδο τῆς Βουλῆς ;

Ὅταν εἶπε δηλαδὴ πὼς ὁ κ. Χ. δὲν ξαίρει τί τοῦ γίνεται!

Τὸν ξαίρετε σεῖς τὸ Χατζηδάκη ; Ὅσοι τὸν ξαίρουνε μὲ καταλαβαίνουν καλά. Λοιπὸν μποροῦσε ὁ Χ. νὰ τὸ καταπιεῖ τέτοιο πρᾶμα ;

Τὸ μίσος λοιπὸν ποὺ ἔχει μέσα του γιὰ τὸν καθένα, ποὺ δὲν ἀκολουθεῖ τυφλὰ τὶς γνῶμες του σὲ κάθε ζήτημα, μόνον ὅσοι τὸ δοκιμάσανε, μόνο ἐκεῖνοι τὸ ξαίρουνε. Πόσο μᾶλλον νὰ βρεθῆ ἄνθρωπος νά τόνε βάλει στὴ θέση του μὲ τέτοια περιωπή.

Ἀπὸ τότε λοιπὸν ὁ Χ. αἰσθάνεται ὄχι μίσος, ἀλλὰ λύσσα, ναί λύσσα σᾶς λέγω κιἀκοῦστε με. Μόνο ὅσοι ξαίρουνε τί παθολογικὸ φαινόμενο ἐγωϊσμοῦ εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μόνο ἐκεῖνοι θὰ μὲ καταλάβουνε. Μπρὸς στὸ πάθος του δὲν βρίσκουνε χάρη μήτε ἡ ἐπιστήμη, μήτε ἡ λογική, μήτε ὁ κοινὸς νοῦς, μήτε ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀξιώματος, μήτε ἡ περιωπὴ τῆς θέσης του, μήτε ἡ γνώμη τῶν ἐκλεχτῶν, μήτε ἡ ὑστεροφημία.

Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ τότε ὁρκίστηκε νὰ ἐκδικηθῆ.

Ἐνῶ ὅλοι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι ποὺ ὁπωσδήποτε καταγινόμαστε μὲ τὰ ὡραῖα γράμματα, πρὶν ἀπ' τὴ μεταρρύθμιση, συντραβιούμενοι στὸν ἑαυτό μας σὰν τὴ χελώνα μέσ' στὴ ὄστρακό της, ἀρκούμασταν νὰ ταλανίζουμε τὴν κατάσταση, Βρεθήκανε τρεῖς ἄνθρωποι, τρεῖς ἥρωες ἀληθινά, ἄνθρωποι μὲ κοινωνικὴ περιωπὴ καὶ οἰκονομικὰ ἀνεξάρτητοι μάλιστα, ποὺ μὴν ἀναμετρώντας τοὺς κιντύνους ριχτήκανε στὸν ἀγώνα, νὰ βοηθήσουνε τὸ Βενιζέλο καὶ πραχτικὰ στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ ἔργου. Παραβλέποντας τὴν ἀντίδραση ἀπὸ μέσα, τὴν ἀντίδραση ἀπὸ γῦρο, τὴν ἀντίδραση ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς δικούς τωνε—«φθόνος γὰρ ἀεὶ τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ὑπέροχον»— περιφρονώντας τὰ μικροπάθη, τῆς μικροζούλιες, τὶς συκοφαντίες, τὶς ραδιουργίες τῶν στενοκεφάλων, τῶν σχολαστικῶν, τῶν δημοκόπων τῶν φαυλοκρατῶν, τοῦ παπαδισμοῦ, τῆς ἀσυνειδησίας, τῆς μπακαλωσύνης τῶν γραμμάτων, τῶν Βραχμάνων τῆς παιδείας καὶ τοῦ ἀνάξιου ἑλληνικοῦ τύπου, μὴ λογαριάζοντας τοὺς κόπους καὶ μόχθους τοὺς κιντύνους καὶ τὶς κατακραυγὲς ἀναλάβανε τὸν ἀγώνα τὸν καλό· ναὶ τὸν καλό, τὸ μόνο καλό.

Αὐτουνοὺς λοιπὸν ηὗρε πρόχειρο καὶ ἀκίντυνο —τὸ νόμισε ἀκίντυνο— νὰ βαρέσει ὁ Χατζηδάκης. Ἀπὸ καιρὸ λοιπὸν ἀρχίνησε νὰ ὀργανώνει σωστὴ συνωμοσία ἐναντίον τους, καὶ τὸ πρῶτο πραχτικὸ φάνισμα τῆς συνωμοσίας του εἴτανε ἡ προχτεσινὴ συγκέντρωση τῶν καλῶν ἐκείνων ἀνθρώπων στὴ Μητρόπολη. Τί ἔγινε ἐκεῖ θὰ τὰ βρῆτε γραμμένα μὲ λεφτομέρεια στὴν «Πατρίδα» 7 Ἰουν. 1919. Μὰ ἡ Κυβέρνηση δὲν ἔμεινε μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια;

τοὺς ἔδειξε τὸ γρόθο, καὶ τότες ὁ κ. Καθηγητὴς Χ, ποὺ ἔχει ἀναγάγει τὴ σοφιστεία στὰ χρόνια μας σὲ περιωπὴ ἀνώτερη κιἀπ' τὴν ἐποχὴ ποῦ γράφηκαν οἱ «Νεφέλες», δὲν εἶχε ὁ σκότιος ὁ ἄνθρωπος τὸ θάρρος νὰ πεῖ τὴ γνώμη του καὶ τὶς ἐνέργειές του καθαρὰ καὶ ξάστερα. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ὡστόσο βρεθήκανε καὶ δυὸ Κύριοι, ὁ κ. Καραπάνος καὶ ὁ κ. Γκίνης ποὺ μὲ τὴ διαμαρτύρησή τους γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς παρασυναγωγῆς ἐσώσανε—γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ—τὴν ἀστικὴ Ἑλλην. διανόηση.

Γιὰ τὸν κ. Κουλουμβάκη —ποὺ ἀπορεῖ μὰ τὴν ἀλήθεια κάθε ἴσιος ἄνθρωπος, πῶς βρέθηκε δὰ ἕνα πρωῖ αὐτὸς ὁ Κύριος μέσα στὸ αὐτοκίνητο τοῦ Νομάρχη Ἀθηνῶν !—Γιὰ τὸν κ. Κουλουμβάκη λοιπόν.... θὰ τοῦ κάνω τὴν ἐξαιρετικὴ τιμὴ νἀφίσω νὰ τοῦ μιλήσει ὁ γέρο Ὅμηρος :

— Σὺ οὔτ' ἐν πολέμοις ἐναρίθμιος οὔτ' ἐνὶ βουλή !
Γιὰ τὸν κ. Μενάρδο ἤδη γράφηκε τὸ
— Καὶ σὺ Μενάρδε ; . . . . .
Γιὰ τοὺς ἄλλους ; . . . .
«Τούτους οὐδαμοῦ λέγω».

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΟΧΤΑΒΕΣ

Στὴν ἀγκαλιά μου ἔλα καὶ γεῖρε·
στάπαλομέταξα μαλλιά μου
τὰ ξανθά, τὸ ἱδρωμένο σῦρέ
σου μέτωπο. Ἀπὸ τὴν καρδιά μου
μὲ ἄλικον αἷμα θὰ σὲ θρέφω,
κιὅταν τὸ βλέμμα μου σοῦ στρέφω,
κανεὶς δὲ θὰ σὲ κράξει : στεῖρε.
Στὴν ἀγκαλιά μου ἔλα καὶ γεῖρε !

*
* *

Ὦ ἔλα, κιό ἴδρος μου εἶνε μύρο,
κιἀπ' τὴ δροσόπηγή τὴ ζωή μου
(ζωὴ ἑνὸς μπουμπουκιοῦ ἀνθουσίμου)
δροσιὰ ζωῆς μὲ τὰ φιλιά μου
πίνε, ὦ Καλέ, στὴν ἀγκαλιά μου
καὶ μέθα ἀπὸ ζωή, κιἀπλώσου.....
Στὸ ρόδινο χαμόγελό σου
θἀνθοβολήσει ἡ φύση γῦρο.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΔΗΛΩΣΗ

Ἀπ' αὐτὸ τὸ φύλλο ὁ τακτικός μας συνεργάτης καὶ γνωστὸς γλωσσολόγος Μένος Φιλήντας παίρνει τὴ θέση τοῦ διευθυντῆ στὴν ἐπιστημονικὴ τῶν γραμμάτων ἔρευνα καὶ γενικὰ στὴν ὕλη ποῦ ἀφορᾶ, σὲ κάθε τι ἐπιστημονικό, πάντως ὅμως μέσ' τὰ ὅρια τοῦ φιλολογικοῦ χαρακτῆρα.

Ἔτσι λοιπὸν ἐξὸν τὴν καθαρῶς λογοτεχνικὴ ὕλη ὁ Βωμὸς θὰ δημοσιεύη ἄρθρα γλωσσολογικά, ἄρθρα Βυζαντινολογικά, ἱστορία τῆς γλώσσας, λαογραφία, γλωσσικὴ κριτική, ἐτυμολογικά, γλωσσάρια, ἀνέκδοτα δημοτικὰ τραγούδια καὶ κάθε τι σχετικό. Παρακαλοῦμε λοιπὸν κάθε λόγιο δικό μας καὶ ξένο νὰ λάβει τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς τιμήση καὶ μὲ τὴ τέτοιω λογιῶ συνεργασία του.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

Ο ΗΛΙΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΟΣ

Τὴν κάμαρην αὐτή, πόσο καλὰ τὴν ξέρω.
Τώρα νοικιάζονται κι αὐτὴ κ' ἡ πλαγινὴ
γιὰ ἐμπορικὰ γραφεῖα. Ὅλο τὸ σπίτι ἔγινε
γραφεῖα μεσιτῶν, κ' ἐμπόρων, κ' Ἑταιρεῖες.

Ἀ ἡ κάμαρη αὐτή, τὶ γνώριμη ποῦ εἶναι.

Κοντὰ στὴν πόρτα ἐδῶ ἦταν ὁ καναπές,
κ' ἐμπρός του ἕνα τουρκικὸ χαλί·
σιμὰ τὸ ράφι μὲ δυὸ βάζα κίτρινα.
Δεξιὰ—ὄχι, ἀντικρύ, ἕνα ντολάπι μὲ καθρέπτη.
Στὴ μέση τὸ τραπέζι ὅπου ἔγραφε·
κ' ἡ τρεῖς μεγάλες ψάθινες καρέγλες.
Πλάϊ στὸ παράθυρο ἦταν τὸ κρεββάτι,
ποῦ ἀγαπηθήκαμε τόσες φορές.

Θὰ βρίσκονται ἀκόμη τὰ καϋμένα πουθενά.

Πλάϊ στὸ παράθυρο ἦταν τὸ κρεββάτι·
ὁ ἥλιος τοῦ ἀπογεύματος τῶφθανε ὡς τὰ μισά.

.....Ἀπόγευμα, ἡ ὥρα τέσσερες, εἴχαμε χωρισθεῖ
γιὰ μιὰ ἑβδομάδα μόνο.....Ἀλοίμονον,
ἡ ἑβδομὰς ἐκείνη ἔγινε παντοτινή.

1919

ΟΤΑΝ ΔΙΕΓΕΙΡΟΝΤΑΙ

Προσπάθησε νὰ τὰ φυλάξεις, ποιητή,
ὅσο κι ἂν εἶναι λίγα αὐτὰ ποῦ σταματιοῦνται.
Τοῦ ἐρωτισμοῦ σου τὰ δράματα.
Βάλ' τα, μισοκρυμένα, μὲς τὲς φράσεις σου.
Προσπάθησε νὰ τὰ κρατήσεις, ποιητή,
ὅταν διεγείρονται μὲς τὸ μυαλό σου,
τὴν νύχτα, ἢ μὲς τὴ λάμψι τοῦ μεσημεριοῦ.

1916

ΗΔΟΝΗ

Χαρὰ καὶ μύρο τῆς ζωῆς μου ἡ μνήμη τῶν ὡρῶν
ποῦ ἠῦρα καὶ ποῦ κράτηξα τὴν ἡδονὴ ὡς τὴν ἤθελα·
Χαρὰ καὶ μύρο τῆς ζωῆς μου ἐμένα,
ποῦ ἀρνήθηκα καὶ ποῦ ἀποστράφηκα
τὴν κάθε ἀπόλαυσιν ἐρώτων τῆς ρουτίνας.

1917

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

"ΒΩΜΟΣ,, ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΑΘΗΝΑ ΛΕΩΦ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 25 *Τηλεφ 145*

ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΣΠΥΡΟΣ ΜΟΣΧΟΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΒΡΑΚΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΜΕΝΟΣ ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἰδιοκτησία ὁμωνύμου συνεταιρισμοῦ.

Συνδρομὴ Ἐσωτερικοῦ καὶ Ἐξωτερικοῦ : τὸ χρόνο δραχ 10
ἑξάμηνη δραχ. 6
Γράμματα συνδρομὲς καὶ ὅ,τι σχετικὸ μὲ τὴν ἀκόλουθη διεύθυνση:
Ἐκδοτικὸν συνεταιρισμὸν «Βωμὸς» Λεωφ Πανεπιστημίου 25

Καθένας ὑπεύθυνος γιὰ ὅ,τι γράφει.
Γραμματεὺς τῆς συντάξεως
ΙΣΙΔΩΡΟΣ ΚΑΡΑΛΗΣ
Ὧραι γραφείου 9 1)2—11 1)2 πλὴν τῆς Κυριακῆς.

ΣΤΑ ΧΩΜΑΤΑ

Στὸ σπίτι τῆς Φωτούλας ὅλα ἦταν ἄνω κάτω· πέθαινε ἡ μάννα της. Τόσες ἡμέρες τώρα, αὐτὴ κανένας δὲν τὴν πρόσεχε. Μόλις εἴχανε καιρὸ νὰ τῆς ρίξουν καμμιὰ σπλαχνικὴ ματιά, κανένα γλυκὸ λόγο οἱ καλὲς γυναῖκες οἱ γειτόνισσες καὶ κάποιες μακρινὲς συγγένισσες, ποῦ παραστέκαν τὴ βαριάρρωστη. Μὰ καὶ χωρὶς νὰ θέλανε τὴ σπρῶχναν, τὴν τραβοῦσανε σὰν τὸ κουρέλι τὴ μικρούλα ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Λησμονοῦσανε νὰ τῆς δώσουν καὶ νὰ φάη. Καὶ πῶς τῆς τὸ δίναν αὐτὸ τὸ φαΐ, καὶ πῶς τὴν πλαγιάζανε στὸ πρόχειρο στρωσίδι της, κι' ὄχι πειὰ στῆς μάννας τὸ πλευρό ! Ἐκεῖνες οἱ φροντίδες τους οἱ χωρὶς φίλτρο, οἱ ἀνήσυχες λοξές τους οἱ ματιές, καὶ τὰ μισά τους λόγια τὰ πονόψυχα γιὰ τὴ Φωτούλα καὶ γιὰ κάποια συφορὰ ποῦ θὰ τὴν ἔφτανε, καὶ ποῦ αὐτή, ἡ μικρὴ Φωτούλα, δὲ μποροῦσε μὲ τ' ἀθῶα της μάτια νὰ τὴν ἀγναντέψη καὶ νὰ τὴ νοιαστῆ νὰ φτάνη, τῆς κρυῶναν τὴν καρδιά. Πολλὲς φορὲς συμαζεμένη σὲ καμμιὰ παράμερη γωνιά, ἔκλαιγε ἡ Φωτούλα σιγανὰ χωρὶς καλὰ νὰ ξέρη τὸ γιατί, παρὰ μονάχα πῶς ἡ μάννα ἦταν ἄρρωστη, μὰ καὶ χωρὶς αὐτὸ νὰ τὸ καλοκαταλαβαίνη ξάστερα στὸ νοῦ της τί σημαίνει. Ἔκλαιγε ἡ Φωτούλα σιγανά, πίσω ἀπὸ τοῦ μαγερειοῦ τὴν πόρτα, μισοκρυμμένη ἀπὸ τῆς μάννας τὰ φουστάνια, ποῦ κρεμόνταν ἐκεῖ πέρα, ἔρημα. Μὰ ἔκλαιγε καὶ ξαφνικὰ πολλὲς φορὲς μὲ κάτι νευρικὰ ξεφωνητά, τόσο ποῦ οἱ πονόψυχες γυναῖκες τὴν τριγυρίζαν καὶ τὴ ρωτοῦσαν τὸ τί εἶχε. Κ' ἐπιμένναν καὶ καλὰ νὰ μαρτυρήση τὸ παιδί, καὶ τὸ βασανίζανε μὲ τὰ ρωτήματά τους. Ἤξερε αὐτὸ τί εἶχε, μὰ δὲ μποροῦσε νὰ τὸ πῆ. «Ἡ μάννα ἦταν ἄρρωστη», μὰ δὲ μποροῦσε ξάστερα στὸ νοῦ του νὰ τὸ καθαρίση, κ' ὕστερα στὴς ἀδιάκριτες γυναῖκες νὰ τὸ παραστήση, αὐτὸ ποῦ κ' οἱ ἴδιες τους τὸ ξέρανε καλύτερα.

Διῶχναν οἱ γυναῖκες τὴ Φωτσύλα μαλακά, χωρὶς νὰ δέχωνται κανέν' ἀπὸ τ' ἀντίλογα καὶ τὰ παράπονά της. Τὴ διώχνανε μακρυὰ ἀπ' τῆς ἄρρωστης μάννας τὸ κρεββάτι. Μὰ κάποτε κατάφερνε νὰ γλιστρήση μέσα, πρὶν κανένας νὰ τὴ 'δῆ. Καὶ τότε μοναχὰ τῆς μάννας ἡ ματιὰ τὴν πρόδινε τὴν ἄμοιρη Φωτούλα. Γιατὶ τῆς μάννας ἡ ματιά, ἡ ἀμίλητη, τὴ θύρα παραφύλαγε γιὰ τὸ παιδί· καὶ κάθε της μουγγό, παραλυμένο κίνημα γι' αὐτὴ ἤτανε, γιὰ τὴ Φωτούλα. Τὸ στόμα πειὰ τῆς ἄρρωστης εἶχε σφραγιστῆ· ἔβγαζε κανένα μούγκρισμα ἄγριο κάποτε, μὰ λόγου νόημα δὲ μποροῦσε πειὰ νὰ ξεχωρίση. Ἄχ, καὶ σ' ὅλη τὴ ζωὴ θὰ τὴ θυμᾶται ἐκείνη τὴ ματιὰ ἡ Φωτούλα ἡ φτωχή. Τότε μ' ἕναν ἀγῶνα ἀπελπισμένο σήκωνε τὸ χέρι ἡ ἄρρωστη, γυμνὸ καὶ κοκκαλένιο, κ' ἔδιωχνε τὴς γυναῖκες τὴς παραστατοῦσες, ποῦ τῆς κάναν τῆς ἀρρώστειας τὸ κρεβδάτι πειὸ σκληρό· ἔφερνε στὰ μάτια τὴν παλάμη γιὰ νὰ δείξη πῶς δὲ θέλει πειὰ νὰ βλέπη κάποιες ξαδέρφες της παλιές, κάποιες γειτόνισσες καλοθελῆτρες, ποῦτανε μαζί της μαλλωμένες, καὶ τώρα αὐτὲς ἁρπάξανε τὴν ὥρα νὰ κοπιάσουν καὶ νὰ θρονιαστοῦνε σπίτι. Τῆς ἀναμέριζε ἔτσι, τῆς ἔβγαζε ὄξω ἀπὸ τὴ θύρα, χωρὶς νὰ τολμοῦν αὐτὲς ν'ἀντισταθοῦνε στὴ ματιὰ καὶ στὴ χειρονομιά της. Κ' ἔμενε ἡ Φωτούλα μὲ τὴ μάννα μοναχή. Καὶ ζύγωνε στὴ μάννα, ὑπάκοη στῆς ματιᾶς της τὸ μαγνήτη. Γιατὶ τὸ χέρι πειὰ τῆς μάννας ἔμενε νεκρό, ὕστερα ἀπὸ κεῖνον τὸν ἀγῶνα. Κ' ἡ Φωτούλα δὲ μιλοῦσε, ἐνῷ κάτι φαινότανε πῶς ἤθελε νὰ πῆ, κι' αὐτή· κ' ἐνῷ ζάρωνε τὰ φρύδια ἕτοιμη νὰ κλάψη, ἡ ὄψη της γινότανε στρυφνή, μὰ ἡ μικρούλα δὲ μποροῦσε νὰ πονέση, καὶ στεκότανε ψυχρὴ μπροστὰ στὴ συφορά της, ὅπως ὅλα τὰ παιδιά. Κ' ἡ μάννα ; Κάποια πολεμοῦσε λόγια ἄναρθρα νὰ βγάλη ἀπὸ τὰ δόντια της τὰ κλειδωμένα· καὶ τὸ στῆθος της ζητοῦσε ἀπ' τὸ μολύβι ποῦ τὸ βάραινε ν' ἀλαφρωθῆ· καὶ τὸ κορμί της τρεμοσάλευε, μὰ πάντα ἀσάλευτη ἔμενε ἡ γυάλινη ματιά της, καρφωμένη στὸ παιδί, ὡς ποῦ τέλος ἕνα δάκρυ μαζὶ μ' ἕνα πνιχτὸ ἀναφυλλητὸ τὴ ρίχναν πάλι τὴ γυναῖκα στὸ θανάσιμο τὸ βύθος της. Τότε κ' ἡ μικρὴ Φωτούλα τρομασμένη πειότερο, παρὰ συγκινημένη, ξεπετιῶταν ὄξω ἀπὸ τὴ θύρα, καὶ πήγαινε στὸν κρυῶνα της νὰ κλάψη μοναχή.

*
* *

Ἐκεῖ κοιμῶταν, ὅταν ἤρθανε μιὰν αὐγή, βαθιὰ χαράματα, ἤρθανε καὶ τὴν ξυπνῆσαν οἱ καλὲς γυναῖκες, καὶ τὴ σηκώσανε μὲ τὸ στανιό. Ἄρρωστος ἦταν ὁ ὕπνος τοῦ παιδιοῦ· παραμιλοῦσε καὶ φοβέριζε 'κεῖ ποῦ τὸ σκουντοῦσαν, καὶ τὸ τραβοῦσανε νὰ τὸ φέρουνε στὰ συγκαλά του. Καὶ καθὼς τ' ἀφήσανε νὰ πέση πάλι, ἀμέσως καταλάγιασε καὶ σώπησε. Τέλος ἔσκυψε ἀπὸ τὴς γυναῖκες μιὰ κι' ἄρχισε στ' ἀφτί νὰ τοῦ μιλάη, λέγοντας πῶς τὸ γυρεύει ἡ μάννα του.

— Δὲν εἶναι πειὰ ἄρρωστη, ἔγινε καλὰ καὶ θέλει τὴ Φωτούλα.

Τότε ἀνασηκώθηκε χλωμὴ ἡ Φωτούλα, ἔφερε ἀμίλητη τριγύρω τὴ ματιά της, κι' ἄφησε νὰ τὴν πᾶνε στὴ μάννα της σιμά. Τὴ σήκωσε στὰ χέρια ἡ γειτόνισσα, κι' ὄχι καμμιὰ ἀπὸ τὴς καλές της θειές της, ποῦ δὲν τὴς χώνευε οὔτε αὐτὴ ἡ μικρούλα. Κ' ἔτσι τὴ φέρανε στῆς μάννας τὸ κρεββάτι· καὶ τὴ βάλανε νὰ σκύψῃ ἀπάνου ἀπ' τὸ κρεββάτι, καὶ νὰ φιλήσῃ τὰ χέρια καὶ τὸ μέτωπο τῆς μάννας. Κ' ἤτανε τώρα γαληνή, ἀναπαμένη ἡ μάννα πειά· καὶ κλειστὰ ἤτανε τὰ μάτια της, τὰ τόσο ἀγριωπά, ποῦ μ' ὅλο αὐτὸ ἤτανε τόσο γιομᾶτα γλύκα, ἀκόμα καὶ τὸ περασμένο βράδυ, γιὰ τὴ Φωτούλα τὴ μικρή. Μὰ τώρα ἡ μάννα δὲ σείστηκε, δὲ σάλεψε, δὲν ἄνοιξε τὰ μάτια, δὲν ἔβγαλε ἄχνα νὰ δείξῃ πῶς γνωρίζει τὸ παιδί. Κρύα ἤτανε τὰ χέρια καὶ τὸ μέτωπό της, καὶ τ' ὅλο της ἀνάδινε μιὰ ψύχρα, μιὰν ἀγάπης ἐρημιὰ γιὰ τὴ Φωτούλα, τὴ στιγμὴ ποῦ τὴ βάλανε νὰ τὴ φιλήσῃ καὶ τῆς λέγαν ἀπὸ πάνου·

— Κοιμᾶται τώρα... ὕστερα θὰ ξυπνήσῃ... φίλησέ την ἥσυχα... εἶναι κουρασμένη... Φίλησέ τη, καὶ θὰ πᾷς νὰ μείνῃς σπίτι μας μὲ τὴν 'Αννίτσα, ὡς ποῦ νὰ γυρίσῃ ἡ μάννα σου... Λίγο θὰ λείψῃ, κ' ὕστερα θὰ γυρίσῃ πάλι...

Ἔπρεπε ἡ Φωτούλα πολὺ ν' ἀπορήσῃ μὲ τὰ λόγια αὐτά, καὶ πῶς θὰ πάῃ ἡ μάννα κάπου, ἀφοῦ ἔτσι ἤτανε στὸν ὕπνο της παραδομένη, ἀξύπνητη. Κ' ἔπρεπε πολὺ πικρὸ νὰ τῆς φανῇ τὸ πῶς ἡ μάννα τῆς φερνόταν ἔτσι, ἄκαρδη σὰ νὰ τῆς ἤταν ξένη. Μὰ βαρὺς ἤταν ὁ νοῦς της, κ' ἡ καρδιά της ἤτανε θολή· κ' ἴσως ἤταν αὐτὸ ἀπ' τὸν ἀγουροκομμένον ὕπνο της, μὰ πάλι ποιὸς ξέρει ποιὰ φυσοῦσε τρικυμιᾶς ἀνεμοζάλη στῆς μικρούλας τὴν καρδιά.

* * *

Ἔμεινε ἡ Φωτούλα ἀπ' τὴν αὐγὴ παίζοντας μὲ τὴν 'Αννίτσα, τὸ τρανὸ κορίτσι, ποῦκανε σὰ νἄτανε κι' αὐτὸ μικρό, ἴσα μὲ τὴ Φωτούλα. Ἤτανε καλῆς καρδιᾶς, ὅλο ἕνα γέλιο καὶ παιγνίδι αὐτὸ τὸ πλάσμα. Κ' ἔτσι τὴ Φωτούλα τὴν κατάφερε νὰ λησμονήσῃ καὶ τὸ σπίτι τὸ δικό της, καὶ τὴ μάννα της νὰ μὴν τὴν ἀποζητήσῃ. Ὅμως μ' ὅσα πάλι κι' ἂν τῆς ἔκαμε χοντρὰ χωρατὰ καὶ παράξενα παιγνίδια, δὲ μπόρεσε ἡ 'Αννίτσα νὰ τὴν κάμῃ νὰ γελάσῃ τὴ Φωτούλα. Ὁλημέρα δὲν ἔφυγε ἀπὸ κοντά της, καὶ δὲν ἔπαψε νὰ τῆς κρατῇ συντροφιὰ στενή. Κάποτε μονάχα, ἐκεῖ κατὰ τ' ἀπόγιομα, εἶπε ἡ 'Αννίτσα στὴ Φωτούλα πῶς θὰ λείψῃ μιὰ στιγμή. Καὶ μάζεψε ἀπ' τὴς γλάστρες της βασιλικὰ κι' ἄλλα φτωχικὰ λουλούδια, κ' ἔφυγε δίνοντας λίγα ἀπ' αὐτὰ καὶ στὴ Φωτούλα μαζὶ μ' ἕνα φιλί.

Κ' ἔμεινε ἡ Φωτούλα τώρα ὁλομόναχη στὸ σπίτι. Κ'ἐβγῆκε στὴν αὐλή, καὶ γύριζε μὲ τὴν καρδιὰ ἀδειανή, κι' ὅλο ἡ ὄξω πόρτα τὴν τραβοῦσε. Στὸ δρόμο παίζανε τῆς γειτονιᾶς τὰ κοριτσάκια. Ἄνοιξε ἡ Φωτούλα καὶ στάθηκε ἀντικρύ τους σοβαρή, καὶ τἄβλεπε μὲ ξαφνικὴ ματιὰ νὰ παίζουνε, σὰ νἄβλεπε πρώτη φορὰ παιδιά. Παρατῆσαν αὐτὰ τὸ παιγνίδι, καὶ τριγυρίσανε τὴν ἄγνωστη καὶ τὴν κυτάζαν ξαφνισμένα κι' αὐτὰ μὲ τὴ σειρά τους. Τὸ κορίτσι ἔδειχνε κάποιο καμάρι ἀπάνου του. Κ' ἔπαιζε τὰ λουλούδια, κ' ἔδειχνε κάποια ἄλλα τῆς 'Αννίτσας χαρίσματα μικρόχαρα, κ' εἶπε στὰ παιδιά :

— 'Εμένα πέθανε ἡ μάννα μου...

Αὐτή, ἡ φτωχούλα κ' ἡ ἀσήμαντη, ποῦ κανένας δὲν τὴ φρόντιζε στὸ σπίτι ὅσον καιρὸ βαστοῦσε τῆς μάννας ἡ ἀρρώστεια, τώρα εἶχε πάρῃ μιὰ μεγάλη ἰδέα ἀπὸ τὰ χάδια τῆς 'Αννίτσας, κ' εἶχε ζεσταθῇ ἡ μικρή της ἡ καρδιά. Νά, ποῦ καὶ λουλούδια, καὶ τόσα ἄλλα πράματα φανταχτερὰ τῆς χάρισε ἡ 'Αννίτσα. Πέθανε ἡ μάννα τῆς Φωτούλας, κ' ἡ Φωτούλα ἤτανε περήφανη... Κάτι σημαντικὸ στάθηκε στὴ ζωή της. Ὅλοι θὰ τὴν προσέχαν τώρα. Μὰ εἶνε μυστήριο πῶς τὸ καταλάβαινε ἡ Φωτούλα αὐτό, καὶ πῶς τὸν ἔνοιωθε τὸ θάνατο μὲ τὴ δική της γνώση.

— Πέθανε ἡ μάννα της ! εἶπαν τ' ἄλλα τὰ παιδιά, χωρὶς κι' αὐτὰ καλὰ νὰ ξέρουν τὸ τί λέγαν, ὅπως κ' ἡ Φωτούλα.

— Πάει στὰ χώματα ! εἶπε ἕνα ἀπὸ τὰ πειὸ μικρά, κάνοντας πῶς ἤξερε καλύτερα.

Καὶ ξαναρχίσαν τὸ παιγνίδι, ἐνῷ ἡ Φωτούλα ἔμεινε ἀκίνητη, μὲ τὰ λουλούδια στὰ μικρά της χέρια, βλέποντας πότε τὰ παιδιὰ καὶ πότε τὰ λουλούδια μὲ ματιὰ ποῦ, θἄλεγες, ἤτανε κούφια κ' ἤταν ἔρημη ἀπὸ κάθε σκέψη.

* * *

Δὲν ἄργησε ἡ 'Αννίτσα νὰ γυρίσῃ. Καὶ γύρισε μὲ μάτια κόκκινα, ὅμως καὶ μὲ χάδια πειὸ πολλὰ γιὰ τὴ Φωτούλα. Μὰ τὴν ηὗρε αὐτὴ τώρα νευρική, ἕτοιμη γιὰ κλάματα.

— Πῶς πέρασες, Φωτούλα μου ; Δὲν ἄργησα πολύ ; εἶπε ἡ 'Αννίτσα. Μὴ σὲ πείραξε κανένα παλιοκόριτσο ;

Κύταξε τὰ σουφρωμένα φρύδια της, ποῦ δεῖχναν κάποιου πόνου σφίξιμο.

— 'Εγὼ θέλω νὰ πάω στὴ μάννα μου ! εἶπε τέλος ἡ μικρή.

— Ἡ μάννα σου λείπει, εἶπε σοβαρὴ ἡ 'Αννίτσα... μὰ θὰ γυρίσῃ σὲ καμπόσες μέρες. Ἤταν ἄρρωστη λιγάκι... κι' ἀποφάσισε νὰ πάῃ ταξεῖδι... κι' ἄφησε παραγγελιὰ νὰ σὲ προσέχω 'γὼ πολύ, πολύ, καὶ νὰ σ' ἀγαπάω...

— Τῆς ἔδωσες καὶ τὰ λουλούδια ; εἶπε παράξενα ἡ μικρή. Κ' ἔβλεπε τὰ δικά της.

— Ναί, τῆς τἄδωκα γιὰ τὸ ταξεῖδι ! εἶπε ἡ 'Αννίτσα ξαφνισμένη. Εἶπα πῶς τῆς τἄστειλες ἐσύ...

Καὶ δὲν κρατήθηκε ἄλλο. Τὰ μάτια της ἀναδακρύσανε, μ' ὅλο ποῦ ἤθελε νὰ κρυφτῇ ἀπὸ τὸ κορίτσι.

— Ἡ μάννα μου πάει στὰ χώματα ! εἶπε τότε, μὰ δὲν ἔδειχνε σκοπὸ γιὰ κλάματα τ' ἀθῶο παιδί.

— Ποιὸς σοῦ τὄπε αὐτό ; εἶπε ἡ 'Αννίτσα τρομασμένη.

Καὶ δὲν τῆς ἔδωσε καιρὸ πειὰ τῆς Φωτούλας νὰ πῇ τίποτ' ἄλλο. Σηκωτὴ τὴν ἔφερε στὸ σπίτι. Ὡς τὸ βράδυ περάσανε μαζὶ μὲ τὰ παιγνίδια, καὶ τὴ νύχτα κοιμήθηκε ἀγκαλιὰ ἡ Φωτούλα μὲ τὴν 'Αννίτσα τὴν καλή. Κοιμήθηκε ἀπαλὰ κι' ἀναπαμένα, καὶ στὸν ὕπνο της ποιὸς ξέρει τ' εἶδε καὶ τί ἄκουσε. Γιατί, πρωΐ πρωΐ, ἀνακάθισε στὸ στρῶμα, καὶ τὴν ηὗρε 'κεῖ ἡ 'Αννίτσα μὲ τὰ μάτια της ἀσάλευτα νὰ βλέπουν κατὰ τὸ παράθυρο τὸ φωτισμένο. Τὴν πλάγιασε καὶ πάλι μὲ τὰ χάδια, μὰ ἡ Φωτούλα ἀνασηκώθηκε καὶ δεύτερη φορά, κ' ἔμεινε 'κεῖ βουβή, καὶ δὲν ἤθελε νὰ πῇ τὸ τί εἶχε. 'Ανάγκασε τὴν 'Αννίτσα νὰ ντυθῇ καὶ νὰ τὴ βγάλῃ στὴν αὐλή, λέγοντας πῶς, ὅπου κι' ἂν εἶναι, θὰ γυρίσῃ ἡ μάννα της...

Καὶ τότε χτύπησε ἡ θύρα τῆς αὐλῆς. Μὰ δὲν ἤταν, ὄχι, ἡ μάννα, ἤταν ὁ πατέρας τῆς Φωτούλας. Μαῦρος κι' ἀγνώριστος, τὴν πῆρε σοβαρὸς στὴν ἀγκαλιά του, ἀμίλητος. Κ' ἔτσι τραβῆξαν. Ἡ Φωτούλα ἤτανε χαρὰ γεμάτη. Ἤξερε αὐτή.... Πηγαίνανε στὴ μάννα... Σὲ λίγο σύρθηκε κάτου ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ πατέρα, κι' ἄρχισε νὰ τρέχῃ μπρός του. Κ' ἐνῷ βγαῖναν ἀπ' τὴ χώρα καὶ τραβούσανε κατὰ τὴν ἐξοχή, κάποτε γύρισε τὸ κορίτσι πίσω τρέχοντας.

— Πατέρα, εἶπε, θὰ βγῇ ἡ μάννα ἀπὸ τὰ χώματα ;

Ἔσκυψε καὶ τὴ χάϊδεψε μὲ τὰ τραχιά του χέρια καὶ τὴ φίλησε μὲ τὰ σκληρὰ μουστάκια του ὁ πατέρας. Ἡ πνοή του ἤτανε κομμένη. Ἔκλαιγε ἀδάκρυτος νὰ μὴν τρομάξῃ τὸ παιδί. Μὰ 'κεῖνο, τ' ἀνεξήγητο τὸ πλάσμα, ὅλα τὰ καταλάβαινε. Ἄξαφνα τραβήχτηκε πάλι ἀπ' τοῦ πατέρα του τὴν ἀγκαλιὰ κι' ἄρχισε νὰ τρέχῃ, χαρούμενο γιὰ τὸν περίπατό του.

Ἔτσι μπήκανε στὸ θλιβερὸ θαφτῆρι. Κ' ἡ Φωτούλα ἐκεῖ ἄξαφνα λησμόνησε καὶ μάννα κι' ὅλα, δοσμένη στὸ παράξενο τὸ θᾶμα μὲ τὰ μάρμαρα καὶ τὴς πυκνές του φυλλωσιές. Ὁ πατέρας εἶχε χάσῃ τὸ παιδὶ γιὰ λίγο· κι' ὀρθὸς μπρὸς σ' ἕναν τάφο ὁλόγυμνο μονολογοῦσε. Μὰ τὸ παιδὶ μὲ μιὰ στροφὴ στὸ τρέξιμό του εἶχε βρεθῆ ἀπὸ πίσω καὶ κρυφάκουε πονηρό. Καὶ μιλοῦσ' ἐκεῖνος λόγια σιγαλά, στεγνά, σὰ νὰ τἄλεγε σὲ κάποιον ποῦχ' ἐμπρός του — «....'Εγὼ ποῦ σ' ὅλη τὴ ζωή μου δὲ σοῦ πικρομίλησα, ποῦ δὲ σὲ λύπησα ποτέ, ξέρω, τὴν τελευταία σου μέρα, τὸν πόνο τὸν ἀδάσταχτο ποῦ πῆρες ἀπὸ μένα.. Τὄδα στὰ μάτια σου, καὶ τώρα τὸ θυμῶμαι, κι' ἀκούω τὸ σφάχτη στὴν καρδιά... Τὄκαμα γιὰ καλό... εἶπ' ὁ γιατρός... ἔλπιζα νὰ σὲ γλυτώσω.. Ναί... συμπάθα με...»

Ἡ φωνή του ἔσπασε σὰν ξερὸ κλαδὶ ἀπ' τὸν ἄνεμο ποῦ φυσοῦσε μέσ' τὰ δέντρα. Τὸ παιδὶ ἀπὸ πίσω του δειλὰ τὸν τράβηξε ἀπὸ τὸ σακκάκι. Τρόμαξε αὐτός, κ' ἔσκυψε καὶ τὸ σήκωσε στὴν ἀγκαλιά του.

— Πᾶμε... εἶπε συχυσμένα.

— Ὄχι, ὄχι ! εἶπε τὸ μικρὸ ξεσπῶντας πειὰ σὲ κλάματα ἄγρια, κλάματα μεγάλου. Ὄχι, θέλω 'γὼ τὴ μάννα μου, θέλω τὴ μάννα μου ! Θέλω νὰ βγῇ ἀπ' τὰ χώματα !

Φεύγανε, καὶ πίσω ἀπὸ τὴς πλάτες τοῦ πατέρα τὰ χεράκια τοῦ παιδιοῦ ἁπλωμένα προσκαλούσανε τὴ μάννα τους.

Καὶ τότε ἴσως, μέσ' ἀπὸ τὰ χώματα, κάποι' ἄλλα χέρια θ' ἁπλωθῆκαν καὶ θὰ προσκαλούσανε κι' αὐτὰ τὸ σπλάχνο τους.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΗΣ

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑ

ΚΑΘΩΣ ΑΛΛΑΖΟΥΝ ΟΙ ΕΠΟΧΕΣ

Εἶναι κομψότατη ἔκδοση, μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ποιητῆ, σὲ πολὺ καλὸ χαρτὶ καὶ πουλιέται πρὸς 2,50 τὸ ἀντίτυπο. Ἔκδοση «Βωμοῦ».

Στὶς ἐπαρχίες στέλνεται ἀπ' τὰ γραφεῖα μας χωρὶς ἰδιαίτερο ταχυδρ. τέλος.

ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΑΚΙ ΜΕ ΤΑ ΚΟΚΚΙΝΑ

Καθισμένος παράμερα κύταζα τὶς δυὸ φίλες, ποὺ περπατοῦσαν κοντὰ στὴν εἴσοδο τοῦ κήπου καὶ μιλούσανε, γελοῦσαν. Εἶχαν τόση ὥρα κεῖ νὰ περπατοῦνε καὶ νὰ τὰ λένε. Καὶ κείνη πάντα ἀπέφευγε νὰ κυτάζει στὸ μέρος μου, καθὼς ἐρχόταν ἢ καθὼς ἔκαναν πάλι, νὰ γυρίσουν.

Καὶ ὅταν κάτοτε, τύχαινε νὰ πέσει ἡ ματιά της ἐκεῖ ποὺ καθόμουνα, σὲ μένα, εὐθὺς μισόκλεινε τὰ μάτια καὶ σήκωνε τὸ κεφάλι γυρίζοντάς το ἀλλοῦ.

Πολλὲς φορὲς ἔπεφτε καὶ ἡ ματιὰ τῆς ἀδελφῆς μου πάνω μου γελαστή, ἀλλὰ σὰ νὰ μὴ μποροῦσε νὰ μὲ κυτάξει καλά ! Μοῦ φαινόταν ὅμως, ἀπὸ μιὰ λάμψη της ποὺ βλεπα τότε, νὰ γίνεται στὰ μάτια της, ἀλλοιώτικη, πῶς εὐχαριστιόταν γιὰ τὸ πάθημά μου, γιὰ τὴν περιφρόνηση ποὺ τραβοῦσα. 'Αλλ' εἶχα χάσει τὴν ντροπὴ κ' ἔμενα κεῖ σὰ ζητιάνος..

Καὶ χωρὶς ἄλλο, θὰ τῆς τὄχε πεῖ ἡ φίλη της, θὰ τῆς εἶπε πῶς κάτι πήγα νὰ τῆς πῶ καὶ τί μοῦ ἀπάντησε !

— Ἔ καί ; εἶχα πεῖ.

'Αλλὰ καὶ τί κουτὰ πήγα νὰ τῆς μιλήσω ! Θὰ τὰ διηγήθηκε ! Τῆς εἶχα πεῖ :

— Δεσποινὶς Λιλίκα, ἤθελα δυὸ λέξεις νὰ σᾶς πῶ..

— Τί εἴπατε ; μοῦ ἔκανε αὐτὴ μισοκλείνωντας τὰ γαλανά της μάτια μ' ἕνα κούνημα τῆς κεφαλῆς.

Κἐγὼ ὁ βλάκας, τὰ ξαναείπα, ἀλλὰ σὰ βρεμμένος.

— Μπά ! μοῦ εἶπε περγελαστικά, καλλίτερα ὅμως μοῦ φαίνεται μένα, νὰ τὶς φυλάξεται νὰ τὶς πῆτε ἀλλοῦ !

Θὰ τῆς τὰ διηγήθηκε δίχως ἄλλο !..

Εἶχα κόψει ἕνα λουλούδι τὸ μάδησα, δάγκασα τὴν καρδιά του καί, ἂς τὸ πῶ, εἶπα καὶ κάτι λόγια ἔτσι, σὰ νἄκανα μάγια ! Καὶ θύμωνα, θύμωνα, τώρα περισσότερο, ἐνοντίον τῆς ἀδελφῆς μου, ποὺ μοῦ φαινόταν πῶς εὐχαριστιόταν γιὰ τὴν τυραννία, γιὰ τὴν περιφρόνηση, ποῦ βλεπε νὰ μοῦ κάνει.

'Απὸ καιρὸ μἐνοχλοῦσαν ὅμως, τὰ κρυφομιλήματά τους, ποὺπερνε τὴ Λιλίκα παράμερα καὶ ὧρες μιλοῦσαν. Μοῦ εἶχε περάσει μιὰ ἰδέα πῶς κύταζε νὰ τὴν τραβήξει ἀπὸ μένα.

— Δὲν εἶνε παράξενο, ἔλεγα, νὰ τῆς λέει γιὰ κάποιον ἄλλον, ποὺ θὰ βλέπανε στὸ σχολεῖο, ὅταν βρισκόντουσαν κλεισμένες !.

Κ' εἶχα ἀρχίσει νὰ μισῶ τὴν ἀδελφή μου, ποὺ ἀντὶ νὰ μὲ βοηθᾶ ζητοῦσε καὶ εἴμουνα βέβαιος, ἔτσι νόμιζα, ζητοῦσε νὰ τὴν ξεμυαλίσει ! Καὶ μὴ δὲν τὄξερε ; Μὰ καὶ οἱ πέτρες τοῦ σπιτιοῦ μας ἀκόμα, τὄχανε μάθει !

'Επιτέλους σηκώθηκα κιἀνέβηκα πάνω. Εἶχα μιὰ ἐπιθυμία νὰ τὶς ἐκδικηθῶ !

Πήγα στὸ δωμάτιό μου κἐκάθησα πολεμῶντας νὰ κρατηθῶ ἐκεῖ, ἀπὸ κάτι ποὺ μἐσπρωχνε νὰ πεταχτῶ καὶ νὰ πάω κάτω πάλι, νὰ βλέπω..

— Μὰ γιατί, μὰ γιατί ; εἶπα.

Τἄχα χάσει ὁ δύστυχος !

— Δὲν ἔπρεπε ἔτσι νὰ τὸ κάνω, ἔλεγα, ἔπρεπε ἀλλοιώτικα !. Μὰ πῶς ;.

Κι' ὅλοι τὸ ξέρανε στὸ σπίτι ὅλοι ! Καὶ μαζὶ μὲ τὴν

ἀπελπισία μου, τὴ λύπη ποὺ μέπιανε μὴν τὴ χάσω, εἶχα καὶ τὴ ντροπὴ γιὰ τὴν ἀποτυχία, γιὰ τὴ χυλόπιτα !

Θυμήθηκα ποὺ προχτές, μετὰ τὺ μεσημέρι, καθόμουνα ἀκόμα, στὴν τραπεζαρία, ὅταν αὐτὴ ἦρθε. Καὶ στάθηκε ἀπ' ἔξω ντυμένη, τυλιγμένη στὸ κόκκινο, κόκκινο ἐλαφρὸ παλτό της.

Ὦ πῶς μοῦ φάνηκε ! σὰ νάταν τυλιγμένη, ντυμένη φλόγα φωτιά !. ἔτσι τὄπα μὲ τὸ νοῦ μου.

Ἡ ἀδελφή μου σηκώθηκε καὶ βγῆκε γρήγορα. Ὁ πατέρας μου ἔσκυψε καὶ τὴν κύταξε. Αὐτὴ τὸν εἶδε καὶ τὸν χαιρέτησε. Καὶ τοῦ χαμογέλασε μὲ κεῖνο τὸ χαμογελό της ! ἔ θεέ !. Ὁ πατέρας μου γυρίζοντας τὸ κεφάλι πάλι, μέσα, μοῦριξε μιὰ ματιά, καθὼς ἔμενα σὰ μαγεμμένος, θαμπωμένος, ἀπ' τὴ θέα της, κ' εἶπε στὴ μάνα μου :

— Ἔχει δίκαιο, ἀλήθεια !

Δὲν τὴν ἤξερε καλά, κ' εἶχε καὶ καιρὸ νὰ τὴ δεῖ, γιατὶ ὅταν αὐτὴ ἐρχόταν, αὐτὸς ἔλειπε.

Κεῖνο τὸ «ἔχει δίκαιο» ποὺ εἶπε, μοὔδωσε ἀκόμα πιὸ λαχτάρα γιαὐτή, ἀλλὰ μαζὶ καὶ κάποια ἀνακούφιση. Εἶχε ἀναγνωριστεῖ ἡ δύναμη τῆς ἐμορφιᾶς της, βλέπανε καλά, τί ἐμορφιὰ πάλευα νὰ κατακτήσω !

Κ' εἶχε μιὰ ἐξυπνάδα, μιὰ εἰρωνία ! Ὦ θεέ, μίσησα τὴν ἐξυπνάδα !

— Μήπως, ἔλεγα, ὅταν εἶνε ἐξυπνη πολύ, μιὰ κόρη, ἔτσι νἄχει αὐτὴν τὴν ἐξυπνάδα, τὴν εἰρωνεία, δὲν ἀγαπᾶ ;

Καὶ πῶς ἤθελα νὰ μἀγαποῦσε, ἴσα ἴσα ποὔταν ἔτσι ἐξυπνη, ὅλο εἰρωνία, ἂς ἀφήσουμε τὴν ἐμορφιά της !

Ταραχὴ μοῦ ἦρθε καὶ δὲ μπόρεσα νὰ μείνω στὸ κάθισμα. Σηκώθηκα καὶ περπάτησα νευρικὰ πάνω, κάτω.

— Τώρα δὲ μοῦ μιλάει, μοῦ θύμωσε...

Σὲ λίγο μοῦ ἦρθε θυμὸς :

— Καὶ νἄχεις καὶ τὴ μάνα σου, εἶπα, καὶ νὰ σοῦ λέει ξύλα κσύτσουρα !

Κάθε τόσο κάτι θἄλεγε, αὐτή, καὶ προχτὲς ἀκόμα τὸ βράδυ, ὅταν εἶχα κάνει κεῖνο τὸ θαύμα, κάτι εἶπε γιὰ νὰ μὲ δυσαρεστήσει.

Πρώτα, πρώτα πάνω στὸ φαΐ, τὴν ἔπιασα ξαφνικά, νὰ νεύει στὸν πατέρα μου δείχνοντάς με.

Καθὼς ἔτρωγα ὁ νοῦς μου εἴτανε μὲ κείνη, εἶχα τὴν καῖλα μου ὁ δύστυχος, καὶ ποιὸς ξέρει τί μούτρα θἄκανα καὶ πῶς θὰ εἴμουνα !

Καὶ τὴν ἄκουσα ἔπειτα, νὰ λέει δυνατά :

— Ποιὸς τοῦ λέει ! Ἡ ἄλλη ἔκανε σὰν τρελή !.

Μοῦρθε νὰ τῆς ἀπαντήσω, ἀλλὰ τόπα ἀπὸ μέσα μου :

— Δὲν πάει νἄκανε καὶ σὰ μανιακιά !. Ἐγὼ δὲν τὴν ἤθελα, σᾶς τὴ χαρίζω !.

Ἄφησα μὲ μιᾶς τὶς σκέψες καὶ βγήκα γρήγορα. Ἕνας φόβος μοῦ εἶχε ἔρθει μὴ φύγει χωρὶς νὰ τὴ δῶ καὶ νὰ μὲ δεῖ ὅτι τὴ βλέπω. Τί γιὰ θυμοὺς εἴμουνα !

Ἡ μητέρα μου δὲν ἦταν ἐκεῖ, ἀλλ' εἶδα τὴ μιὰ γρηά, τοῦ πατέρα μου τὴ μάνα, νὰ ξεφυτρώνει στὸ διάδρομο.

— Ἔ, τί κάνεις ; μοὔπε.

Καὶ καθὼς μὲ κύταξε ἔβαλε καὶ μιὰ σταφίδα στὰ δόντια της καὶ τὴ δάγκασε. Εἶπα δόντια της, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ πῶ στὸ δόντι της, γιατὶ εἶχε ἕνα πάνω κ' ἕνα κάτω.

Πῶς μὲ κύταζε ὅμως ἡ παλιόγρηα ! Εἶχα κάμποσο καιρό, ποὺ μἐνοχλοῦσε ἡ ματιὰ καὶ τῶν δυὸ γρηῶν, καὶ τῆς μάνας τοῦ πατέρα μου καὶ τῆς μάνας τῆς μητέρας μου. Ναί, ποτὲ δὲν ἤτανε γλυκειὰ ἡ ματιά τους, γιατί, καθὼς ἔλεγα, θἄχε ξεθυμάνει ἡ γλύκα τους, ἀλλὰ τώρα τελευταία, εὕρισκα κάτι σαὐτή, ποὺ μὲ πείραξε, μὲ νευρίαζε.

— Ἔ, τί νὰ κάνω ! τῆς ἀπήντησα καὶ προχώρησα κάνοντάς την νὰ παραμερίσει λίγο, γιὰ νὰ περάσω.

Δὲν ἔκανα τὸν ἀδιάφορο, ἄφινε, ἀπ' ἕνα πείσμα, θυμό, νὰ φαίνουμαι. Καὶ πήγα στὸ παράθυρο τοῦ διαδρόμου ποὔπεφτε στὸν κῆπο, γιὰ νὰ δῶ. Δὲν τόλμησα νὰ κατεβῶ εὐθὺς κάτω.

Κανεὶς δὲν ἦταν ! ἔρημο ἦταν τὸ μέρος ποὺ γύριζαν.

Στράφηκα νὰ πάω κάτω. Εἶδα τὴ γρηὰ μὲ τὸ χέρι στὸ στόμα της νὰ στέκεται καὶ νὰ μὲ κυτάζει..

Ἔδειξα φανερὰ πῶς θύμωσα, γιατὶ σούφρωσα τὰ φρύδια καὶ κάτι μουρμούρισα, κούνησα τὰ χείλια, καὶ ἀντὶ νὰ πάω, περνῶντας ἀπὸ κοντά της, νὰ κατεβῶ ἀπ' τὴν καλὴ σκάλα, μπήκα σ' ἕνα στενὸ διάδρομο, ποὔφερνε στὴν κουζίνα, γιὰ νὰ κατεβῶ ἀπ' τὴ μικρὴ σκαλίτσα.

Ἄκουσα ὅμως τὴ φωνὴ τῆς γρηᾶς νὰ μοῦ λέει δυνατά:

— Πάνω στὰ καρφιὰ κάθεσαι, πάνω στὰ καρφιά !.

Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν κρατήθηκα κ' εἶπα κ' ἐγὼ δυνατά :

— Ἄστο διάολο καὶ σεῖς ! τέρατα !

Ἀπ' τὸ μαγεριὸ κείνη τὴ στιγμή, ἐπρόβαλε ἡ μορφὴ τῆς Ἀνέτας τῆς κοντόχοντρης δούλας !

— Τάκη, μοὔπε, γιὰ ἔλα δῶ !.

— Τί θέλεις ; τῆς εἶπα μὲ θυμό !

— Ἔλα δῶ !. θὰ δεῖς !.

Ἐπειδὴ ἐπέμενε πήγα.

— Γιά κύταξε δῶ ! μοὔπε.

Καὶ πηγαίνοντας πίσω, χωρὶς νὰ στραφεῖ, μοὔδειξε μὲ γύρισμα τῆς κεφαλῆς :

— Γιά !.

Ἀπ' τἀνοιχτὸ παράθυρο κύταξα ἔξω..

Ὦ, θεέ !. Πάνω στὴν ταράτσα τοῦ πλυσταριοῦ, ποὺ ἦταν χωριστὰ ἀπ' τἄλλο σπίτι, τὴν εἶδα ! Τὸ κόκκινο ἐπανοφόρι τῆς ἔσφιγγε ἀπ' τὸν ἄνεμο, τὸ σώμα της σὰ νὰ τὸ ἀγκάλιαζε σφιχτά, κἔδειχνε ἔτσι κάτι γραμμές !..

Ἦταν ἀνεβασμένη σ' ἕνα κάθισμα καὶ κρατῶντας μὲ τὄνα χέρι τὸ σχοινὶ τῶν ῥούχων, κύταζε κάπου καὶ μιλοῦσε τῆς ἀδελφῆς μου, ποὺ στεκόταν κάτω, κοντά της.

Εἶχα ταραχτεῖ, ζαλιστεῖ, ἀλλὰ συνῆρθα. Ἡ Ἀνέτα μὲ κύταζε. Πήγα στὰ μέσα.

— Τί ὡραία ποῦνε ἔ ; μοῦ ἔκανε αὐτή.

Κούνησα τὸ κεφάλι.

Αὐτὴ ξακολούθησε :

— Νά, αὐτὴ σοῦ κάνει γιὰ γυναίκα κιὄχι κείνη ἡ ἄλλη!

Τώρα τῆς ἀπήντησα μἔνα ψευτοχαμόγελο :

— Καλὰ εἶνε ὅλα αὐτά, Ἀνέτα μου, ἀλλὰ νὰ δοῦμε ἂν μὲ θέλει αὐτή !

— Τί, δὲ σὲ θέλει !. Στὄπε ;

— Τί πρέπει νὰ μοῦ τὸ πεῖ ! πράμμα ποὺ φαίνεται !.

Ἔμεινε σὰ σκεπτική, Ἐγὼ πλησίασα καὶ θέλησα μὲ τρόπο νὰ δῶ. Ἀλλὰ μόλις ἐπρόβαλα λίγο, τὴν εἶδα νἀφίνει τὸ σχοινὶ μ' ἕνα τίναγμα καὶ νὰ κάνει νὰ κατεβεῖ. Κρύφτηκα γρήγορα.

— Θέλεις νὰ στὰ φκιάξω γώ ; ἄκουσα τὴν Ἀνέτα νὰ μοῦ λέει.

— Ἐσύ ! ἐσὺ νὰ μοῦ τὰ φκιάξεις !

— Ναί, ἐγώ, ἐγώ ! Τί νομίζεις, δὲ μἔχεις γιἄξια ;

— Ξέρω κἐγώ !

— Ἔ, καλά, θὰ δεῖς.

Ὁ πνιγμένος ἀπ' τὰ μαλλιά του πιάνεται, λένε.

* * *

Συχνά, μὰ πολὺ συχνὰ στὸ σπίτι μας, γινόντουσαν μαλώματα, φωνές, ξεφωνητά, χαλασμὸς κόσμου. Δὲν ἦταν ὅμως αὐτὰ οὔτε ἀπ' τὴ μάνα μου καὶ τὸν πατέρα. οὔτε ἀπὸ μένα καὶ τὴν ἀδελφή μου, ἀλλ' ἀπ' τίς δυὸ γρηές, ποὺ εἴχαμε μαζί μας, δυὸ σαράβαλα, ἀπ' τὴ μάνα τοῦ πατέρα μου καὶ τὴ μάνα τῆς μητέρας μου.

Καθόντουσαν αὐτὲς σὲ δυὸ δωμάτια κάτω ἀπ' τὴν τραπεζαρία κ' εἶχαν καὶ δικιά τους εἴσοδο.

Ἦταν ἀδύνατο ὅμως νὰ μονιάσουν. Κάθε τόσο πιανόντουσαν καὶ γινόταν τότε τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος ! Ὑπάρχαν καὶ μέρες ποὺ ἡσύχαζαν, τἄχαν καλά, ἀλλὰ νὰ πάλι, ἡ φουρτούνα ! Καὶ μάλωναν γιὰ μικροπράγματα ποὺ μόνο τὰ μικρὰ παιδιὰ μαλώνουν.

Ἄλλοτε πάλι, ὅταν τἄχαν καλά, θὰ τὰ βάζανε μὲ μᾶς. Λέγαν πῶς τρώγαμε κιἄλλα φαϊτὰ κρυφά, γλυκίσματα, φρούτα. Καὶ μοῦ τὰ ψέλνανε αὐτὰ ἐμένα, γιὰ νὰ τὰ πῶ.

Καὶ κλέβανε, οἱ ἀθεόφοβες, ἀλύπητα, ὅταν βρίσκανε τίποτα. Ἅμα ἀνέβαιναν ἐπάνω ἀπ' τὰ δωμάτιά τους, καὶ γινόταν αὐτὸ πρὸ πάντων ὅταν ἔφευγε ἡ μάνα μου, φαινόντουσαν σὰ λαγωνικὰ ποὺ ψάχνουν νὰ βροῦν τὸ θήραμα. Καὶ παντοῦ ἀνοίγανε, ψαχούλευαν Μιὰ μέρα μᾶς ἄνοιξαν ἕνα μπαούλο, ποὺ ἡ μητέρα μου φύλαγε μουσταλευριές, κ' εἶχε λησμονήσει νὰ τὸ κλειδώσει, καὶ μᾶς τὶς πήραν ὅλες. Δὲν ἄφησαν οὔτε γιὰ δείγμα. Πῆγε ἔπειτα ἡ μητέρα μου νὰ φέρει λίγες στὸ τραπέζι καὶ δὲ βρῆκε καμμιά !

Ἔ, αὐτὴ τὴ φορὰ θύμωσε πολὺ καὶ τοὺς ἔκανε παρατήρηση. Ἀλλ' οἱ δυὸ γρηὲς ἔκαναν πῶς δὲ ξέρουν τίποτα καὶ βάλλανε μάλιστα, καὶ τὶς φωνές.

— Ἀκοῦς, ἀκοῦς ! νὰ μᾶς κάνουνε καὶ κλέφτρες !

Κιἄρχισε ἡ μάνα τοῦ πατέρα μου νὰ φοβερίζει πῶς θὰ φύγει :

— Χώρια, χώρια ! Μοναχός σου χόρευε κι' ὅσο θέλεις πήδα ! ἔλεγε. Θὰ πάρω τὰ χτήματά μου καὶ θὰ δώσω μοῦντζες !

— Ἀμ' ἐγώ, τί νομίζεις, θὰ καθίσω ; ἔλεγε ἡ ἄλλη ἡ μάνα τῆς μητέρας μου, δὲν ἔχω τὴ συνταξή μου ; Θὰ πάω σὲ μιὰ καμαρούλα καὶ θὰ ζῶ μπέϊκα !

Καὶ τί ἦταν τὰ χτήματα καὶ ἡ σύνταξη ; Τὰ χτήματα ἤτανε δυό, τρία χωράφια ποὺ δὲν ἔδιναν πάρα πάνω ἀπὸ τριακόσιες πενῆντα δραχμὲς τὸ χρόνο, καὶ ἡ σύνταξη τῆς ἄλλης ἴσαμε καμμιὰ σαρανταριὰ δραχμές !

Λησμόνησαν ὅμως νὰ φύγουν καί, μετὰ λίγες μέρες, ἔκαναν ἕνα καυγὰ τρομερό.

Ἀκούσαμε ξαφνικὰ τὶς φωνές τους καὶ τρέξαμε. Αὐτὴ τὴ φορὰ εἶχαν πιαστεῖ χέρια μὲ χέρια. Ἡ μιὰ γρηά, τῆς μάνας μου, εἶχε καθίσει πάνω σ' ἕναν καναπὲ τὴν ἄλλη.

Τὶς χωρίσαμε μὲ κόπο ἐνῶ ἀπ' τὰ στόματά τους ἔβγαιναν σὰ βροχὴ οἱ βρισιὲς καὶ οἱ κατάρες,

Καὶ ἡ αἰτία ποὺ πιάστηκαν ἦταν οἱ σταφίδες. Ἡ μιὰ ποὺ τὶς ἀγαποῦσε πολὺ κἔπερνε συχνά, δὲν εἶχε δώσει καὶ στὴν ἄλλη..

Ἔτσι λοιπόν, περνούσαμε τὶς ἡμέρες ἄλλοτε μὲ γαλήνη κιἄλλοτε μὲ τρικυμία, ὅταν ξαφνικὰ πάψανε κ' ἔγινε μιὰ μεγάλη ἡσυχία, μιὰ μεγάλη γαλήνη.

Ἡ μάνα μου τὸ παρατήρησε πρώτη :

— Μὰ πῶς τὄπαθαν ! εἶπε.

— Ἴσως βάλλανε μυαλό ! τῆς ἀπήντησε ὁ πατέρας μου.

Ὁ πατέρας μου εἶχε μανία ὅταν εἴμουνα παιδὶ μικρό, νὰ λέει :

— Ἄ τὸν Τάκη, θὰ τὸν παντρέψω μικρό, μικρό ! Ἡ μικρὸς μικρὸς παντρέψου, ἢ μικρὸς καλογερέψου !

Κ' ἐγὼ ποὺ τἄκουγα βρισκόμουνα πολὺ σύμφωνος κ' ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου, πῶς ἤθελα νἄχα μιὰ γυναίκα νόστιμη...

Αὐτὰ τὰ λόγια του ὅμως, ἀπὸ πολὺν καιρὸ τἄχε λησμονήσει, δὲν τἄλεγε πιά. Καὶ δὲν τἄλεγε ἴσα, ἴσα σὲ ἐποχή, ποὺ ἐγὼ παρακαλοῦσα νὰ τἀκούσω. Μιὰ μέρα ὅμως, ἕνα μεσημέρι τὰ θυμήθηκε. Τὸν ἄκουσα νὰ λέει στὴ μάνα μου, καθὼς μπήκα μέσα, σὰ νἄκανε τὴν οὐρὰ κουβέντας ποὔχαν ἀπ' ὥρα :

— Ἔτσι εἶνε ! Πρέπει νὰ τὸν παντρέψουμε, εἶνε καιρός του !.

Ἀλλ' ἀντὶ νὰ αἰσθανθῶ τώρα, εὐχαρίστηση ἔνοιωσα μιὰ ντροπή.

Κατάλαβα τί ἔτρεχε καὶ τί τὸν ἔκανε νὰ θυμηθεῖ τὴν παντρειά.

Στὸ σπίτι εἴχαμε μιὰ ὑπερέτρια ῥαχιτικιά, κοντὴ πολὺ ἀλλὰ τετράγωνη καὶ μὲ κάτι βυζιὰ σὰν ἀσκιὰ μικρά. Πολλὲς φορὲς αὐτὰ μὲ σκανδάλιζαν κιἄπλωνα ζητῶντας νὰ τὰ πιάσω σὰ νἄθελα νὰ δῶ τὶ εἴχανε μέσα.

— Κάτσε ἥσυχα, ἔλα ἥσυχα ! μοὔλεγε, ἀλλὰ μἄφινε.

Εἶχε κάτι μάτια γαλανὰ πολύ, σχεδὸν ἄσπρα..

Ἕνα πρωὶ κάτι τέτοιο ἔκανα, εἶχα ἁπλώσει τὸ χέρι μου πάνω της, ὅταν ξαφνικὰ μπῆκε ἡ μητέρα μου, ποὺ ἐγὼ τὴ νόμιζα στὸ κρεβάτι της. Τἄχασα, ἀλλ' αὐτὴ ἔκανε ὅτι δὲν εἶδε καὶ πέρασε σἄλλο δωμάτιο.

Καὶ τὸ μεσημέρι ἄκουσα κεῖνο τοῦ πατέρα μου :

— Πρέπει νὰ τὸν παντρέψουμε, εἶνε καιρός του !

Ὅταν βρέθηκα στὸ δωμάτιό μου εἶπα κἐγώ :

— Ἀμ' τί, τώρα τὸ καταλάβατε ;

Στὸ σπίτι μας ἐρχόταν κάποτε ἕνα κορίτσι μιανῆς φίλης παλιᾶς τῆς μητέρας. Αὐτή, ἡ φίλη της, χήρα ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ, δὲν ἐρχόταν ποτὲ στὸ σπίτι μας, γιατὶ ἔπασχε ἀπ' τὰ πόδια της, καὶ μόνε ἡ δική μου ἡ μητέρα πήγαινε καὶ τὴν ἔβλεπε.

Ξαφνικὰ αὐτὴ ἡ κόρη, ἄρχισε νἄρχεται σχεδὸν κάθε μέρα. Κ' ἔμενε ὧρες. Μαζὶ μἀυτό, κάθε τόσο ἄκουγα τὴ μάνα μου νὰ τὴν ἐκθειάζει :

— Μὰ τί κορίτσι σεμνὸ ποὺ εἶνε! Νοικοκυροκόριτσο σωστό!.

Ἄλλοτε πάλι φαινότανε μαγεμένη ἀπ' τὴν ἐμορφιά της κἔλεγε:

— Ἔχει μιὰ γλύκα, ὅταν μιλᾶ!.Ἀμ' ἐκείνα τὰ μάτια!.

Ἐγὼ δὲν ἔβλεπα καμμιὰ γλύκα τέτοια, ἂν καὶ προσπαθοῦσα, γιατὶ τώρα, ποὺ ἐρχότανε συχνά, ποὺ τὴν ἔβρισκα ὅλο ἐκεῖ, εἶχα ἀρχίσει νὰ τὴν παρατηρῶ, ἢ νὰ τὴν κυτάζω ἐρωτικά. Τί νἄκανα; Καὶ δὲν ἦταν ἄσχημη, ἴσα, ἴσα εἶχε κανονικὰ τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ὡραία κομμένα μάτια. Αὐτὸ μἔκαναν νὰ τὸ παρατηρήσω τὰ λόγια τῆς μάνας μου. Σαὐτὸ εἶχε δίκαιο, ἀλλά...

Μἀυτὰ ποὔλεγε ἡ μάνα μου, ἄρχισα κάτι νὰ μυρίζουμε, πῶς γιὰ νὰ τὰ λέει αὐτὰ ἴσως νάταν αὐτὴ ἡ νύφη αὐτὴ θὰ σκεφθήκανε νὰ μοῦ δώσουν. Κὕστερα τί ἤθελε κάθε μέρα νἄρχεται;.

Μιὰ μέρα ὅμως, σχεδὸν βεβαιώθηκα. Ἔπεσα μέσ' τὶς δυὸ γρηές, ποὺ εἶχαν πάψει νὰ μαλώνουν κ' εἶχαν ὅλο φιλία. Καὶ μοῦ λέει ἡ μιά:

— Ἔ, δὲ μᾶς λὲς καὶ μᾶς; Ἡ σουσουράδα πῶς πάει; Θὰ τὴν πάρεις λοιπόν, αὐτὴν τὴ σουσουράδα, ἔ; σἀρέσει;

— Σώπα, καλέ, τῆς ἔκανε ἡ ἄλλη, ποὺ θὰ πάει νὰ πάρει αὐτὴν τὴ σουσουράδα! μωρὲ μοῦτρο ποὺ θὰ πάρει!. Ἔχει καιρὸ γιὰ παντριές! Ἂς γλεντίσει πρώτα τὰ νιάτα του καὶ βλέπουμε! Τί, τί θέλει τὴ σκλαβιὰ ἀπὸ τώρα!..

Αὐτά τους τὰ λόγια κανένα ἀποτέλεσμα δὲ φέρανε, ἀλλ' αὐτὸ ποὺ ἔμαθα ἔφερε κάποιο.

Γιὰ νὰ τὸ λένε θἄχαν ἀκούσει κάτι, θὰ τὄχαν μάθει ἀπ' τὴ μάνα μου, ἢ κι' ἀπ' αὐτόν ἀκόμα τὸν πατέρα μου. Θὰ γίνηκε λόγος!

Αἰσθάνθηκα ἐπιθυμία νὰ τὴ συμπαθήσω, νὰ τὴν ἀγαπήσω, νὰ προσηλωθῶ ὅλος σαὐτή. Καὶ γιὰ κεντρί, στὴν ἐπιθυμία μου αὐτή, νὰ τὴ δυναμώσω, μεταχειριζόμουνα μιὰ εἰκόνα τῆς Κάκιας, πῶς ἤτανε μιὰ μέρα.
Τὰ μαγουλάκια της εἶχαν κοκκινίσει ἕνα ἀπόγευμα, καθὼς μοῦ μιλοῦσε, καὶ ἡ ματιά της εἶχε ἀνάψει.. Ἄ, ἔκαιε!.

Ἤτανε, δίχως ἄλλο, θησαυρὸς κρυμμένος!..

Κιἄρχισα πιὸ πολὺ νὰ τὴ βλέπω ἐρωτικά, νὰ κολλῶ κοντά της. Καὶ πηγαίναμε καλὰ καὶ καλά, ἴσαμε μιὰ μέρα ποὺ ξεφύτρωσε ἕνα ἐμπόδιο.

Μιὰ μέρα δὲ ξέρω πῶς, μοῦ φάνηκε νὰ μοιάζει ἡ Κάκια πολὺ τῆς μάνας μου. Ἡ μάνα μου ἀντίθετα ἀπ' τὴ μάνα της, εἶχε παντρευτεῖ πολὺ μικρὴ καὶ κρατιόταν καλά! Φαινόταν πολὺ νέα. Ὤ, ὤ, αὐτὸ τότε, πόσο μὲ ψύχρανε! Πολεμοῦσα νὰ τὸ βγάλω, προσπαθοῦσα νὰ βρῶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμιὰ ὁμοιότητα, τίποτα, τίποτα! Αὐτὸ ἐκεῖ, ἐπέμενε. Ἐμοιαζε τῆς μάνας μου! Καὶ δὲν ἤθελα νὰ μοιάζει διόλου, μὰ διόλου.

Καὶ μέσα σαὐτὸ τὸ μαρτύριο ποὺ βρισκόμουνα, εἶχα καὶ δυὸ διαβόλους. Τὶς δυὸ γρηές. Αὐτὲς δὲ μᾶς ἄφιναν ἥσυχα, ἐρχόντουσαν ἐκεῖ ποὺ καθόμαστε, ἐγώ, ἡ ἀδελφή μου κ' ἡ Κάκια, ἀλλ' ἐμεῖς φεύγαμε πάντα καὶ τὶς ἀφίναμε. Θέλανε, καλὰ καὶ σώνει, νὰ μάθουν ἂν ἐγὼ τὴ συμπαθῶ, συμπαθῶ τὴ σουσουράδα, καὶ ὅλο μὲ φέρνανε βόλτα. Ἀλλ' ὅσο κιἂν ἦταν ἢ νόμιζαν πῶς ἦταν ἔμπειρες, δὲν τὰ κατάφερναν καλά.

— Μὰ εἶνε τίποτα αὐτή; μὲ ρώτησε μιὰ φορὰ ἡ μιά!

— Μὰ δὲν τὴ ξέρεις;

— Ναί, τὴν ξέρω, μὰ τὰ μάτια μου παιδί μου! νομίζεις βλέπω καλά;. Γιὰ πές μου, εἶνε τίποτα; πῶς σοῦ φαίνεται ἐσένα;

— Τί πῶς μοῦ φαίνεται ἐμένα;

| Νά, ἂν σ' ἀρέσει, βρέ, ἂν τρώγεται;

— Μὰ τί διάβολο! γιὰ ἀνθρωποφάγο μὲ πήρατε!

— Ἔλα, βρέ, παλιόπαιδο!

Καὶ ἡ ἄλλη κουνῶντας τὸ κεφάλι.

— Μὰ ξέρεις τί σοῦ εἶνε αὐτός;

(Στὸ ἐρχόμενο τὸ τέλος).

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ ΜΟΤΙΒΑ

III

Τότες ξαπλωμένοι, ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλον,—μὲ μόνη συντροφιὰ τὸ τραγοῦδι ἑνὸς γρίλου—ἐνῶ τῆς Ἀγάπης τὰ θεία ρεύματα μᾶς ἔσερναν στὲς ἴδιες Χίμαιρες,

ἐκυταζόμαστε χωρὶς νὰ μιλοῦμε,
κι' ὅμως ἐλέγαμε τόσα!..
Τόσα πολλά, ποῦ καὶ τώρα ξαπλωμένος πάλι,
—μὰ μοναχός μου—
—μὲ τὸ ἴδιο τραγοῦδι ἑνὸς ἄλλου γρίλου—
θυμοῦμαι τὰ λόγια που χωρὶς νὰ εἰπωθοῦνε ὁ ἕνας ἄκουε ἀπ' τὸν ἄλλον.
—Θυμοῦμαι τὴ φλύαρη σιωπή μας—
καὶ μὲ τὴ σιωπή μου, πάλι,
—μὰ μοναχός μου—
εἶπα τόσα, τόσα πολλά.....

VI

Σὲ κῆπο ποῦ φυσοῦσε σιγανὰ ὁ ἀέρας, μερικὰ φύλλα πεσμένα, μαραμένα, ἐσάλευαν τρεμουλιάρικα ἀχνά,

σὰ φοβισμένα.

Ἔπειτα ὁ ἀέρας, ὁ σιγανός, ἐθέριεψε, τρελλὰ φύσησε, καὶ τὰ φύλλα

—τὰ φοβισμένα, τὰ μαραμένα—
ζωντάνεψαν, ἐπέταξαν ψηλά, μακρυά,
κ' ἐπέρασαν τὰ δέντρα.

Ω! ἀέρα ἀσκλάβωτε, φύσα ἀκόμα πιὸ δυνατὰ καὶ πᾶρε μαζύ σου,

ψηλά, μακρυά,
τοὺς λογιομούς μου ποῦ τόσο μοιάζουν στὰ φύλλα τὰ φοβισμένα.... τὰ μαραμένα....

X

Καθισμένος σὲ μιὰ πολυθρόνα, ἐνῶ γύρω μου, μιλούσανε, γελούσανε, εἶχα στραμμένη τὴ ματιά μου σ' ἕνα καθρέφτη ποῦ μοὔδειχνε τὴ μορφή της.

Καὶ σὲ κάθε κίνησή της,

φοβόμουνα μὴν τύχει κι' ἄλαζε θέση ἐνῶ κάθε τόσο, περίμενα νὰ γυρίσει νὰ μὲ δεῖ.

Μὰ ἐκείνη ὅμως, ἔξαφνα σηκώθηκε
—γελόντας μὲ κάποιόν—
καὶ περνόντας ἀπ' τὸν καθρέφτη μπροστὰ σταμάτησε, γιὰ μιὰ στιγμή, κυτάχτηκε, ἐδιόρθωσε τὰ μαλλιά της,
καὶ ξακολούθησε τὸ δρόμο της θριαμβευτικά,
βέβαιη γιὰ τὴν ὀμορφιά της.

XIII

α

Κι' ὅπως ἐκεῖνος ποῦ ἐπιχειρεῖ νὰ κυτάξει τὴ φλόγα τοῦ ἥλιου τὴ βλέπει μόνο γιὰ μιὰ στιγμὴ

κ' ἔπειτα—ἂν κ' ἐξακολουθεῖ—σὰν τυφλωμένος δὲ βλέπει τίποτε

Ὅμοια καὶ γὼ τὴ φλόγα τῶν κορμιῶν μας τὴ ἀπήλαυσα μόνο γιὰ μιὰ στιγμή.

β

Κι' ὅπως τὰ κομάτια τοῦ σιδήρου λυώνουν κάτω ἀπ' τὴ ζέστη τῆς φωτιᾶς, γιὰ νὰ ἑνωθοῦν ἀργότερα, σ' ἕνα μόνον ὄγκο ἀξεχώριστο καὶ στερεό.

Ὅμοια καὶ μεῖς, τώρα, καιγώμαστε
—μέσ' τὴ φωτιὰ τῶν πόθων—
—ὄχι ἀνώφελα—
βλέποντας στὸ μέλλον δυὸ πρόσωπα σὲ μιὰ μορφή.

XV

Ἐπέρασες ἀμίλητη, κυτάζοντάς με στὰ μάτια, δίχως χαμόγελο, δίχως χαιρέτισμα κανένα,

—ὅπως περνᾶ κανείς κοντὰ σὲ ἄδειο μνῆμα—

Κ' ἐνῶ γὼ αἰστανόμουνα δυνατὰ τὰ ρίγη τῆς Ζωῆς νὰ μὲ σπρώχνουν στὴν Ἀγάπη

ἔθαψα ἐσένα,
στὸ μνῆμα ποῦ ὕψωσες
περνόντας κοντά μου δίχως χαμόγελο, δίχως χαιρέτισμα κανένα.

XVIII

— Τῆς εἶπα: Εἶναι ἡ ζωή μας διαλεκτὴ καὶ μεῖς ἂς ζητήσουμε μέσα στὸν κῆπο της τοὺς ἄνθοὺς τῆς Χαρᾶς

Δυὸ δάκρυα,

—ὅμοια μὲ σταγόνα, πάνω σὲ πράσινο φύλλο, ἕτοιμη νὰ πέσει,—

ἀνάβρυσαν ἀπ' τὰ μάτια της
—ποῦ εἶχαν τὸ ἴδιο χρῶμα—.

— Τῆς εἶπα: Εἴμαστε νέοι διψᾶ ἡ ψυχή μας ἀνοιξιάτικα πρωϊὰ καὶ σὰ μαγνήτης μᾶς σέρνει στὸν Ἥλιο

Ἔριξε πάνω μου τὴ ματιά της,
κ' εἶταν σὰ ματιὰ κορμιοῦ παγωμένου.

— Ἐπρόσθεσα: Μὲ συγκινεῖ ἡ μορφή σου καὶ μὲ δροσίζει,

ὅπως τὴ γύρω ἀτμόσφαιρα ὁ καταρράκτης
Καὶ κείνη μὲ κύταξε ἁπλά, γαλήνια.

ΠΟΛΥΣ ΜΟΔΙΝΟΣ

OSCAR WILDE

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ KEATS

Μπαίνοντας στὴ Ρώμη ἀπὸ τὴ Via Ostiensis ἢ ἀπὸ τὴν Πύλη San Paolo, τὸ πρῶτο ἀντικείμενο ποὺ βλέπει κανένας εἶναι μιὰ μαρμάρινη πυραμίδα ποὺ ὑψώνεται κοντὰ -κοντά, στ' ἀριστερά.

Ὑπάρχουνε πολλοὶ αἰγυπτιακοὶ ὀβελίσκοι στὴ Ρώμη, ψηλὲς βελόνες φιδοειδεῖς ἀπὸ κόκκινην ἄργιλλο, στιγμένες μὲ παράξενα ψηφία ποὺ θυμίζουν τοὺς πύρινους στύλους ποὺ ὁδηγήσανε τοὺς Ἰσραηλίτες στὴν ἔρημο· μὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ξεχωρίζει ἡ θέα τῆς γυμνῆς αὐτῆς πυραμίδας, γωνιώδικης, ποὺ ὑψώνεται στὴν ἰταλικὴ τούτη πόλι, ἀπείρρχνη ἀναμέσα στὰ ἐρείπια καὶ τὰ συντρίμματα τοῦ χρόνου, ποὺ φαντάζει παλιότερη κι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Αἰώνια Πόλη, σὰν τρομερὴ πετρωμένη ἀπάθεια.

Στὸ μεσαίωνα, ἐξ αἰτίας τοῦ μυστηριακοῦ καὶ τοῦ παλαιικοῦ ποὔχει ἀπάνω της, τὴν παίρνανε γιὰ τὸ μνημεῖο τοῦ Ρώμου ποὺ ἐσφάγηκε ἀπὸ τὸν ἀδερφό του σὰ χτίστηκεν ἡ πόλι, τώρα ὅμως —πρᾶγμα λιγάκι δυσάρεστο— εἴμαστ' ἀκριβέστερα πληροφορημένοι ἀπάνω σ' αὐτὸ καὶ ξέρουμε πὼς εἶν' ὁ τάφος καπιανοῦ Γάιου Κέστιου, εὐγενῆ Ρωμαίου, ἀσήμαντου, ποὺ πέθανε πρὸς τὰ 30 π. Χ.

Μὄλον ὅμως ποὺ δὲν ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τὸ μακαρίτη ποὺ κεῖται μέσα σὲ μιὰ μεγαλόπρεπη μοναξιὰ κάτω ἀπ' αὐτή, γνωστόνε στὸν κόσμο ἀπὸ τὸ μνῆμα του καὶ μόνο, ἡ πυραμίδα θὰ μένει γιὰ πάντα ἀγαπητὴ σ' ὅσους μιλοῦνε τὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα, γιὰ τὸ λόγον ὅτι, σὰ βραδυάζει, ὁ ἴσκιος της ἁπλώνει πάνω ἀπὸ τὸν τάφο ἑνὸς τεχνίτη ποὺ δὲ χάνει τίποτα πλάι στὸν Σπένσερ, τὸν Shakespeare, τὸν Byron καὶ τὴν Ἐλισσάβετ Barret Browning, στὴ μεγάλη πομπὴ τῶν γλυκῶν ψαλτῶν τῆς Ἀγγλίας.

Πραγματικά· στὴ βάση της ἐκτείνεται σὲ μιὰν ὠμορφοῦλα κατηφοριὰν ὁλοπράσινη, τό, ποὺ λένε, ἀρχαῖο κοιμητῆρι τῶν διαμαρτυρομένων· μέσα σ' αὐτὸ βλέπει κανένας ἕνα τάφο, κοιτῆς ὄψης, μὲ τὴν ἀκόλουθη ἐπιγραφή:

«Ἀναπαύεται ἐδῶ ὅ,τι ὑπῆρχε φθαρτὸ σ' ἕνα νεαρὸν ἄγγλο ποιητή, ποὺ ἀπάνω στὴν ἐπιθανάτια κλίνη του, στὴν πίκρα τῆς ψυχῆς του, ζήτησε νὰ χαραχθοῦν στὴ νεκρικὴ πλάκα τὰ λόγια αὐτά: «Ἐνθάδε κεῖται κάπιος ποὺ τὄνομα του γράφτηκεν ἀπάνω στὸ νερό», 24 Φεβρουαρίου 1821».

Τὸ ὄνομα τοῦ νεαροῦ ἄγγλου ποιητὴ εἶναι Jhohn Keats.

Ὁ Λόρδος Houghton λέγει γιὰ τὸ κοιμητῆρι αὐτό: «εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὥμορφα μέρη ποὺ μπορεῖ ν' ἀπαντήσει τὸ μάτι καὶ ἡ καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου», καὶ ὁ Shelley: «θὰ ἐρωτευότανε κανένας τὸ θάνατο, στὴ σκέψη ὅτι θὰ τον ἐσκέπαζαν σὲ τέτοιον τόπο».

Κι ἀλήθεια· βλέποντας τὶς βιολέττες, τὶς μαργαρίτες καὶ τὶς παπαροῦνες ποὺ σκέπαζαν τὸν τάφο, θυμήθηκα ποὺ ὁ ποιητὴς εἶχε πεῖ κάποτε σὲ φίλο του ὅτι ἡ πιὸ μεγάλη του εὐχαρίστηση ἤτανε νὰ θωράει ποὺ φυτρώναν τὰ λουλούδια κι ἄλλοτε πάλι ὡς ἤτανε ξαπλωμένος, μουρμούρισε μετὰ ἀπὸ λίγην ὥρα ἀκινησίας, σὰν ἀπὸ κάπια παράξενη προαίσθηση πρόωρου θάνατου: «αἰσθάνουμαι ν' ἀξαίνουνε ἀπάνω μου λουλούδια».

Μὰ ἡ πέτρα αὐτὴ φθαρμένη ἀπὸ τὸ χρόνο, καὶ τἀγριολούλουδα δὲν εἶναι παρὰ φτωχικὲς ἀναμνήσεις(1) ποὺ μένουν ἀπὸ ἕνα τόσο μεγάλον ἄνθρωπο σὰν ὁ Keats, πρὸ πάντων στὴ Ρώμη ποὺ κάνει τόσες τιμὲς στοὺς νεκρούς της, ὅπου πάπαι, αὐτοκράτορες, ἅγιοι καὶ καρδινάλιοι εἶναι θαμμένοι μέσα σὲ «μήτρες ἀπὸ πορφύρα» ἢ σὲ λουτῆρες ἀπὸ ἴασπι καὶ μαλαχίτη, ποῦ λαμποκοποῦν ἀπὸ πετράδια καὶ πολύτιμα μέταλλα κι ἀποτελοῦν ἀντικείμενον ἀκατάπαυστου προσκυνήματος.

Εἶναι πολὺ εὐγενικὴ αὐτὴ ἡ τοποθεσία κι ἀξίζει ἕνα εὐγενικὸ μνημεῖο.

Πίσω δεσπόζει ἡ γκρίζα πυραμίδα, σύμβολο τῆς ἡλικίας τοῦ κόσμου, γεγάτη ἀπὸ τὶς θύμησες τῶν σφιγγῶν, τῶν φύλλων τοῦ λωτοῦ καὶ τῆς δόξας τοῦ ἀρχαίου Νείλου.

Ἀπ' ἐμπρὸς βλέπω τὸ Monte Testaccio χτισμένο, λένε, μὲ τὰ συντρίμμια τῶν ἀγγείων ποὺ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσης κομίζανε τοὺς φόρους των στὴ Ρώμη· σὲ μικρὴν ἀπόσταση κεῖθε, στὴν κλιτὺ τοῦ βουνοῦ, ἀπάνω ἀπὸ τὸ τεῖχος τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ὑψώνονται μακρυὰ καὶ λιγνὰ κυπαρίσσια, ὅμοια μὲ λαμπάδες ποὺ πάψανε νὰ σώνωνται, γιὰ νὰ δείχνουν τὸ μέρος ποὺ σκέπασεν ἡ γῆ τὴν καρδιὰ τοῦ Shelley, τὴν «καρδιὰ τῶν καρδιῶν» καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, τὸ χῶμα ποῦ πατοῦμε, εἶναι ἡ Ρώμη ἡ ἴδια!

Καί, ὄρθιος, κοντὰ στὸν πενιχρὸ τάφο τοῦ θείου ἔφηβου, τὸν φαντάστηκα σὰν ἱερέα τῆς Ὠμορφιᾶς θυσιασμένο πρὶν τοῦ καιροῦ του, καὶ ἡ ὀπτασία τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ τοῦ Ὁδηγοῦ ἐφάνηκε μπρὸς στὰ μάτια μου, ὅπως τὸν εἶδα στὴ Γένουα ὡραῖο μελαχρινὸ παλληκάρι, μὲ μαλλιὰ πυκνὰ ὅλο μποῦκλες, μὲ κόκκινα τὰ χείλη, ποὺ οἱ ἐχθροί του τὸν δέσανε σ' ἕνα δέντρο κι αὐτός, κατατρυπημένος ἀπὸ βέλη, σήκωνε τὰ μάτια γεμάτα ἀπὸ θείαν καὶ παθητικὴν ἔκσταση πρὸς τὴν αἰώνιαν ὠμορφιὰ τῶν ἀνοιγόμενων οὐρανῶν.

Καὶ οἱ σκέψεις μου πῆραν μοναχὲς φόρμα στίχων:

HEU MISERANDE PUER!

Ἀπ' τοῦ κόσμου τὴν κακία καὶ τὴν ὀδύνη λυτρωμένος
Τώρα κάτω ἀπ' τὸ γαλάζιο πέπλο τοῦ Θεοῦ ἡσυχάζει,
Ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀγάπη—ποὺ ὅτι ἀνθίζανε— παρμένος
Ὁ πιὸς νέος ἀπ' ὅλους ὅσους τὸ μαρτύριον ἁγιάζει.

—

Σὰ τὸν Σεβαστιανὸν ὡραῖος κι ὅμοια πρόωρα πεθαμένος
Κι οὔτε μ' ἕνα κυπαρίσσι, γιὰ ἄλλο δέντρο νὰ τὸν σκιάζει
Μοναχὰ μὲ μαργαρίτες καὶ βιολέττες σκεπασμένος
Καὶ μὲ χαῦνες παπαροῦνες ποὺ μουσκεύουν σὰ βραδυάζει.

—

Ὦ καρδιὰ πιὸ φαντασμένη ἀπ' ὅσες τσάκισεν ὁ πόνος!
Ὦ ποιητὴ μὲ τόση θλίψη ποὺ δὲ γνώρισεν ἡ γῆ,
Ὦ ὁ γλυκότερος ὁ ψάλτης τῆς Ἀγγλίας μας κι ὁ μόνος!

—

Τὄνομα σου εἶναι γραμμένο στὸ νερὸ μὲς στ' ἀκρογιάλι,
Μὰ ἡ μνήμη σου θρεμμένη στῶν δακρύων μας τὴν πηγὴ
Πράσινη θὰ ζεῖ γιὰ πάντα κι ὡς βασιλικὸς ποὺ θάλλει!

(1) Κάπιο πρόσωπο, ποὺ τὸν ἐμψύχωναν οἱ καλύτερες προθέσεις ἐτοποθέτησε, γεμάτος σεβασμό, στὸν τοῖχο τοῦ κοιμητηριοῦ μιὰ μαρμάρινη πλάκα ποὺ φέρει, σὰ μετάλλιο, τὸ πορτραῖτο τοῦ Keats, προφίλ, καὶ λίγους μέτριους στίχους. Ἡ μορφὴ εἶναι ἄσχημη, σὲ σχῆμα λεπίδας, μὲ χοντρὰ ἡδονικὰ χείλη, δίχως καμμιὰν ὁμοιότητα μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ποιητῆ, ποῦηταν πολὺ ὡραῖος. «Ἡ φυσιογνωμία του, λέει μιὰ κυρία ποὺ τὸν εἶδε σ' ἕνα ἀπὸ τὰ μαθήματα τοῦ Hazlitt, ἔμεινε στὸ νοῦ μου ἐντυπωμένη γιὰ τὴν ὠμορφιὰ κοὶ τὴν ἔκφρασή της· θἄλεγε κανένας πὼς θωροῦσε κάνα μεγαλόπρεπο θέαμα.» Τὴν ἴδια ἰδέα δίνει κι ὁ Severn σἕνα πορτραῖτο ποὺ τοῦκανε. Ἀκόμα κἕνα σύντομο σκίτσο, σχεδιασμένο μὲ τὴν πέννα ἀπὸ τὸν Haydon, ἀξίζει πιότερον ἀπὸ τὴν «ἐν μαρμάρῳ, αὐτήν, δυσφήμησιν», πού, καθὼς ἐλπίζω, γλήγορα θὰ σηκωθεῖ ἀπὸ κεῖ. Νομίζω, ὅτι θὰ παρέσταινε κανεὶς μὲ τὸν καλύτερο τρόπο τὸν ποιητὴ σὲ χρωματιστὸ μποῦστο, σὰν τοῦ νεαροῦ Ραγιᾶ τοῦ Κολαπούρ, στὴ Φλωρεντία, ποὺ εἶν' ἕνα ἔργο γεμάτο ἀπὸ θέλγητρο καὶ ζωή. (Σ. τ. Σ.)

ROBERT BURNS

AFTON WATER *

Κύλα ἁπαλά, Ἄφτον μου γλυκέ, μές στὴ χλωρή σου ἀγγάλη,
Κύλα ἁπαλά, τὸ στόμα μου τὶς χάρες σου θὰ ψάλλει.
Κοιμᾶται τὸ Μαράκι μου στὸ φλίφλισμα σου πλάϊ!
Ἄς μὴν τῆς κόψει τὄνειρο τὸ νᾶμα σου ὡς κυλάει.

Ἐσὺ ἀγριοπερίστερό καὶ ἡ ἠχερὴ στριγγλυά σου,
Ἐσὺ κοτσίφι ποὺ σφυρᾶς στὴν ἄγρια τὴ φωλιά σου·
Καὶ ὦ τσαλαπετεινέ μου ἐσύ, χλωρόσκουφο πουλί μου,
Σᾶς θέλω, μὴν ξυπνᾶτε τὴν κοιμάμενη καλή μου.

Τί ὤμορφα, Ἀφτονοῦλι μου! τριγύρω βουναλάκια
Κι ἀκούγουνται ἀπὸ ξέμακρα τὰ κρούσταλλα τ' αὐλάκια
Καθεμερνὰ τραβῶ σὰ κεῖ καθῶς ζεσταίνει ἡ μέρα
Καὶ τὸ καλύβι της θωρῶ πανώμορφο ἀπὸ πέρα.

Καὶ πόσον ὤμορφες οἱ ὀχτιές μὲ τὰ λειβάδια κάτω!
Μὲ τ' ἄγρια τὰ ἠράνθεμα τὸ ἀκρόδασο γιομᾶτο!
Κεῖ σὰν τὸ βράδυ μελιχρὸν ἁπλώνει τὴ σκιά του
Μᾶς βρίσκει στὴ βαρυόμυρη συμύδαν ἀπὸ κάτου.

Τὸ κρούσταλλό σου, Ἄφτον μου, νεράκι, πὼς κυλάει
Κελαϊδιστὰ ἀπὸ τῆς Μαριῶς τὴν καλυβοῦλα πλάϊ!
Τί λάγνα ποὺ τὰ πόδια της χαϊδεύει τὰ χιονᾶτα
Σὰ ν' ἀποδρέπει λούλουδα τὸ κῦμα σου δροσᾶτα.

Κύλα ἁπαλά, ἀφτονοῦλι μου, μὲς στὴ χλωρή σου ἀγγάλη,
Κύλα ἁπαλά, ποτάμι μου, τὸ στόμα μου σὲ ψάλλει.
Κοιμᾶται τὸ Μαράκι μου στὸ φλίφλισμά σου πλάϊ!
Ἄς μὴν τῆς κόψει τὄνειρο τὸ νᾶμα σου ὡς κυλάει!.

ΝΙΚΟ-ΛΑ·Ι·ΔΗΣ

* «Τὸ ποταμάκι Ἄφτον» εἶναι στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τοῦ ποιητῆ, στὴ Σκωτία.

ΜΙΑ ΣΕΛΙΔΑ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΤΣΑΚΗ

Μὲ τὴν εὐχὴ νὰ χρησιμέψει σὰ μιὰ ἀπαρχὴ γενικώτερης ἐργασίας γύρο ἀπὸ τὸ σκόρπιο ἔργο καὶ τὴ ζωὴ τοῦ μεγάλου Αὐτοῦ λησμονημένου.

—*Στὸ ξεχωριστὸ νέο Γ. Κυριακίδη*—

Οἱ *γεροντότεροι* εἴχανε καὶ πάλι τὸ λόγο. Ὁ χειμώνας τοῦ 1910 μὲ 1911 ἤτανε ὁ πιὸ κακὸς καὶ διαστρεμμένος χειμώνας ἀπ' ὅτι θυμότανε αὐτοί. Ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι κρυώνανε, μὰ περισσότερο ἀπ' ὅλους κρύωνε ἡ φτωχὴ δημοσιογραφία ποῦ οἱ διαχειριστὲς τῶν ἐφημερίδων τὴν ἀφίνανε κατὰ κανόνα νὰ τρέχει χωρὶς παλτὸ στὰ πεζοδρόμια καὶ νὰ μαζέβει τουρτουρίζοντας τὸ δελτίο ἀπὸ τ' ἀστυνομικὰ τμήματα.

Ὁ Μητσάκης μὲ τὸν τίτλο τοῦ *μαὶτρ* καὶ μὲ μιὰ μπλὲ μπέρτα ποῦ δὲν κατόρθωνε νὰ τὸν ζεστάνει πήγαινε ἀπὸ ἐφημερίδα σ' ἐφημερίδα, μιλοῦσε δυὸ λόγια, ἔφευγε, ἢ ἔμενε ὧρες καὶ ὧρες μὲ τὸ μάτι του καὶ τὸ πηγοῦνι γεμάτα εἰρωνεία καὶ τὰ δυό, γυρισμένα στοὺς πιὸ καινούργιους ρέπορτερ. Τὸ κρύο δὲν τὸν ἄφινε νὰ γράψει, καὶ τὰ κομμάτια ἀπὸ χαρτιὰ καὶ ἐφημερίδες δὲ φέρνανε τὰ σημάδια τοῦ παράξενου χαραχτῆρα του, μὲ τὰ ἑλληνογαλλικὰ γράμματα, μὲ τὶς ἀκατανόητες φράσες, καὶ τὶς ἀλλόκοτες ζωγραφιές.

Ἡ «Ἀκρόπολις» δεχότανε τὸ Μητσάκη τὶς περισσότερες ὧρες, ἀλλὰ καὶ κεῖ ὁ Μητσάκης εἶχε πάψει νὰ μιλᾶ, καὶ κύτταζε, ὅλο κύτταζε μὲ τὸ εἰρωνικὸ βλέμμα του καὶ τὸ πηγοῦνι γυρισμένα στοὺς πιὸ νέους ρέπορτερ. Ἡ σύνταξη τῆς ἐφημερίδας ἀντὶ γιὰ σόμπα ἔκαιε φωταέριο. Τὸ εἶδος αὐτὸ ἤτανε γιὰ τὶς ἐφημερίδες τότε δωρεὰν καὶ ἡ δημοσιογραφία ἐκδικότανε τὴν Ἑταιρία καὶ τὴν κοινωνία, δημιουργόντας ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ γκαζοῦ μιὰ θερμότητα ὅμοιη μὲ τὴ θερμότητα τοῦ κεριοῦ ποῦ ζέστανε κάποτε τὸν ἥρωα τοῦ Μυρζέ.

Κάποιο βράδι τὸ κρύο τρυποῦσε τὰ κόκκαλα καὶ τὶς κνῆμες μὲ πιὸ ἐπιμονὴ καὶ ἀσπλαχνία ἀπὸ τ' ἄλλα βράδια. Ὁ Γιώργης ὁ κλητῆρας τῆς νύχτας στὴν «Ἀκρόπολι» ἕνας κακομοιριασμένος ἔφηβος ποῦ πήγαινε τὴ μέρα στὸ Γυμνάσιο καὶ τὴ νύχτα ξενυχτοῦσε κατεβάζοντας τὰ χειρόγραφα στὸ τυπογραφεῖο, ἦρθε καὶ μοῦπε:

— Ὁ Μητσάκης χτὲς κοιμήθηκε στὰ τραπέζα... Ἂν κοιμηθεῖ κι' ἀπόψε δὲν πιστέβω νὰ ξημερώσει.

— Γιατί κοιμήθηκε στὰ τραπέζα, ἀφοῦ ἔχει δωμάτιο, μωρὲ Γιώργη;

— Ποιὸς ξέρει! Τσακώθηκε μὲ τὴ σπιτονοικοκυρά του, τὸν ἔβγαλε κείνη, ἔφυγε μόνος του... Μιὰ φορὰ χτὲς τὄπε ὅλη τὴ νύχτα στὰ τραπέζα.

Ὁ Μητσάκης βημάτιζε τὰ μεγάλα καὶ τρικυμιασμένα βήματα του, ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς τοῦ γραφείου. Ἔδειχνε ἀνησυχία καὶ τὸ πέρασμα τῆς νύχτας τὸν τρόμαζε φανερά.

— Κυττάξτε, εἶπε ὁ Γιώργης, δὲν ἔχει ὄρεξη τώρα νὰ πεῖ οὔτε τὴ *Ζαχλοροῦ*.

— Αὐτὸ βλέπω καὶ γώ... Πῶς εἶναι σήμερα τὸ κρύο, κύριε Μητσάκη;

Δὲν ἀπάντησε.

— Κύριε Μητσάκη!

Σταμάτησε μὲ τὸ βλέμμα ὀξὺ καὶ κοφτερό.

— Εἶμαι ὁ κ. Μητάσκης εἶπε.

— Μάλιστα, μαίτρ. Τὸ ξέρομε εἶστε ὁ κ. Μητάσκης.

— Καμμίαν σχέσιν δὲν ἔχω μὲ τὸν κ. Μητσάκη. Τὸν ἀγνοῶ. Σᾶς τὸ ἐπαναλαμβάνω εἶμαι ὁ κ. Μητάσκης.

Ἄρχισε νὰ θυμώνει, ἀλλὰ διατηροῦσε πάντα τὴν εὐγενικότητα στὴ φρασεολογία του, καὶ τὸ διορθωμένο ὕφος στὶς λέξες του.

Ξέραμε τοὺς ἀπότομους καὶ χωρὶς λόγο θυμοὺς τοῦ Μητσάκη καὶ σωπάσαμε. Στὰ τζάμια χτυποῦσε ἡ βροχὴ καὶ κάποτε-κάποτε περνούσανε οἱ ἀστραπές. Οἱ ἄλλοι εἴχανε φύγει ἀπὸ τὸ γραφεῖο, κι' ὁ Γιώργης πῆρε τὴ σκοῦπα κι' ἄρχισε τὴ δουλειά του, χωρὶς νὰ καταβρέξει τὸ πάτωμα.

Ὁ Μητσάκης εἶχε πάψει τὰ γλήγορα βήματά του, καὶ στὸ πρόσωπό του ἡ ἀνησυχία δειχνότανε νὰ μεγαλώνει.

— Τί ἰδέαν ἔχετε γιὰ τὴν βροχή; Μὲ ρώτησε κάποτε.

— Ὅτι δὲν θὰ πάψει εὔκολα, καὶ πρέπει νὰ τὸ πάρομε ἀπόφαση νὰ φύγομε μὲ τὴ βροχή.

— Οὐδεμία ἀντίρρησις.

Κατεβήκαμε μαζὶ τὶς σκάλες. Ὁ Μητσάκης ἤτανε πουλὶ τῆς νύχτας, μᾶς συνόδεβε πάντοτε ὡς τὸν περισσότερο δρόμο τοῦ σπιτιοῦ μας, κ' ὕστερα μᾶς ἄφινε μὲ ἕνα τελευταῖο σπινθηροβόλημα δηκτικῆς ἐξυπνάδας, ἢ μ' ἕνα καλαμποῦρι ἀπὸ τὰ πιὸ ἀπρόοπτα ποῦ εἶχε νὰ πεῖ.

Κάτω ἀπὸ τὸ νεοχίονο, τραβούσαμε γρήγορα τὴν ὁδὸ Σταδίου, ὁ Μητσάκης μὲ τὴν τρυπημένη μπέρτα του, ἐγὼ χωρὶς παλτό. Στρίψαμε τὴν ὁδὸ Ὁμήρου, περάσαμε τὴν ὁδὸ Πανεπιστημίου, βγήκαμε στὴν ὁδὸ Ἀκαδημίας, ὕστερα τραβήξαμε πάνω τὴν ὁδὸ Σόλωνος. Εἴχαμε πάψει νὰ μιλοῦμε γιατὶ ἡ αἴσθηση τοῦ κρύου ἐμπόδιζε κάθε διάθεση γιὰ ὁμιλία καὶ σκέψη.

Ὄξω ἀπὸ ἕνα φοῦρνο τῆς ὁδοῦ Σόλωνος ὁ Μητσάκης σταμάτησε. Ἡ ἄχνα τοῦ ζεστοῦ ψωμιοῦ χυνότανε τριγύρω κι' ἔφερνε στὴ μύτη ἕνα γαργάλισμα εὐτυχίας.

— Πρόκειται περὶ ἑνὸς φούρνου μὲ ζεστὲς κουλοῦρες, εἶπε ὁ Μητσάκης.

— Μπαίνομε, μαίτρ.

Μὲ τριάντα λεπτά, πῆρα μιὰ κουλοῦρα καὶ τὴν ἔδοσα στὸ Μητσάκη.

Ἡ φιλόξενη θερμοκρασία τοῦ φούρνου τοῦ εἶχε φέρει ὅλη τὴν εὐθυμία στὸ πρόσωπο καὶ ἡ διάθεσή του γιὰ τὰ ὤμορφα εὐφυολογήματά του εἶχε ξαναβρεθεῖ. Ὅταν πῆρε τὴν κουλοῦρα, ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του τριάντα λεπτά, ἀγόρασε κι' ἀφτὸς ἄλλη μιὰ καὶ μοῦ τὴν ἔδοσε:

— Do ut des, εἶπε.

— Μά, κ. Μητσάκη...

— Ἀπατᾶσθε φίλε μου... Τί λει ὁ κ. σιτιοπώλης;

Ὁ φούρναρης κύτταζε τὴ σκηνή, χάσκοντας.

— Τέλος πάντων, πάρτηνε, εἶπε, ἀφοῦ ἐπιμένει ὁ κύριος.

— Μητάσκης δοῦλος σας, συμπλήρωσε ὁ Μητσάκης παρουσιάζοντας τὸν ἑαφτό του στὸ φούρναρη.

Ξαναπήραμε τὸ δρόμο μας. Τὸ χιονόνερο εἶχε δυναμώσει, καὶ ἡ ζεστὴ κουλοῦρα κάτω στὴ μασκάλη, ἔκανε πιὸ φανερὸ στὸ ἄλλο σῶμα τὸ αἴσθημα τοῦ κρύου.. Ὅταν φτά-

σαμε στὸ δωμάτιο μου, στὴν ὁδὸ Μαντζάρου, ὁ Μητσάκης σταμάτησε ὄξω στὴν αὐλόπορτα.

— Κατοικεῖτε εἰς δωμάτιον, βλέπω, ἔκανε ἡ φωνή του περισσότερο τραγικὴ ἀπὸ εἰρωνική.

— Σχεδὸν εἰς δωμάτιον, μαίτρ.

— Ὥστε, ἐπὶ παραδείγματι, δὲν κοιμᾶστε Sub Jove.

Ἡ εὐγενικότητά του καὶ τὸ τάκτ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κόζμου, δὲν τὸ εἶχε ἀφίσει ποτέ, οὔτε τὸν ἄφισε κείνη τὴ στιγμή. Μ' ἀφτὸ τὸν τρόπο μοῦδειχνε νὰ καταλάβω πῶς δὲν εἶχε στέγη, καὶ μ' ἀφτὸ τὸν τρόπο ξητοῦσε τὴ φιλοξενία μου.

Τοῦ εἶπα :

— Δόστε μου τὸ χέρι σας νὰ μὴ χτυπήσετε πουθενά.

Ἄναψα ἕνα ἐλεεινὸ σπερματσέτο, καὶ τὸ δωμάτιο φωτίστηκε σκεπαζμένο ἀπὸ τὴν ὁμίχλη τῶν ἀναπνοῶν μας. Ὁ Μητσάκης ἔβγαλε τὴ μπέρτα του κι' ἄρχισε νὰ τὴν τινάζει στὴν αὐλή.

'***Ηχος αὐλοῦ,*** εἶπε λογοπαίζοντας πάνω στὴ μουσικὴ τῆς μπέρτας ποῦ τιναζότανε ὄξω.

Ὕστερα ἄρχισε νὰ τραγουδᾶ τὸ δικό του γνωστὸ τραγοῦδι·

Ἐκεῖθεν δὲ τῆς Ζαχλοροῦς
ἐκτείνεται πεδίον
τὰ μάλιστα ἀειθαλὲς
τὰ μάλιστα... δεδίον.

II

Τὸ κρύο βαστοῦσε πολλὲς μέρες, καὶ ἡ φιλοξενία τοῦ Μητσάκη στὸ δωμάτιό μου δὲ μποροῦσε γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ νὰ σταματήσει.

Ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς ἀταξίες, ποῦ μοῦ σπάζανε τὸ κεφάλι ὄχι τόσο γιὰ τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὶς συνέπειές τους, ὅσο γιὰ τὸν τρόπο τῆς σύλληψης καὶ τῆς ἐκτέλεσής τους, δὲν εἶχα κανένα ἄλλο λόγο νὰ εἶμαι δυσαρεστημένος γιὰ τὸ ἔργο μου καὶ τὴ συντροφιά μου.

Ὁ Μητσάκης ξυπνοῦσε πρωΐ καὶ ἔκανε τὴν τοαλέττα του. Βαστοῦσε πάντοτε ἕνα ψαλιδάκι μαζί του καὶ διόρθωνε μόνος του τὰ γένια του. Τὸ ὀξὺ γένι στὸ πηγοῦνι του διατηροῦσε πάντοτε τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς φυσιογνωμίας του. Ἡ εἰρωνεία ποῦ ξέφευγε ἀπ' αὐτὸ ἤτανε καὶ σὲ κείνη τὴν ἐποχὴ ἀκόμα ἐπιβλητική. Μετὰ τὸ ψαλίδισμα τοῦ γενιοῦ του ἔκοβε τὰ νύχια του μὲ προσοχὴ μεγάλη. Ἀκόμα ἡ καθαριότητά του ἤτανε ἀξιοσημείωτη καὶ πρόδινε τὸν ἄνθρωπο ποῦ ἤτανε ἄλλοτε.

Μιλοῦσε ἄλλες ὧρες ὅλο γαλλικά, ἄλλες ὧρες μόνο ἑλληνικά, καὶ ἄλλοτε ἀνακατεμένα.. Σώζω ἀκόμα πολλὰ φύλλα χαρτὶ καὶ βιβλία μὲ δικά του γραψίματα. Πολὺ δύσκολο ὅμως, ἀδύνατο σχεδὸν νὰ διαβαστεῖ ὁ χαρακτῆράς του. Ὁ ποιητὴς καὶ δημοσιογράφος Γιῶργος Φτέρης, ἤτανε ὁ μόνος ποῦ μποροῦσε νὰ διαβάσει καὶ νὰ καταλάβει τὸ Μητσάκη. Πιστεύω ὅτι καὶ τώρα ἀκόμα θὰ θυμᾶται πολλοὺς στίχους του, καὶ πολλὲς πεζὲς φράσες του.

Ἕνα βράδυ ἦρθε ὁ Μητσάκης στὸ δωμάτιο βαστόντας πέντε ἢ ἕξη βιβλία, ὅλη τὴ σειρά, ποιήματα τοῦ Σωτήρη Σκίπη. Ὁ ποιητὴς τῆς «Μεγάλης Αὔρας» τἄχε χαρίσει μὲ ἀφιέρωση στὸ Μητσάκη.

— Τί ἰδέα ἔχετε γιὰ τὰ ποιήματα τοῦ Σκίπη ; Τὸν ρώτησα.

— Ἔχουνε πολλὰς ***ἐκσκιπνάδας.*** — Τὰ χαιρετίζομεν ***ἀσκιπεῖς*** ἀπάντησε τινάζοντας τὸ κεφάλι του ἀπάνω ὅπως συνήθιζε.

Τὸ διπλὸ αὐτὸ λογοπαίγνιο τοῦ Μητσάκη διαδόθηκε ἀμέσως, δημοσιεύτηκε σὲ κάποια ἐφημερίδα καὶ γίνηκε βραδύτερα πασίγνωστο.

Τὰ «Ἡνωμένα Βουστάσια» μεταμεσονύχτιο τότε κέντρο τῶν παλιῶν καὶ νέων λογίων μας, δεχότανε ταχτικὰ τὸ Μητσάκη. Ὁ τώρα διευθυντὴς τῆς «Προόδου» κ. Θ. Συναδινός, εἶχε μεγάλο μερίδιο ἀπὸ τὶς συμπάθειες τοῦ Μητσάκη, γιατὶ τὸν περιποιότανε μὲ ἀλήθινὸ σεβασμό. Ὁ δημοσιογράφος κ. Δ. Σφήκας, μολονότι ἀποκαλοῦσε τὸ Μητσάκη μόνο μὲ τὸ προσώνυμο «μαίτρ» δὲν κατόρθωνε νἄχει πάντα ὅλη τὴ συμπάθειά του.. Κάμποσοι νέοι ποιητὲς καὶ δημοσιογράφοι μιμότανε τὴν ὁμιλία του, τὴ φρασεολογία του, τὸν ἦχο τῆς φωνῆς του, τὸν τρόπο τῶν καλαμπουριῶν του.

Ἐξασκοῦσε μιὰ περίεργη ἐπίδραση, καὶ ὁ τιναγμένος καὶ ξαφνικὸς ἦχος τῆς φράσης του τραβοῦσε ὅλους στὴ μίμηση.

Τὰ χαρτιὰ ποῦ ἔγραφε, γινότανε ἀγαπητὸ κτῆμα ὅποιου τὰ προλάβαινε... Καὶ τώρα ἀκόμα πιστεύω νὰ φυλάγουνε πολλοί, κομμάτια χειρόγραφα τοῦ Μητσάκη. Ὁ τεχνίτης τοῦ «Θρήνου τοῦ Μαρμάρου» ζωγράφιζε ἀκόμα πιὸ παράξενα ἀπ' ὅτι ἔγραφε. Σ' ἕνα τεῦχος τοῦ «Διόνυσου» ποῦ ἔχω ὑπάρχει ἕνας ἄνθρωπος ζωγραφισμένος ἀπὸ τὸ Μητσάκη. Τὰ πόδια του συνδέονται μὲ τὸν κορμὸ ὄχι ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ μὲ δυὸ ἐλατήρια. Ἀκόμα σ' ἕνα ἄλλο βιβλίο ὑπάρχει ζωγραφισμένος ἕνας ἥλιος. Ἀντὶ γιὰ ἀκτῖνες ἔχει ὁλόγυρα ἀγκλίτσες....

Τὸ κρύο εἶχε ἀρχίσει νὰ γλυκαίνει, τὸ χιόνι ποῦ εἶχε πέσει εἶχε ἀναλύσει, καὶ οἱ μέρες γελούσανε χαρούμενες καὶ ἀνοιξιάτικες.

— Τῇ φιλοξενίᾳ χαίρειν, μοῦπε ἕνα πρωΐ ὁ Μητσάκης.

— Μᾶς ἀφίνετε μαίτρ ;

— Θὰ ξαναϊδωθῶμεν φεῦ.

— Γιατί φεῦ ;

— Διότι περισπᾶται.

Τὸ ἀπόγεμα ἄκουσα ὅτι ὁ Μητσάκης ἔμπαινε σὲ κάτι μεγάλα σπίτια στὴ συνοικία τοῦ Πολυτεχνείου καὶ ζητοῦσε νὰ τὰ ἐνοικιάσει.

Ὅταν τὸ βράδυ πέρασα ἀπ' τὸ δωμάτιό μου ἡ σπιτονοικοκυρὰ μοῦδοσε ἕνα δέμα τυλιμένο μὲ ἐφημερίδα.

— Τὄφερε ὁ.... μοῦπε.

Ἄνοιξα στὸ δωμάτιο τὸ δέμα. Ἤτανε ἕνα ζεβγάρι παλιά, τρύπια παποῦτσα καὶ αὐτὴ ἡ σημείωση μὲ γράμματα τοῦ Μητσάκη.

— Mes vieux souliers, ἀ δὸ ζὲν pieds.

Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

JOHN KEATS

ΣΟΝΝΕΤΟ ΤΟΥ ΓΑΛΑΝΟΥ

Ε Ξ

Τὸ γαλανό ! τῶν οὐρανῶν ἡ ζωὴ καὶ τῆς Κυνθίας
Βασίλειο· κεῖναι τοῦ ἥλιου τὸ ἀπέραντο παλάτι,
Τοῦ Ἑσπέρου δῶμα κι' ὅλης τῆς λαμπρῆς του συνοδίας·
Νέφια χρυσᾶ, σκοῦρα, λευκὰ 'ναι ἡ πλάση του γεμάτη.

Γλαυκό ! ἡ ζωὴ 'ναι τῶν νερῶν· ὁ ὠκεανὸς καὶ γύρα
Οἱ ποταμοὶ οἱ ἀρχόντοι του· λίμνες λυσσομανοῦνε
Κι ἀφρίζουνε—ταράζουνται, μὰ δὲν τοὺς τῶχει ἡ μοῖρα
Νὰ γαληνεύουν τὸ γλαυκὸ τὸ ἀγνὸ ἂν δὲν ξαναβροῦνε.

Γαλάζιο ! ὁλόχαρε ἀδελφὲ τοῦ πράσινου τοῦ δάσου
Στὰ πιὸ γλυκούλια λούλουδα σὰς βρίσκω ἀδελφωμένα,
Κουδούνια, μὴ μὲ λησμονεῖς, καὶ στὴ βασίλισσά σου,
Μυστήριο, τὴ βιολέττα. Μὰ τὴ δύναμη γιὰ μένα
Δὲν ἔχεις κι ὡς ἁπλοῦλα σκιά ! Μὰ πιὸ τρανὸ φαντάζεις
Σὰν σ' ἕνα μάτι γαλανὸ μιὰν εἰμαρμένη ἐκφράζεις !.

ΝΙΚΟ - ΛΑΪΔΗΣ

ΑΡΕΤΗ

Στὸ ῥαγισμένο τοῖχο τῆς μάντρας θρασομανούσαν τ' ἀγκάθια. Ἀφιόνια κόκκινα σμίγανε μὲ τὶς παπαρούνες ποὺ γυμνὲς ἀφήνανε τὰ μαῦρα σημάδια νὰ προβάλλουνε στὸ ἄνοιγμά τους. Ἡ δροσεράδα τῆς ἀνοιξιάτικης βροχῆς ἐρχόταν μὲ τὴ μυρωδιά, τῆς νοτισμένης γῆς. Τὸ στάρι χρυσόσταχο μουρμούριζε ἕνα σκοπὸ σιγανὸ καθὼς ἔγερνε τὸ ἀψηλό του μπόϊ. Μιὰν ἡμεράδα ποῦ πρόσμενες ἄξαφνα νὰ τὴν ἀναταράξει βουή, φωνὲς πολλές, φωνὲς ἀνθρώπινες. Μὰ δὲν ἄκουγες παρὰ τὸ μούρμουρο τοῦ ἀέρα ποὺ πέρναγε τὶς φυλλωσιές.

*
* *

Μιὰ φωνὴ γυναίκεια ἀκούστηκε, μιὰ φωνὴ ψιλή, συρμένη ἀναγελάστρα. Καὶ κείνη τὴ στιγμὴ ὁ ἄνεμος ἀκούστηκε σὰν ἀντίλαλος σφυριχτά. Ὅλα ἀναδευτήκανε. Καὶ τὰ φύλλα τῆς μουριᾶς, μπροστὰ στὸ ραγισμένο τοῖχο τῆς μάντρας, τὸ στάρι ἔγειρε καὶ στὸν μικρὸ δρόμο στριφογυρίσανε τὰ χαρτιὰ μὲ θόρυβο.

Ἡ πόρτα τοῦ ἐξοχικοῦ χαμόσπιστου ἄνοιξε.

Τὸ κορίτσι ποὺ φώναξε ἔτρεξε νὰ κρυφτεῖ. Οἱ μακρυὲς κοτσίδες κινήθηκαν γύρω ἀπὸ τὸ κορμί του σὰ νὰ ζήταγαν νὰ τὸ τυλίξουν. Μὰ πάλι φώναξε καθὼς σκάλωσε στὸ χῶμα τοῦ ραγισμένου τοίχου. Φώναξε κι' ἔσκυψε πιάνοντας τό γυμνὸ πόδι.

— Μιὰ ἀγγίδα..

Κι' ἔγειρε στὸν τοῖχο. Τότες οἱ δυὸ ἄντρες ποὺ βγήκανε ἀπὸ τὸ χαμόσπιτο πήγανε κοντά. Ἡ ντροπαλοσύνη ἀνέβηκε σὲ κῦμα αἱμάτου καὶ φλόγισε τὸ ξένοιαστο πρόσωπο. Τὰ γαλανὰ μάτια σκύψανε πονηρὰ γελασμένα. Οἱ μακρυὲς κοτσίδες πέσανε στὸ πλάϊ.

— Δὲ σᾶς φώναξα, εἶπε κι' ἔκανε νὰ σηκωθεῖ μὰ ἀσυναίστητα ἔφερε τὸ χέρι στὸ γυμνὸ πόδι καὶ σούφρωσε τὰ χείλια.

Ὁ ἕνας ἔσκυψε νὰ δεῖ. Ὁ ἄλλος γύρισε καὶ κοίταξε γύρω του σὰ νὰ φοβόταν μὴν ἔρθει κανείς. Τότες ἐκείνη σηκώθηκε καὶ στὰ μάτια της φάνηκαν δάκρυα. Μὰ ξαφνικὰ ἔσκασε ἕνα γέλοιο τρανταχτὸ καθὼς κύλαγαν τὰ δάκρυα στὰ μάγουλα. Ἔφερε τὸν ἀγγόνα στὰ μάτια της καὶ τραβήχτηκε.

Στάθηκε στὸν τοῖχο κοντὰ στὰ κόκκινα ἀφιόνια καὶ στὶς παπαροῦνες στηριγμένη στὸ ἕνα πόδι. Ὕστερα ἔβγαλε τὴ γλῶσσα, ἔγειρε τὸ κεφάλι της καὶ κοίταξε πονηρὰ κρατῶντας τὰ γέλοια.

Σὲ λίγο χανόταν πίσω ἀπὸ τὴ μάντρα.

Οἱ δυὸ ἄντρες ἀπομείνανε ἀμίλητοι.

Ὁ ἀέρας ἀκούστηκε νὰ φέρνει γύρα τὰ χαρτιὰ στὸ δρομάκο καὶ πειὸ πέρα σὰν ἀνάσα στὰ δέντρα.

— Θὰ σοῦ ταράζει τὸ ὕπνό σου εἶπε ὁ ἕνας.

— Θὰ σὲ ζαλίζει σὰ νοθεμένο κρασὶ γέλασε ὁ ἄλλος. Τὸ μέτωπό σου στάζει ἱδρώς.

— Ἐμένα, σάστισε ὁ πρῶτος.

Ὁ ἄλλος πῆγε κοντὰ καὶ τοῦ χτύπησε τὴν πλάτη.

— Γιατὶ βγῆκες ὄξω, τὸν ρώτησε σὰ μπιστευτικά.

— Καὶ σύ ;

Κρότος ἀκούστηκε καὶ γυρίσανε κι' οἱ δυὸ ἀφαιρεμένα. Ὕστερα κοιταχτήκανε καὶ σκάσανε ἕνα γέλοιο τρανταχτὸ σὰ νὰ σπαρτάριζε τὸ κορμί τους.

*
* *

Ἡ Ἀρετὴ ἀνέβηκε στὸ πεζοῦλι τοῦ πηγαδιοῦ καὶ πολέμαγε νὰ βγάλει τὴν ἀγγίδα. Ὁ μικρὸς ἀδερφὸς τὴν κοίταζε ἀμίλητος. Τὸν φώναξε κοντὰ μὰ κεῖνο ξακολούθαγε νὰ τὴν κοιτάζει ἡλίθια.

— Νὰ χαθεῖς.. τοῦ εἶπε καὶ τὸν τράβηξε ἀπότομα. Ἐκεῖνος ἔχασε τὴν ἰσορροπία του καὶ κυλίστηκε χάμω. Ὕστερα ζάρωσε τὰ μοῦτρα του ἄνοιξε τὸ στόμα καὶ στάθηκε χωρὶς ἀνάσα, ὥς που ἄφησε ἕνα κλάμα δυνατό. Ἀπὸ τὰ χέρια του κυλίστηκαν τὰ ἄγουρα κορόμηλα ποὺ κράταγε.

Ἡ μητέρα φάνηκε ἀπὸ πέρα καὶ φώναξε.

— Τί τοῦκανες μωρή ;

— Τοῦ πέταξα τ' ἄγουρα κορόμηλα.

— Πάρτο κι' ἔλα δῶ φώναξε πάλι ἡ μητέρα. Θὰ νοχλήσῃς τοὺς ξένους ἀνθρώπους.

— Ἐκεῖνοι ψοφολογᾶνε.. μουρμούρισε στὰ δόντια της Ἀρετή. Καὶ δυνατά :

— Τώρα.

— Πάρτο ἀπὸ τὸ πηγάδι.

Ἡ Ἀρετὴ δὲ μίλησε παρὰ τράβηξε ἀπότομα τὸ χέρι της κι' ἔβγαλε τὴν ἀγγίδα. Φώναξε καὶ τραγούδησε πηδηχτά.

Ὕστερα πῆγε στὸ πηγάδι κοντὰ κι' ἔσκυψε.

Στὰ ἀκούνητα νερά του εἶδε τὸ πρόσωπό της. Πτάθηκε πολλὴ ν ὥρα καὶ τὸ κοίταζε ὥς που ἔβγαλε τὴ γλῶσσα πάλι κουνῶντας τὸ κεφάλι σὰ νὰ περιπαιζότανε.

*
* *

Σὰν πέρασε τὸ μεσημέρι. σὰν ὁ ζεστὸς ἥλιος ἔγειρε οἱ

δυὸ ἄντρες βγήκανε νὰ περπατήσουνε. Ἡ μάνα τῆς Ἀρετῆς τοὺς ρώτησε ἂν θέλουν τίποτα. Ἡ Ἀρετὴ τοὺς κοίταζε περίεργα καὶ δὲν ἄκουγε τὸν μικρὸν ἀδερφὸ ποὺ τῆς μιλοῦσε πλάϊ. Ἐκεῖνός φώναζε ὥς που γιὰ νὰ τὴν κάνει ν' ἀκούσει πῆγε κοντὰ καὶ τὴ χτύπησε μ' ἕνα ξύλο ποὺ κράταγε. Τότες ἐκείνη γύρισε καὶ τὸν χτύπησε στὸ πρόσωπο. Ὁ ἀδερφὸς φώναξε δυνατὰ κι' ἡ μητέρα ἔτρεξε. Πῆγε κοντὰ στὴν Ἀρετὴ καὶ τὴν τσίμπησε στὸ γυμνὸ μπράτσο.

Οἱ δυὸ ἄντρες εἴχανε μπεῖ στὰ σπαρτὰ καὶ μακραίνανε καθὼς ἡ Ἀρετὴ ἄρχισε ἕνα κλᾶμμα γιομᾶτο θυμὸ κι' ἐπιθυμία—ἕναν μανιασμένο θυμό, μιὰ ἀόριστη ἐπιθυμία, χτυπώντας τὰ πόδια.

*
* *

Καθὼς περπάταγαν οἱ δυὸ ἄντρες καὶ κοίταζαν ἀμίλητοι τὸ σπαρτό, τὰ χαμόδεντρα καὶ τὶς παπαροῦνες ποὺ κοκκίνιζαν παντοῦ κι' ἔνοιωθαν τὴ μυρωδιὰ τοῦ θυμαριοῦ φτάσανε στὴν πηγή. Ἦταν κάτου ἀπὸ ἕνα βράχο, σὲ κούφωμα σὰν θόλο κι' ἔσταζε σὲ διάφανο κρουσταλένιο νερὸ σὲ μιὰν ἀκούνητη ἐπιφάνεια. Ὁ βράχος ἤτανε χορταριασμένος γύρω. Καὶ τὸ καθάριο νερὸ ἔδειχνε τὸν βυθό του. Σκύψανε καὶ ἤπιανε. Μπροστά τους, πήδησε μιὰ σαύρα, στάθηκε σὰν σαστιμένη κι' ὕστερα τρύπωσε στὸ θάμνο.

— Εἶδες τὸ χρῶμά της εἶπε ὁ ἕνας. Πρασινωπὸ σὰν ψεύτικο.

Περιπαιχτικὰ γέλασε ὁ ἄλλος σὰ νὰ θυμήθηκε κάτι δίχως νὰ μιλήσει.

Φτάσανε σὲ πεῦκα πολλὰ καὶ τὰ πόδια τους γλύστραγαν στὴ στρωμένη ἀπὸ τὰ βελωνοτά τους φύλλα γῆς. Γυρέψανε νὰ ξαποστάσουνε στὸν κορμό τους. Μακρυὰ φαινότανε τὸ χαμόσπιτο μὲ τὴν μάντρα καὶ τὸ πηγάδι μὲ τὸ πεζοῦλι γύρω.

— Θὰ γυρίσω στὴν πόλη εἶπε ὁ ἕνας.

Κι' ὁ ἄλλος :

— Φοβᾶσαι σὰν πειρασμὸ τὴν Ἀρετή. Ἔχεις τὴ σκόνη τῆς πόλης ἀπάνω σου κι' εἶσαι δειλός.

— Φοβᾶμαι γιατί εἶν' ἄγγιχτη κι' ἁγνή.

— Εἶνε ἁγνὴ ἀπὸ κουταμάρα. Τὸ κορμί της τὸ χαϊδεύει ὁ ἀέρας τοῦτος. Τὸ μέστωσε γιατὶ τοῦσβυσε ταχτικὰ τὴ δίψα του μὲ τὸ νερὸ τῆς πηγῆς, κι' ἡ γῆς τὸ δεχόταν νὰ κυλιέται στὸ χορτάρι της καθὼς ἡ ἄδολη σκέψη γύρευε τὴν ἀντρείκια ἀγκαλιά.

Σωπάσανε. Ὁ ἀέρας φύσηξε σὰν ἀνάσα βαρειὰ μέσα ἀπὸ τὰ πεῦκα.

Καθὼς γυρίζανε ὁ ἕνας εἶπε στὸν ἄλλο.

— Κάτου ἀπὸ τὴν ντροπαλοσύνη της τὰ μάτια γελᾶνε πονηρὰ καὶ τὸ κορμί της λαχταράει ἐρωτιάρικα ἀπὸ ἐπιθυμιές.

*
* *

Κοκκινάδα ἁπλώθηκε στὸ σμίξιμιμο τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ ὁρίζοντα, κοκκινάδα σὰν βαμένη μὲ αἷμα. Ὁ ἥλιος εἶχε πέσει. Οἱ δυὸ ἄντρες βρήκανε τὴν μητέρα τῆς Ἀρετῆς νὰ κάθεται ὄξω ἀπὸ τὸ χαμόσπιτο. Σηκώθηκε καὶ τοὺς ἔφερε καρέκλες. Τὸ σούρουπο ἄρχισε νὰ πέφτει κι' ἡ κοκκινάδα χανόταν σὲ χρῶμα μουντό. Σὲ λίγο ἤρθε ἡ Ἀρετὴ μὲ φρεσκοσιδερωμένη τριανταφυλλιὰ ποδιὰ καὶ χτενισμένη. Πέρασε γελαστὴ μὲ κατεβαστὰ μάτια καὶ χάθηκε στὸν ραγισμένον τοῖχο τῆς μάντρας.

— Σὰν ἀγριοκάτσικο γυρίζει εἶπε ἡ μητέρα.

Πέρασε ἡ ὥρα μὲ τὴν κουβέντα. Βράδυασε καὶ τ' ἄστρα σπιθωτὰ φανήκανε στὸν οὐρανό. Μιὰ νυχτερίδα πέρασε ἀπὸ κοντά τους. Σὲ λίγο ἤδανε τὴ φωτιά ποὺ ἄναψε στὸ μαγεριὸ ἡ μητέρα τῆς Ἀρετῆς. Στὸ φαγωμένο φουγάρο οἱ φωτεινὲς γλῶσσες κινιοῦνταν ἀδιάκοπα καὶ στὸ σκοτάδι ἔλαμπαν παράξενα οἱ φλόγες τους. Κι' ὁ ἀέρας τώρα ἀκουόταν στὰ φύλλα τῆς κληματαριᾶς σὰν μούρμουρο. Καθὼς σηκώθηκαν εἴδανε μπροστά τους τὸν πατέρα τῆς Ἀρετῆς. Ὁ μικρὸς ἀδερφὸς εἶχεν ἀποκοιμηθεῖ στὸ πεζοῦλι τοῦ χαμόσπιτου.

*
* *

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ Ἀρετὴ δὲν ἤρθε καθόλου στὸ σπίτι οὔτε νὰ φάει. Τὸ πρωῒ ἀκούσανε τὸν πατέρα της νὰ φωνάζει μαζύ της πρὶν φύγει γιὰ τὴ δουλειά. Ἀκούσανε ἀκόμα ἕνα κλάμα σιγανὸ πνιγμένο.

Τὸ μεσημέρι τῆς ἄλλης μέρας ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἄντρες βγῆκε γιατὶ ὁ οὐρανὸς ἤτανε σκεπασμένος ἀπὸ νέφια κι' ὁ ἥλιος δὲ φαινότανε. Καθὼς περπάταγε στὰ στάχια πλάϊ εἶδε τὴν Ἀρετὴ πεσμένη μέσα σ' αὐτὰ μὲ τὴ φρεσκοσιδερομένη τριανταφυλλιὰ ποδιὰ μὲ γυμνὰ πόδια κι' ἀχτένιστη. Ἔπαιζε μὲ μιὰ γάτα ἄσπρη. Τὴν κύλαγε στὸ χῶμα, τὴν ἔφερνε κοντά της, τὴν ἔδαζε στὰ στήθεια της, στὸ κεφάλι της, τὴν τσίμπαγε. Ἦταν πεσμένη πλάϊ καὶ τὴν σκέπαζαν τὰ στάχια. Ἄκουσε βήματα καὶ γύρισε. Τὰ μαλλιά της πέσανε στὰ μάτια της, τὰ σήκωσε καὶ γύρεψε νὰ μείνει ἀδιάφορη. Δὲν κουνήθηκε ἀπὸ τὴ θέση της.

— Γιατὶ δὲν ἔρχεσαι στὸ σπίτι τῆς εἶπε.

— Δὲ σὲ νοιάζει τοῦ ἀποκρίθηκε καὶ γύριζε κι' ἔπαιζε μὲ τὴ γάτα.

Τὰ μάγουλά της βάφτηκαν κόκκινα.

Τῆς τσίμπησε τὸ γυμνὸ πόδι. Τότες ἐκείνη πῆρε τὴ γάτα καὶ τὴν πέταξε πάνω του.

— Νά, εἶπε. Κι' ἀνασηκώθηκε, μὰ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴ θέση της. Ὁ οὐρανὸς εἶχε σκεπαστεῖ ἀπὸ νέφια τώρα πολλὰ καὶ πέρα στὸ βουνὸ τὰ σύγνεφα ἤταν μελανά.

— Ἔλα στὸ σπίτι γιατί θὰ βρέξει τῆς ξαναεῖπε.

— Δὲ σὲ νοιάζει τοῦ ἀποκρίθηκε ξανά. Καὶ τεντώθηκε στὸ στάρι. Σὲ λίγο κάθησε κι' αὐτὸς κοντά της. Τότες τραβήχτηκε ἡ Ἀρετή.

— Ἄκου νὰ σοῦ πῶ μιὰ ἱστορία τῆς εἶπε.

— Δὲ θέλω ἀπάντησε μὰ τὰ λόγια τῆς ἤταν κομένα, τρομαγμένα.

Πῆγε κοντά της καὶ τῆς ἔπιασε τὸ χέρι.

— Ἄφησέ με φώναξε ξανά. Ἤτανε ὁλοκόκκινη καὶ τὰ μαλλιά της πέφτανε στὸ πρόσωπο ἄταχτα. Τότες τῆς ἔπιασε δυνατὰ τὰ χέρια κι' ἐκείνη στριφογύριζε, πάλευε στὰ στάχια μέσα σὰ νὰ γύρευε ἀπ' αὐτὰ νὰ δείξουνε τὴν ντροπαλοσύνη της, σὰ νὰ ζήταγε νὰ τὴν προστατέψουνε. Μὰ τ' ἀντρείκια χέρια τὴν ἔσφιγγαν κι' ἔνοιωθαν κοντὰ τὴ ζεστὴ ἀνάσα. Καὶ τὰ στάχια ἔγερναν καθὼς τὰ φύσαγε ὁ ἀέρας.

*
* *

Ἄρχιζε νὰ ψιχαλίζει. Κι' ὁ ἀέρας σφυριχτὰ νὰ φυσάει σὰν παράπονο ἀπὸ τὰ δέντρα. Καθὼς γυρίσανε εἴδανε τὸν μικρὸν ἀδερφὸ ποὺ τοὺς κοίταζε ἠλίθια μὲ τ' ἄγουρα κορόμηλα στὰ χέρια.

Α. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

ΤΟΥΡΙΣΤ

La curiosité qui m'oriente vers Athènes m'est venue du dehors plutôt que de mon coeur profond. (Voyage de Sparte. σ. 39).

C'est avec une sorte de *maussaderie* et pour remplir un *devoir* de *lettré* que je vais me soumettre à la discipline d'Athènes.
(Ἴδια σελ.)

Nous autres, pèlerins, indéfiniment *métissés* (σ. 73).

I

Πρῶτος ὁ Chateaubriand, στὴν ἀρχὴ τοῦ περασμένου αἰῶνος, ἔδωκε μὲ τ' «Ὁδοιπορικό» του τὸν τύπο τοῦ βιβλίου ἐντυπώσεων ἀπ' τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μοναδικὴ ἐπιτυχία τοῦ μυθηστορημματικοῦ ἐκείνου ἡμερολογίου, καθιέρωνε διὰ παντὸς ἕνα νέον «φιλολογικὸν εἶδος». Ἔκτοτε ἡ Ἑλλὰς ἔγινε ὁ κλασσικὸς τόπος τοῦ «κομφοῦ προσκυνήματος». Οἱ ἄπειροι ρωμαντικοὶ τουρίστ μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς ἀδελφῆς ἐν ἀρχαιότητι Ἰταλίας, δὲν παρέλειπαν νὰ κάνουν, γιὰ νὰ πλουτίσουν καὶ μὲ ἑλληνικὰ χρώματα τὴν ἀπὸ λίγα ὅσο καὶ χτυπητὰ χρώματα ἀποτελούμενη παλέττα τους, καὶ τὸ σύντομο ταξεῖδι ὡς τὴν Πόλιν τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἀρκετοὶ (καὶ πόσο μετανοοῦσαν γιὰ τὸ τόλμημά των αὐτὸ μᾶς πληροφορεῖ ὁ About) μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὸν Παρθενῶνα, προχωροῦσαν καὶ στὰ ἐνδότερα. Καὶ τότε δὲν ἐπέστρεφε σχεδὸν κανεὶς ποὺ νὰ μὴν ἐγκυμονεῖ ἕνα τοὐλάχιστο βιβλίο τὸ ὁποῖον, εὐτυχῶς διὰ τὴν ἀξιοπρέπειά μας, δὲν ἦταν πάντοτε κι' ἕνα τρομερὸ κατηγορητήριο.—Μερικὲς περιγραφές, μερικὰ «γραφικὰ πολὺ περίεργα ἔθιμα» λίγες λέξεις ἀν πασσὰν γιὰ τὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ πολιτική, ποὺ ἐκρίνετο μὲ «συγκαταβατικὴ προστατευτικότητα, ἐπιείκεια, καὶ προπαντός, ἀμεροληψία», ἀρκετὲς ἀρχαιολογικὲς σημειώσεις, «ρεμβασμοὶ εἰς τὰ ἐρείπια» (ἄ πόσο καλλίτερος θὰ ἦσουν, Παρθενών, ἂν ἔλειπαν οἱ θαυμασταί σου !) ἀναμνήσεις ξηρότατες ἀπὸ τὶς γυμνασιακὲς σπουδὲς (L'hellénisme, pour nous autres bacheliers, c'est un Olympe, un ciel, le pays des abstractions académiques Voyage des parte τοῦ Barrès σ. 51) ὅλ' αὐτὰ μὲ καμμιὰν ἐντρίγκ καμμιὰ φορὰ (βυρωνικὸν ἀναμάσημα) καὶ τὸ «βιβλιαράκι» (τροπος τοῦ λέγειν) ἐφκιάνετο. Ἀπ' τὴν μέθοδο αὐτὴν τοῦ «φαμπρικαρίσματος» δὲν ξέφυγε, (ἀπ' ὅσους ἐγὼ τοὐλάχιστο, ἔτυχε νὰ διαβάσω) κανείς.

Ὁ Ἐδγάρδος Quinet, ποὺ στὸ τέλος τῆς ζωῆς του, σ' ἕναν μικρὸ τόμο, τὸ «Νέον Πνεῦμα» ἔγραψε ὅ,τι καλλίτερο ἐγράφη ὡς διαισθητικὴ ἑρμηνεία, γιὰ μερικοὺς Ἕλληνας κλασσικούς, ἀπ' τὸ ταξεῖδι του στὴν Ἑλλάδα, ποὺ μεσόκοπος εἶχε ἐπιχειρήσῃ, δὲν κατώρθωσε ν' ἀποκομίσῃ καμμιὰ ζωντανή, νέαν, συνθετικὴν ἄποψιν ἐπὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς ζωῆς ποὺ τόσον ἐθαύμαζε. Τὸ ἀρκετὰ ὀγκῶδες βιβλίο του (Ταξεῖδι στὴν Ἑλλάδα) μαρτυρεῖ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ ἑλληνικὸν θαῦμα καὶ γι' αὐτὸν ὅπως καὶ γιὰ τόσους ἄλλους παρέμεινε ἕνα αἴνιγμα, τὸ πειὸ ἄλυτο πρόβλημα. Καὶ ὁ Quinet ὅπως καὶ ὅλοι οἱ προκάτοχοί του δὲν κατώρθωσε ν' ἀνασηκώσῃ οὔτε τὴν ἄκρη τοῦ πέπλου ποὺ σκεπάζει τὴν Ἴσιδα αὐτήν, τὴν πειὸ ὡραία, τὴν πειὸ τρομερὰ κι' ἀπ' τὴν αἰγυπτία θεά.—Ὁ Renan ποὺ εἶχε ἔρθει μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ προσευχηθῇ (μιὰ καινοτομία κι αὐτή) στὸν Παρθενῶνα (ὁ ἄβρὸς ἀμαυρωτὴς τῆς θεϊκῆς αἴγλης τοῦ Ναζωραίου δὲν ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν «ἐνδεδειγμένος» γιὰ μιὰ τέτοια εἰδωλολατρικὴ προσευχή ;) ἐφλυάρησε κι' ἐρητόρευσε σὰν τὸν πειὸ τυχαῖο λογᾶ. Ὄχι μόνον ὅμως οἱ ξένοι ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἐκξενισθέντες Ἕλληνες, ὅπως ὁ νεορακινικὸς Παριζιάνος Moréas, δὲν ἀξιώθηκαν ἀπὸ τοὺς λιγόχρονους νόστους των εἰς τὴν Πατρίδα, νὰ ἐμπνευσθοῦν τίποτε τὸ ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον. Δὲν ἀναφέρω τὸν σωρὸ τῶν ἄλλων βιβλίων, ταξειδιωτικῶν ἐντυπώσεων, ἀρχαιολογικῶν διατριβῶν, «ἐγχειριδίων à la Diehl ποὺ ἔγινε αἰτία νὰ γραφοῦν ἀπὸ λεγεώνα ὁλόκληρη ἀργοσχόλων λογίων, ἡ δύστυχη τούτη Ἑλλάδα.

Τί ἔλλειψις στοιχειώδους τάκτ πρὸς ἕναν τόπο ποὺ ἐγέννησε τὸ πειὸ ὑψηλὸ ἂν ὄχι τὸ μόνο ἀνθρώπινο ἰδανικό.

Τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια ἡ μέθοδος ἄλλαξε· ἡ κατασκευὴ ἔπρεπε ν' ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ γοῦστα τοῦ κοινοῦ. Κι ἐδημιουργήθη ἕνα περίεργον κατασκεύασμα, ποὺ εἶναι λίγο μυθιστόρημα, λίγη αἰσθητική, λίγη ψυχοδιανοητικὴ αὐτοβιογραφία ἀ λὰ Goethe ὀλίγη αὐτοανάλυσις, ὀλίγες σελίδες ἡμερολογίου ἀ λὰ Stendhal, καὶ ἀρκετὴ δόσις λυρισμοῦ μέσα καὶ μαζὶ μ' ὅλα τ' ἄλλα. Ὁ Maurras γράφει τὴν «Anthinea», ὁ Μπονιὲ τὸ «Μειδίαμα τῆς Ἀθηνᾶς», ὁ Mauclair τὸ «Μυστήριον τῆς Ἐλευσῖνος» καὶ ὁ πολὺς Barrès τὸ «Ταξεῖδι τῆς Σπάρτης».

Κάθε ξένος καλαμαρᾶς ποὺ ἐπισκέπτεται τὸν τόπο μας, γιὰ νὰ βγάλῃ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξειδιοῦ του, γράφει κι' ἀπ' ἕνα βιβλίο. Ἔγινε τόση κατάχρησις τοῦ εἴδους αὐτοῦ, ποὺ ἀπορεῖ κανεὶς πῶς δὲν ἤλθαν ἀκόμη στὴν Ἑλλάδα συγγραφεῖς σὰν τὸν Willy ἢ τὴ Gyp γιὰ νὰ γράψουν, κι αὐτοὶ τὶς χιουμουριστικές των ἐντυπώσεις.

II

Τὸ «Ταξεῖδι στὴν Σπάρτη» τοῦ Barrès εἶναι περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο ὁ τύπος τοῦ βιβλίου ἐντυπώσεων ἀπ' τὴν Ἑλλάδα. Θὰ κάνουμε κατὰ προτίμησιν λόγο γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ κι ὄχι γιὰ κανένα ἄλλο, γιατὶ —γνωστὸ ὅπως εἶναι— φανταζόμαστε πῶς θὰ μᾶς παρακολουθήσῃ μὲ μελείτερη εὐκολία ὁ ἀναγνώστης.

Καὶ στὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ Barrès δὲν κατώρθωσε νὰ σκεπάσῃ, τὴν ψυχική του πενία. Ὅλη ἡ ξηρότης τῆς «κατασκευῆς» διαφαίνεται παντοῦ κάτω ἀπ' τὶς γραμμές. Τὴν περίεργη αὐτὴ μηχανὴ ποὺ εἶναι «τὸ σύγχρονο εὐρωπαϊκὸ βιβλίο» ὅταν τὴν ντεμοντάρεις, τί λίγη οὐσία ποὺ ἀπομένει ! Μόνο ποὺ στὴν περίπτωση αὐτή, ὁ ἴδιος ὁ ἀν-

θρωπος, ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεύς, χωρὶς νὰ τὸ θέλει προδίδεται, πρὶν ἀκόμη αἰσθανθεῖ ὁ ἀναγνώστης μίαν ἀκαταμάχητη ἀνάγκη ἀνάλογη ἐκείνης ποὺ σπρώχνει τὸ παιδὶ νὰ σπάσει τὸ παιχνίδι του, γιὰ νὰ ἰδεῖ τί ὑπάρχει μέσα.

Ὕστερα ἀπ' τὴν Ρωμαντικὴ Βενετία καὶ τὴν ἡδυπαθῆ Γρενάδα, ὕστερ' ἀπ' τὸ κλασσικὸ προσκύνημα στὴν Ἰταλία καὶ τὴν Ἱσπανία δὲν θὰ ἦταν ἄσχημο κι ἕνα ταξεῖδι στὴν Ἑλλάδα. Θὰ πέρναμε λίγα μαθήματα πειθαρχείας Ἑλληνικῆς ἀπαραίτητα γιὰ τὴν νέα μας νασιοναλιστικὴν doctrine, θὰ γνωρίζαμε ἐπὶ τόπου τὸν «δωρισμόν», τέλος συπληρώνοντας τὴν culture μας (V. de Sparte σ. 39) θὰ δίναμε ἴσως στὴν λεπτήν, ἐμπρεσσιονιοτικὴν ἔκφρασίν μας, μιὰ νότα ἀρρενωπότητος ποὺ τῆς λείπει.

Τέτοιου εἴδους σκέψεις, κι ὄχι ἕλξις ἀκαταμάχητη πρὸς τὴν ἱερὴ γῆ, πρωτοστάτησαν στὴν ἀπόφαση τοῦ Barrès νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ περιπάθεια κι' ὁ ρεμβασμός, τὸ μοναδικὸ ἐκεῖνο κράμα τοῦ σανσουλιασμοῦ καὶ τοῦ ψυχισμοῦ, ποὺ συνετέλεσε τόσο στὴν ἐπιτυχία μας, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀνατολίτικης φιλολογίας ποὺ τὴν διακρίνει τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦτο, ἡ ἰδέα τοῦ ἐφημέρου κάθε χαρᾶς ποὺ εἶναι ὄχι μόνον ὅ,τι καλλίτερο ἔχει ἡ χαρά, μὰ ποὺ χωρὶς τὴν ἰδέα αὐτὴν σχεδὸν δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει. (Pour nous toucher toute beauté nous signale qu'elle doit périr σ. 11. Ὁ Ὀμαρχαγιαμισμὸς ποὺ ἐπέδρασε τόσο καὶ τὸν Barrès, ἦταν τῆς μόδας —μήπως ὅλα ἐκεῖ δὲν εἶναι ζητήματα μόδας;— στὸ Παρίσι, κατὰ τὸ 90).

Κι ἔπειτα ὁ κόρος τοῦ γνωστοῦ, ἡ δίψα τοῦ πάντα νέου, πάντ' ἀγνώστου, ποὺ εἶναι τόσο χαρακτηριστικὰ τῆς νεώτερης ψυχῆς, ὅλ' αὐτὰ(1) ἀνακατωμένα μὲ μοναδικὴν μαγειροσυγγραφικὴ μαεστρία ἐγοήτευσαν τὶς λεπτὲς αἰσθαντικὲς ψυχές. Ἀρμένισσες bas-bleus, Ρωσσίδες διανοούμενες καὶ Παριζιάνες κοσμικές, ὅλη ἡ εὐρωπαϊκὴ κοσμούπολις μᾶς ἀνεκήρυξε μεγάλον ἀρτίστα. Συγγραφέα ποὺ δίνει «ἕνα πολὺ παράξενο, ἄγνωστο ὡς τώρα frisson». Ὦ ἐκεῖνο τὸ ξηρὸ πυρετῶδες ὕφος του!

Ὑπήρξαμε στὴν ἀρχὴ τοῦ σταδίου μας σκεπτικιστής. Ἦτο ἡ πειὸ «καθὼς πρέπει» ἡ μόνη πόζα ποὺ ταίριαζε σ' ἕναν littérateur τῶν σαλονιῶν, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

Ἐγράψαμε μιὰ σατυρικὴ σκιαγραφία τοῦ Ρενάν, (σκιαγραφία εἶναι ἡ λέξις· ὁ Barrès παρουσιάζει τὸν ἀγαπητό του διδάσκαλο διαλεγόμενο μ' ἕναν γνωστὸ Παρισινὸ δημοσιογράφο στὸν Ἅδη) ὅλη χιοῦμορ, ὅπου ἐδείξαμε ὅτι μποροῦμε ὅταν θέλουμε νὰ εἴμαστε καὶ πνευματώδης σὰν τὸν πειὸ πνευματώδη κρονικὲρ τοῦ μπουλβάρ. Ἀργότερα μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἁπλῆ περιφρόνηση τοῦ σκεπτικισμοῦ, εἰς τὸν ἁπλὸ μυκτηρισμὸ τοῦ παληοῦ μας φίλου, θελήσαμε νὰ κάνουμε τὸν διανοητικὸν cruel, καὶ τὸν ἀρνηθήκαμε, καὶ εἴπαμε πόση ἀηδεία μᾶς προξενεῖ.

Οἱ περίφημοι φιλολογικοὶ καυγάδες μεταξὺ Brunetière καὶ Anatole France, ἐξ αἰτίας τοῦ «κινδύνου τοῦ σκεπτικισμοῦ» δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μᾶς ἀφήσουν ἀδιάφορο. (Θὰ ἦτο ἀσυγχώρητη γιὰ ἕναν ἀρριβίστα σὰν τὸν Barrès ἡ ἀποχὴ ἀπ' τὴν κατ' ἐξοχὴν chic διανοητικὴ μονομαχία τῆς ἐποχῆς) Ὀνομάσαμε τὸν συγγραφέα τοῦ «Κόκκινου Κρίνου» «ἀποσυνθετικὸν σαγηνευτήν». Ἦτο ἀρκετὸ αὐτὸ γιὰ νὰ καταταχθοῦμε στὴν ἀντισκεπτικιστικὴ φατρία. Ἐν τῷ μεταξὺ εἴχαμε κατορθώσει νὰ ἑλκύσουμε τὴν προσοχὴ τοῦ κοινοῦ. Εἶχε σημάνει ἡ κατάλληλη στιγμὴ γιὰ ἕνα τελειωτικὸ κού. Σὰν τέλειοι παῖκτες ποὺ εἴμαστε δὲν τὸ χάσαμε. Ἐποντάραμε μ' ὅ,τι εἴχαμε μαζέψει ἀπ' ἐδῶ κι ἀπ' ἐκεῖ ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη. Ἐλανσάραμε τὸ Culte du Moi.

Ἐταλάραμε κυνικώτατα ὅλον τὸν ἀρριβισμό μας. (Τὰ πρῶτα μας βιβλία περιέχουν ὁλόκληρα κεφάλαια ποὺ μποροῦν νὰ ὀνομασθοῦν «κώδικες τοῦ ἀρριβισμοῦ») Μιλήσαμε γιὰ ράντες, πλούσιες βιβλιοθῆκες, ὡραῖες γυναῖκες. Μεταχειριστήκαμε ὡς πρότυπα τοὺς ἥρωας τοῦ Balzac καὶ τοῦ Stendhal, ποὺ κι' αὐτὸς ἄρχιζε νὰ γίνεται τῆς μόδας —ἀλλιῶς θὰ τὸν προσέχαμε;— τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ἐκμεταλλευτήκαμε ὅλες τὶς ἰδιότυπες ἐκδηλώσεις τοῦ διανοητικισμοῦ.

Μιλήσαμε γιὰ τὸν Ἱσπανὸ Λογιόλα, γιὰ τὸν πνευματιστὴ Stanislas de Guaëta, γιὰ Ρῶσσες ζωγράφους, γιὰ τὴν Ἐλισσάβετ, γιὰ τὸν Λουδοβίκο τῆς Βαυαρίας, γιὰ τὸν σοσιαλισμό, γιὰ τὸ πᾶν. Αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ πρώτη μας μανιέρα. Γιὰ νὰ κάνουμε τὸ ὕφος μας, πειὸ ὀνειρῶδες, πειὸ νοσταλγικό, πειὸ νευρικὰ ἐμπρεσσιοννιστικό, σμίξαμε τ'ἀντίθετα, ζουπήξαμε τὰ πειὸ χτυπητὰ χρώματα, καὶ πολλὲς φορὲς τ' ἀναφωνήματά μας φτάσαν τὴν ὀξύτητα γυναικείων ὑστερικῶν κραυγῶν. «Ὦ ἕνα δειλινὸ σ' ἕνα προάστειο τῆς Πράγας! Ὦ μιὰ βραδειὰ στὴ Δρέσδη! Ὦ ὁ πυρετὸς ποὺ ἀναδίνουν οἱ βενετικὲς lagunes!»

Ὅταν στερεώσαμε τὴν φιλολογική μας φήμη, σκεφθήκαμε πὼς δὲ θὰ ἦταν ἴσως ἄσχημο καὶ νὰ πολιτευθοῦμε. Τὸ κοινοβούλιο μὲ τὸν ἀναβρασμὸ τῶν παθῶν ποῦ προκαλοῦν τὰ κομματικὰ μίση, θὰ μᾶς ἔδινε, ὅπως γράψαμε ἀργότερα, τὶς συγκινήσεις μιᾶς ἱσπανικῆς arène. Ἄλλως τε δὲν μᾶς ξέφυγε τοῦ ἰδίου ἡ μοναδικὴ ὁμολογία: «ποῦ νὰ περνᾶς τ' ἀπογεύματα καλλίτερα ἀπ' τὸ Παλαὶ Μπουρμπόν;» (Ἔπρεπε νὰ περάσουν εἴκοσι χρόνια, χωρὶς νὰ κατορθώσουμε νὰ γίνουμε ὑπουργός, γιὰ νὰ συχαθοῦμε τὸ κοινοβούλιο. Κύττα τὸ «Dans le Cloaque»).

Πρὶν πολιτευθοῦμε, ἀκολουθώντας καὶ σ' αὐτὸ τὰς ὑποδείξεις τῆς κλασσικῆς στρατηγικῆς, δημοσιογραφήσαμε. Ἔπρεπε νὰ δείξουμε πὼς μᾶς πειράζει ἡ συναλλαγὴ τύπου -κεφαλαίου.

Οἱ βαριασιὸν ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἦσαν γιὰ ἕναν βιρτουόσο σὰν κι ἐμᾶς τὸ πειὸ εὔκολο πρᾶγμα; Γιατί εἴχαμε τοὺς Οὐτοπιστὰς καὶ τοὺς Ρώσσους συγγραφεῖς στὴν βιβλιοθήκη μας; Στὴν Τριλογία ποὺ τὴν ὀνομάσαμε «Μυθιστόρημα τῆς Ἐθνικῆς Ἐνεργείας» κατορθώσαμε νὰ παραμερίσουμε ὅλους τοὺς ἐκπατρισθέντας Λωρραινοὺς συνομηλίκους μας, γιὰ ν' ἀναδείξουμε ὅσο ἦταν δυνατὸν περισσότερο, τὸν ἑαυτό μας. Α! τί ταπεινά, τί χυδαῖα ποὺ κολακέψαμε, τὸν ἥρωα τῆς ἡμέρας, τὸν Boulanger!

Παρουσιάσαμε τὰ πράγματα ὅπως μᾶς ἐσύμφερε. Λυπηθήκαμε ποὺ δὲν μπορούσαμε νὰ προσφέρουμε μιὰ σάλπιγγα Τυρρηνικὴ στὸν φανφαρόνο στρατηγό, γιὰ ν' ἀντηχήσουν στὰ πέρατα τῆς γῆς οἱ κούφιες πατριδοκαπηλικὲς ἰαχές του. (Ἀργότερα, στὸ Ταξεῖδι τῆς Σπάρτης, μιλώντας γιὰ τὴν θυσία τῆς Ἀντιγόνης, ἀποκαλέσαμε τὸν ἥρωα: δημόσιο κίνδυνο σ. 111. Εἴχαμε τάχα ὑπ' ὄψιν μας τὸν ἀγαπημένο στρατηγό;). Γράψαμε μερικὰ κεφάλαια πολιτικῆς ἱστορίας καὶ στὸ Leurs Figures παραμορφώσαμε ὡς τὴν γκριμάτσα τὰ πρόσωπα ποὺ ἔπρεπε νὰ φανοῦν τελείως διαφορετικὰ ἀπ' ὅ,τι πράγματι ἦσαν.

Ἡ πρώτη μας μανιέρα ἡ «ἐγωκεντρικὴ» δὲν μποροῦσε πειὰ νὰ συμβιβασθῆ μὲ τὶς ἐθνικιστικές μας τάσεις. Τὸ κόμμα μας μᾶς ὑπαγόρευε, μᾶς ἐπέβαλλεν ἀλλαγὴ φιλοσοφίας, ἀντιλήψεως ζωῆς ἀκόμη καὶ ὕφους, ἀκόμη καὶ τῆς περίφημης μανιέρας μας στὴν ὁποία τόσα καὶ τόσα ὀφείλαμε.

Πῶς, ἀπὸ ποῦ πήδηξαν ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν παράδοση, ἡ λατρεία πρὸς τοὺς πεθαμένους;

Φυσικά, ὀργανικά, ἀπ' τὸν πειὸ ἔξαλλο ὑπερνιτσεϊσμό, ἀπ' τὴν ἄκρα θρησκεία τοῦ ἐγώ, δὲν πηγάζει ὁ ἀλτρουϊσμός, ἡ ὑποταγὴ τοῦ ἑαυτοῦ μας στοὺς προγόνους, σὲ κάτι τι γενικό, ἀντικειμενικό.

Ἐφτάσαμε στὴ νέα μας αὐτὴ ἐξέλιξη νὰ ποῦμε τὸ τεράστιο, τὸ ἀπίστευτο αὐτὸ στὰ χείλη ἑνὸς ἀτομιστοῦ: «μᾶς κυβερνοῦν οἱ νεκροί, τὰ ὄριά των εἶναι καὶ ὄριά μας!» Ἔπρεπε οἱ δύο αὐτὲς ἀκρότητες νὰ συμβιβασθοῦν: τὶς συμβιβάσαμε. Ὡς ἐπιχειρήματα προβάλαμε τὰ ἑξῆς δικολαβικά: (σὲ κάτι ἔπρεπε νὰ μᾶς χρησιμεύσουν καὶ τὰ νομικὰ ποὺ τὰ εἴχαμε σπουδάσει). Τὸ ἄτομο μόνο του ἀτροφεῖ. Ἔρχονται στιγμὲς ὅπου καὶ τὸ πειὸ πλούσιο ἐγὼ νοιώθει τὴν ἀνεπάρκειά του. Στιγμὲς ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ στηριχθῆ σὲ κάτι πειὸ ἑδραῖο. Κι τὸ ἑδραῖον αὐτὸ εἶναι ἡ παράδοση, εἶναι ὅλο τὸ προϋπάρξαν ἡμῶν (Nous sommes asservis aux transmissions du passé· nos morts nous donnent leurs ordres auxquels il nous faut obéir· nous ne sommes pas libres de chois ir. Ils ne sont pas nos morts, ils sons notre activité vivante. V. de Sparte σ. 186). Τὴ νέα μας αὐτὴ τέζα τὴν ὑποστηρίξαμε μὲ τόση θέρμη ποὺ πολλοὶ ἀφελεῖς θαυμασταί μας μᾶς πιστέψαν καὶ τὴν ὀνομάσαν σταθμὸ μιᾶς ὥριμης διανοίας οὔθε τὸ μάτι ἀπὸ πειὸ ψηλὰ καὶ σὲ μεγαλείτερη ἀπὸ πρὶν ἔκταση ἀγκαλιάζει τὴ ζωή.

Φυσικὰ ἀλλάξαμε καὶ μανιέρα. Τὸ ὕφος μας ἔγινε πειὸ ἁπλὸ (μὲ τὴν μοντέρνα σημασία) καὶ πειὸ νευρῶδες. Ἀφήσαμε τὴν νωχέλεια, τὴν ἡδυπάθεια, τὴν ἀδουλία, (O qui fera que je venille? Du Sang, de la Volupté, et de la Mort) τὴν τάση πρὸς τὴν αὐτοανάλυση. Ἡ δράση (l'homme n'est pas fait pour qu'il rêve, mais pour qu'il morde et qu'il déchire σ, 199), ἡ ἐνέργεια, ἡ αὐτοβουλία (μόνον ὁ Χριστὸς μᾶς ἐδίδαξε τὴν πάλη πρὸς τὸν ἑαυτόν μας σ. 28) ἡ πειθάρχησις, ἔγιναν οἱ νέες μας ἀξίες. Κάναμε διαλέξεις, γράψαμε τὴν ἱστορία μιᾶς Λωρραινῆς, τῆς Colette Baudoche, ποὺ θυσιάζει τὴν ἀγάπη της, στὴν ἀγάπη τῆς Πατρίδος. Ἀφηγηθήκαμε στὴν Colline Inspirée τὴν ἱστορία ἑνὸς ἡρωϊκοῦ μοναχοῦ. «Κάναμε» ἱστορία καὶ μερικὲς σελίδες τῆς Vallée de la Moselle (στὸ Leurs Figures) καὶ τῆς Colette, μᾶς ἀνέδειξαν τὸν δυνατότερο περιγραφικὸ συγγραφέα τῆς ἰδιαίτερης πατρίδος μας. Τέλος γιὰ στεφάνωμα τῶν κόπων μας μπήκαμε στὴν Ἀκαδημία. Κι ὅταν τὰ ἐξαντλήσαμε ὅλα καὶ δὲν ξέραμε πειὰ τί νὰ γράψουμε θυμηθήκαμε τὸ παληό μας ἐπάγγελμα: ξαναγίναμε τουρίστ. Στὴν Ἰταλία εἴχαμε πάγει, στὴν Ἱσπανία, ἐπίσης. Τὴν Ἄπω Ἀνατολὴ τὴν εἶχε ἐξαντλήσει ὁ Loti καὶ ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ. Γιὰ τὴν Ἀμερικὴ εἶχε γράψει ὁ Bourget. Ἔπειτα τί νὰ γράψει κανεὶς γιὰ ἕναν τόσο πεζὸ τόπο, τόσο ἀκοτάλληλο γιὰ τὸ λεπτό μας ταμπεραμάν; (Ἴσως ἄλλως τε ἡ Ἀμερικὴ νὰ μὴν ἦταν καὶ τῆς μόδας). Δὲν ἔμεινε παρὰ ἡ ἀνεξάντλητη Μοῦσα, ἡ Ἑλλάς. Καὶ ἤλθαμε στὴν Ἑλλάδα.

(ἀκολουθεῖ τὸ III μέρος)

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

(1) Du douloureux, de l'inconnu, de l'insaisissable. (σ. 162)

ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΖΩΗΣ

ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

Στοὺς ἐργάτες κάποιου ἰδανικοῦ.

ΕΙΜΑΣΤΕ ΝΕΟΙ. Κι ἔχουμε ὅλη τὴ θέληση, ὅλη τὴ δύναμη νὰ κάνουμε κάτι καινούργιο, νὰ παρουσιάσουμε κάτι ἁγνό, στὴν Τέχνη. Πρέπει νὰ νιώσουμε ὅμως καλὰ ἕνα πράμα, ὅσοι ἔχουμε κάποια πίστη, κάποιο ἰδανικό· προπαντὸς πρέπει νὰ μάθουμε νὰ εἴμαστε εἰλικρινεῖς. Γιατὶ μόνο τότες, ὅταν θάχουμε λυτρώσει τὸν ἑαυτό μας ἀπὸ τὴ γύρου ψευτιά, ἀπ' τὴν προσποίηση, ἀπ' τὸν ψευτοεγωϊσμό, μόνο τότες θὰ μπορέσουμε νὰ γήνουμε ἀληθινὰ ***Ἐλεύτεροι***.

Χρειάζεται πολλὴ θέληση μονάχα. Ὅπου βλέπουμε τὸ φῶς, νὰ τὸμολογάμε δίχως νὰ δίνουμε προσοχὴ στοὺς σαρκασμοὺς γύρω μας τῶν τυφλῶν καὶ τῶν ἀσυνήδειτων. Κι ἀφοῦ θὰ ἔχουμε πίστη στὸ ἰδανικό μας, τῆς ΕΛΕΥΤΕΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ, θὰ μπορέσουμε ναποχτήσουμε καὶ τὴν καρτερικότητα, καὶ τὴν ὑπομονή, καὶ τὴ δύναμη. Καὶ τότες θὰ εἴμαστε ἀπρόσβλητοι. θὰ εἴμαστε θωρακισμένοι γιὰ τὸν ἀγῶνα, θὰ εἴμαστε ΕΛΕΥΤΕΡΟΙ.

Νὰ δῆ κανένας τὴν ἀλήθεια τότες δὲν εἶνε δύσκολο. Ἀρκεῖ νὰ εἶνε εἰλικρινής. Κι ὅταν τὴ δῆς τὴν ἀλήθεια, εἶνε ἀδύνατο νὰ μὴν τὴ φωνάξῃς, νὰ μὴν προσπαθήσῃς μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐπικρατήσῃ.

Ἀμέσως, φυσικά, θὰ βρεθῆ ἡ ἀντίδραση. «Οἱ ἄνθρωποι μὲ τὰ στενὰ τὰ ἰδανικά, οἱ σκλαβωμένοι ἀνθρῶποι» ὅσοι νοιώθοντας τὴν ἀδυναμία τους στὸ νὰ δημιουργήσουν τὸ παραμικρὸ προσπαθοῦν ὕπουλα νὰ σκοτώσου ὅ τι δημιούργημα τοῦ ἄλλου. Ὅσοι δοῦν πὼς τὰ συμφεροντάκια τους βλάφτουνται, πὼς δὲ θὰ μποροῦν πιὰ νὰ πουλοῦν ἔτσι εὔκολα τὸ νοθεμένο πνέμα τους, ὅλοι αὐτοὶ θὰ ἑνωθοῦνε, καὶ θὰ προσπαθήσουν μὲ κάθε τρόπο νὰ γίνουν πρόσκομμα. Ὁ ἐλεύτερος ὅμως δὲν θὰ τοὺς κοιτάξει καὶ θὰ προχωρήσῃ στὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας, καὶ θὰ βρῆ τοὺς ἐκλεχτούς. Κι οἱ ἄλλοι θάρχουνται σὰν ἑρπετὰ στὶς πλαγιὲς τοῦ δρόμου, καὶ θὰ σκυλλιάζουν βλέποντος τὴ δύναμή τους νὰ λιγοστεύῃ καὶ θὰ τοῦ φέργουν ἀντιμέτωπους χίλιους ἐχτρούς: τὴν εἰρωνία, τὴ βρισιά, τὴ συκοφαντία, τὸ ψέμμα. Θάχῃ νὰ πολεμήσῃ ὁ ἐλεύτερος τὴ ζήλεια, τὴν κακία, τὴ μοχτηρία. Ὁ ἐλεύτερος ὅμως θὰ προχωρῆ στὸ δρόμο του, κι ἀφοῦ μιλήσῃ μὲ τοὺς ἐκλεχτούς, θὰ συγκοινωνίσῃ μὲ τὰ πλήθη. Ὅσο θὰ βλέπουν αὐτὰ οἱ ἐχτροί του, ἡ μανία τους δὲ θάχῃ ὅρια. Ὁ Ἐλεύτερος ὅμως θὰ προχωρῆ

πάντα μπροστά, ὥσπου νὰ καταστήση τὴν ἀλήθεια του Νόμο· —κι ὅσα σκυλλιὰ θέλουν νὰ γαβγίζουν τὸ κατόπι του, ἂς γαβγίζουν.

Τότες, οἱ κοῦφοι κι οἱ ἀσυνείδητοι θαπομονωθοῦν. Θὰ προσπαθήσουν νὰ κάμουν ἀκόμα κάποια ἀντίδραση, θὰ θυμηθοῦν τὶς παλιές τους μεθόδους, θὰ προσπαθήσουν νὰ ξαναλιβανίσει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, θὰ προσπαθήσουν νὰ ἐκμεταλλευτοῦν ἀκόμα μερικὲς λέξεις ἱερές: Δημοτικισμός, Ἰδέα, Ἀγώνας, Τέχνη, μὰ δὲ θὰ κατορθώσουν τίποτε, θάχουν ἀπομονωθεῖ καὶ θὰ σβύσουν.

Συντρόφοι μου, πρέπει νάμαστε ἐλεύτεροι. Εἴμαστε ΝΕΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ, θέλουμε νέες ἀρχές, ὑγιεῖς. Ὅ,τι στραβὸ βλέπουμε θὰ τὸ χτυπήσουμε. Ἡ ἀλήθεια πρέπει νὰ βασιλέψη.—Καὶ θαρχίσουμε ἀπ' τὴν ποίηση:

ΟΧΙ. Ἡ ποίηση δὲν εἶνε ἡ στιχουργία. Πρὶν βγῆ ὁ κριτικός, εἶχε φανεῖ ὁ ποιητής. Κι ὕστερα, ὅποιος δὲ μπόρεσε νὰ δημιουργήση, προσπάθησε νὰ βρῆ ψεγάδια στὸ δημιούργημα τοῦ ἄλλου. Ποίηση δὲν εἶνε τὸ μέτρημα τῶν συλλαβῶν, τὸ ζύγιασμα τῆς ρίμας, ἡ ποσότητα τῶν στίχων. Ἡ ποίηση κρύβεται στὸ νόημα, ὅσο ἁπλὸ κι ἂν εἶνε (βάθος) κρύβεται στὸν ***τρόπο (ὑποβλητικὸ ποίημα)*** κρύβεται στὴν ἔκφραση (ἀτομισμὸς) καί, προπαντός, κρύβεται στὸν ἐσωτερικὸ ρυθμό, καὶ στὴν ἐσωτερικὴ ἁρμονία τῶν στίχων. Αὐτὰ δὲ βρίσκουνται στὶς στιχουργικές, κι οὔτε εἶνε γνώσεις ποὺ ἀγοράζουνται. Αὐτὰ εἶνε ἔμφυτα. Καὶ τἆλλα εἶνε τὰ ψέματα, οἱ συνθῆκες, ποὺ λιγοστοὶ εἶχαν ὡστόρα τὸ θάρρος νὰν τὰ πετάξουνε. Ἡ ποίηση εἶνε ἀπέραντη, καὶ κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ τὴν περιορίση στὰ στενὰ ὅρια μιᾶς στιχουργικῆς. Ὁ δασκαλισμὸς προσπαθεῖ νὰ μπῆ στὴν Τέχνη, καὶ πρέπει νὰ τὸν πετάξουμε.

Λίγοι μπορεῖ νὰν τὰ νιώσουνε αὐτά. Γιατὶ λίγοι εἶνε κι οἱ ΕΛΕΥΤΕΡΟΙ.

Μάης, 12—1919 ΙΣΑΝΤΡΟΣ ΑΡΙΣ

ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ*

[Σκέψεις ἑνὸς πιστοῦ τῆς Τέχνης σὲ μιὰν ἐποχὴ τῆς ζωῆς του]

Ἡ Τέχνη μοιάζει μὲ τὴν παλαιὰ ἐκείνη παραβολὴ τῆς εὐτυχίας μὲ τὸν ὁρίζοντα· δὲν ἔχει ὁρισμό· βγαίνει ἀπὸ τὰ ὅρια κάθε ὁρισμοῦ, καὶ πάντα μένει κάτι ποὺ νὰ ἐκτείνεται ἀκόμα μακρύτερα. Ἡ Τέχνη εἶναι ἐλαστική, οἱ γραμμές της εἶναι καμπύλες, —ἠμπορεῖ νὰ χωρέση τὰ πάντα—καὶ ἄλλα ἀκόμη.

*

Πολλὲς φορὲς ὁ κριτικὸς καλλιτέχνης συλλαμβάνει ἐπ' αὐτοφώρῳ τὴν Τέχνην του ν' ἀσχημονῇ· πονεῖ ἔξαφνα, καὶ νομίζει ὅτι γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ξεφωνίση, νὰ κάμη κινήματα βίαια καὶ ἀνάξια μὲ τὴν ὑψηλήν της ἀξιοπρέπεια· μεθᾷ—καὶ θέλει νὰ παραμηλῇ, ἢ νὰ κάνη ἐξαιρετικό, ἐκκωφαντικὸ θόρυβο. Ὁ κριτικὸς καλλιτέχνης φαντάζομαι ὅτι ἔχει καθῆκον τότε νὰ τὴν χαλιναγωγήσῃ· νὰ τὴν πιέσῃ μὲ ὅλην του τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην, νὰ τὴν κάμῃ νὰ ὑποταχθῇ· καὶ γιὰ πάντα κάθε της κίνημα νὰ εἶναι ὑπὸ τὰς διαταγάς του.—Γι' αὐτό, σὲ πολλὰ ἔργα, φαίνεται καθαρὰ νὰ τὰ συνοδεύῃ ἡ ἀποφασιστικὴ αὐτὴ ῥυτίδα, ποὺ εἶναι ἡ πιστοποίησις τοῦ κριτικοῦ πνεύματος 'στὸ καλλιτέχνημα.

*

Εἶπαν πολλοὶ ὀχλοκράται τῆς Τέχνης ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ὡραίου εἶναι ἀντικειμενική· ἄλλοι, ἀπολυταρχικοί, ὅτι εἶναι ὑποκειμενική. Ἰδοὺ δυὸ κατηγορήματα, εὔρωστα, καθαρά, ἀπαλλαγμένα ἀπὸ τὸ μικρόβιο τῆς ἀμφιβολίας. Τίποτε δὲν εἶναι ὡραιότερο ἀπὸ τὶς κατηγορηματικὲς αὐτὲς ἐκφράσεις μέσα σὲ μιὰ ζωὴ γεμάτη ἀμφιβολία· ἀλλὰ καὶ τίποτε χειρότερο, ὅταν λέγωνται μὲ ἀφέλεια. Μπορεῖ νὰ ἐπιτρέπεται ***ὑποκειμενικὴ*** ἰδέα τοῦ ὡραίου, ἀλλὰ μόνο σ' ἐκεῖνον, ποὺ ἔχει τὴν δύναμι νὰ τὴν κάμῃ ***ἀντικειμενική***. Νὰ δώσῃ εἰς τὴν ὠμορφιὰ ἕνα νέον τύπο, τὸν τύπο τῆς προσωπικότητός του.

Σπουδάζει κανεὶς πρῶτα, ἐννοεῖ, μελετᾷ,—καὶ ὕστερα περιφρονεῖ.

*

Ἡ δόξα ἀνήκει σ' ὅσους θὰ τὴν περιφρονήσουν.

*

Ἡ γυναῖκα, ποτὲ δὲν ἠμπόρεσε νὰ σταθῇ εἰς τὸ ἀπολυτρωτικὸν ὕψος, ποὺ τῆς ἔδωκε τὸ φιλοσοφικὸ δρᾶμα. Ἡ γυναῖκα μόνον διὰ τῆς Τέχνης εἶναι μέσον λυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου.

*

Ἕνα καλλιτέχνην πρέπει ν' ἀπασχολῇ, περισσότερον ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ Ἀληθοῦς, ἡ ἰδέα τοῦ Τελείου.

Τὸ «μεγάλο» ἔργον εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὸ «τέλειο»· τὸ μεγάλο ἔργο ὑπομένει ἀκόμη τὴν κρίσι, τὸ τέλειο εἶναι πιὰ ἔξω ἀπ' αὐτήν.

*

Στὴν Ποίησι ἀρέσει πάντα νὰ θρηνῇ· εἶναι μέσα της ἡ ψυχὴ τοῦ αὐλοῦ μὲ τὸ ἀπαρηγόρητο παράπονό της.

*

Εἶχα κάποτε μεγάλην ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό μου· ἀλλ' οἱ ἔπαινοι μιᾶς κριτικῆς μ' ἔκαμαν νὰ τὸν βαρεθῶ.

*

Ἡ Τέχνη διὰ τὸν Καλλιτέχνην εἶναι μιὰ ἱερὰ καὶ ὑψηλὴ Ἐξομολόγησις. Τῆς ἐκμυστηρεύεναι τοὺς τρόμους του, τὶς μελαγχολίες του, τ' ἁμαρτήματά του, τῆς ἐξομολογεῖται ὅ,τι τὸν πιέζει, ἢ ὅ,τι τὸν φαιδρύνει. Καὶ ἡ Τέχνη κάποτε τὸν συγχωρεῖ καὶ συγκατανεύει· μεταμορφώνει τὰ πάθη του εἰς καλλιτεχνήματα.

*

* Τὶς ἀκατάστατες καὶ ἀτελεῖς αὐτὲς σκέψεις ποὺ θὰ δώσω λίγον καιρὸ 'στὸν «Βωμό, φοβοῦμαι μήπως τὶς πάρει κανεὶς ὡς ἀπόπειρες 'στὴν κυριολεξία. Ἀπεναντίας, μέσα σ' αὐτὲς δὲν ὑπάρχει ἡ παραμικὴ ὑπόνοια ὅτι ἐγράφηκαν «ἐκ προθέσεως», ἐπίτηδες γιὰ νὰ γραφοῦν. Ἐγεννήθηκαν 'στὸν νοῦ μου σὲ μερικὲς ἡμερες εὐτυχισμένες στιγμὲς καὶ θέλω νὰ τὶς 'πῶ.

Κάποτε, ἐπίστευα ὅτι θὰ μποροῦσα νὰ τὶς συγκροτήσω σὲ σύνολο καὶ νὰ μὴ εἶναι τόσο προπετεῖς, σὰν τώρα, ποὺ λέγονται μία-μία· ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἐλπίδα μ' ἔχει ἐγκαταλείψει.

Ἡ «διαίσθησις» ἔχει καὶ ἕνα ὄνομα πιὸ μετριοφρονέστερο: Φαντασία.

*

Ἡ ἀμφιβολία εἶναι τὸ μεταδοτικὸν νόσημα τῶν μεγάλων πνευμάτων.

*

Ἡ Φύσις θὰ ἦταν ἕνα μηδὲν χωρὶς τὴν Τέχνη· ὧρες ὁλόκληρες μπορεῖ νὰ περιπλανᾶται κανεὶς 'στὴν ἐξοχὴ καὶ νὰ μὴ εὕρῃ τὸ ὡραῖο καὶ τὸ τέλειο, παρὰ μόνο ἀπάνω σὲ κάποιο πατημένο λόυλοῦδι.

Ἡ Φύσις χωρὶς τὴν Τέχνη θὰ ἦταν μερικὲς φορὲς ἀφόρητη.

*

Οἱ ἔπαινοι δὲν πρέπει νὰ γεννοῦν εἰς τὸν Καλλιτέχνην παρὰ μόνον ὑποχρεώσεις.

*

Τώρα τελευταῖα ἄρχισαν νὰ ζητοῦν ἀπ' τὴν Τέχνη τὸν ἐνθουσιασμό, τὴ ζωή, τὸν ἄκρατο Διονυσιασμό. Ἆρα γε εἴμαστε τώρα πιὸ ζωντανοὶ καὶ τὴν θέλομε ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν τάσι μας; ἢ εἴμαστε πιὸ κουρασμένοι καὶ ζητοῦμε νὰ συμπληρώσῃ αὐτὸ ποὺ μᾶς λείπει;

*

Ἡ Τέχνη εἶναι ἄμυνα πρὸς τὴν Ζωήν.

*

Τῶν δένδρων, δὲν τοὺς πηγαίνει ἡ μεγαλοπρέπεια· δὲν εἶναι προωρισμένα νὰ τὰ θαυμάζωμε, μὰ νὰ τ' ἀγαποῦμε. Ἡ λεῦκα, ἡ φιλύρα, τὸ μελαγχολικὸ κυπαρίσσι,—αὐτοὶ εἶναι οἱ τύποι τοῦ εἴδους. Ὁ Καλλιτέχνης ἀπὸ τὰ δένδρα πρέπει νὰπάρῃ τὴν πιὸ εὐγενικὴν ἀπόχρωσι τῆς συγκινήσεως καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἐκφράσῃ σὲ ψηλοὺς τόνους τὸ μαλακώιατο ἐκεῖνο σάλεμμα τῶν φύλλων 'στὸν λυπητερὸν ἀέρα τῆς ἑσπέρας.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

...ὸ λόγια γιὰ τίς «*Πετριὲς στὸν Ἥλιο*» τοῦ Γρηγ. Ξενόπουλου

Εἶδα τὰ ὅσα ἔγραψε ὁ κ. Παρορίτης σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς περα-μένους Νουμάδες γιὰ τὶς «Πετριὲς στὸν Ἥλιο» τοῦ Γρ. Ξενόπου-ου, καὶ σᾶς βεβαιῶ ὄχι μόνο δὲν ἔβγαλα τὸ ἴδιο συμπέρασμα, μὰ ...ούφερε στὸ νοῦ μιὰ σκέψη, ποὺ πολὺ μ' ἐτάραξε. Γιατί, ἂν κα-...ντοῦσε σύστημα νὰ πετιέται στὶς λάσπες κάθε ἔργο λογοτεχνικὸ ...οὺ δὲ συμφωνάει μὲ τὶς προσωπικές μας ὑδεολογίες, θὰ φτάσουμε ...χύτατα στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τοὺς νεοφώτιστους μανιακοὺς χρι-...ιανοὺς τῶν πρώτων χρόνων, ποὺ ἔκαμαν τὸ μεγαλύτερο δυνατὸ ...κὸ στὴν ἀνθρωπότητα.

Ἔπειτα, νομίζω πὼς δὲν εἶναι ἡ καλλίτερη μέθοδο ἡ ἄρνηση ...ὲν ὑπάρχει εὐκολώτερος τρόπος ἀπὸ τὴν ἄρνηση καὶ δυσκολώτε-...ς ἀπὸ τὴ δημιουργία, καὶ ὁ Ξενόπουλος εἶναι νομίζω λιγουλάκι ...ὶ δημιουργὸς ὅσο αὐστηρὰ κι' ἂν τόνε κρίνουμε.

Μὰ θὰ μοῦ πεῖτε: ὁ Ξενόπουλος δὲ δημιουργεῖ τοὺς ὑπέρο-...υς τύπους, καὶ ξακολουθάει νὰ κάνει ἠθογραφία. Τὸ βρίκαμε! ...ιὰ νὰ μὴ ρωτήσω ποιὸς ἔχει τοὺς ὑπέροχους τύπους καὶ ποιὸς ...ὲν κάνει ἠθογραφία ἀπὸ τοὺς δικούς μας διηγηματογράφους, ρω-...ῶ ποιὸς ζωγράφος φτιάνει κάτι τῆς προκοπῆς χωρὶς μοντέλα; ...ήπως τὰ ὑπέροχα ἔργα καὶ οἱ ὑπέροχοι τύποι δὲν συμβαδίζουν ...ὲ τὴν κορύφωση τῶν διάφορων πολιτισμῶν; Ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ ...ήτημα ἀξίζει νὰ γραφεῖ πλατειὰ μελέτη, γιὰ νὰ ξεκαθαριστοῦνε μερικὰ ζητήματα, γιατὶ ὅ,τι μοῦ κάνει ἐντύπωση ἀπὸ καιρό, εἶναι μιὰ σχετικὴ περιφρόνια πρὸς τὸ ἠθογραφικὸ διήγημα καὶ μιὰ προτίμηση πρὸς τὸ ψυχολογικὸ καθὼς τὸ λένε, σὰ νὰ μὴν ἦτανε ψυχολογικὸ καὶ τὸ ἠθογραφικό.

Γιὰ μᾶς δὲν ἔχει καμιὰ διαφορὰ τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, μάλιστα ἐδῶ δὲν ἐγράφηκε ἀκόμα τὸ ἠθογραφικὸ διήγημα. Γιατὶ σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ ζεῖ κι' ἀναπνέει μὲ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ποὺ ὁ ξεχωριστὸς τύπος, εἴτε ὁ ἄρρωστος, μόλις ὠχρὰ φαίνεται σ' ἕνα δυὸ ἀπὸ τὰ νεοσχηματιζόμενα κέντρα, τί ἄλλο ἀπομένει γιὰ τὸ διηγηματογράφο ἀπὸ τὴν ἠθογραφία; Ἐχτὸς ἐὰν θέλει νὰ γράψει φανταστικὰ πράματα ἢ νὰ πάρει τὰ μοντέλα του ἀπὸ ξένα περιβάλοντα, ποὺ μιὰ καὶ δὲ θὰ ζοῦνε στὸ δικό μας καὶ ὁ συγγραφέας τους θἆναι ξένος ἀπὸ κεῖνα γιατὶ δὲ θὰ τὰ ζεῖ ὅπως οἱ ντόπιοι τους συγγραφεῖς, θἆναι ὠχρὰ κακοφτιαγμένα ἀντίγραφα, μίμησες ἀνούσιες, καὶ τὸ χειρότερο ξένα καὶ γιὰ τὸ περιβάλον ποὺ τὰ προμήθεψε καὶ ἀπὸ τὸ περιβάλον ποὺ μεταφυτεύτηκαν.

Κατὰ τὴ γνώμη μου, τὸ καλλύτερο εἶναι νὰ βλέπουμε τὸ λογοτέχνιμα σὰ λογοτέχνιμα καὶ ὄχι σὰ μπροσούρα, γιατὶ τὸ ἕνα ζητάει νὰ δείξει μιὰ πλευρὰ ἢ περσσότερες τοῦ αἰώνιου ἀνθρώπου, ἐνῶ τὸ ἄλλο ζητάει νὰ προσηλυτήσει τοὺς ἀνθρώπους σ' ἕνα ἀπὸ τὰ καιρικὰ ρέματα. Καὶ πρέπει ἀκόμα νὰ βλέπουμε τὸ διήγημα τὸ ἑλληνικό, σὰ φυτὸ ποὺ φύτρωσε κάτου ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ οὐρανό, καὶ ἀκόμα ποὺ μπορεῖ νὰ ἀναπτυχτεῖ, ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴ ζωή μας καὶ ὄχι μὲ τὴ ζωὴ τῆς Ρουσίας· τὴ ζωὴ ἐκείνης τήνε ξέρουνε πιὸ καλὰ οἱ Ροῦσοι, ὅπως τὴ δική μας καλλύτερα ἐμεῖς.

Καὶ ἂν οἱ διηγηματογράφοι μας προχωροῦσαν λίγο ἀκόμα, ἀντὶς νὰ στέκονται στὰ ὅρια τῆς ἁπλῆς ἐξιστόρησης καὶ μελετοῦσαν μεθοδικότερα καὶ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τὰ κρυμμένα σπέρματα τοῦ δικοῦ μας χαραχτῆρα, κ' ἐζητοῦσαν νὰ διαγράψουν τὶς μελλούμενες ψυχοδιανοητικὲς κατεύτυνσες τῆς φυλῆς, μὲς ἀπὸ τὰ κοπάδια ποὺ διευτύνονται ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, νομίζω πῶς θἄγραφαν τὸ πραματικότερο ψυχολογικὸ ἑλληνικὸ διήγημα.

Καὶ τώρα εἰδικότερα γιὰ τὶς «Πετριὲς στὸν Ἥλιο», παρατηροῦμεν ὅτι, ὁ Γρ. Ξενόπουλος καὶ νὰ γράψει ξέρει καὶ ὡραία νὰ πλέξει μιὰν ὑπόθεση, καὶ νὰ τὴν κινήσει μέσα στὸ ἑλληνικὸ περιβάλον, πράμα ποὺ λίγοι τὸ κατορθώνουν, καὶ οἱ τύποι του εἶναι ἄνθρωποι Ἕλληνες, σύγχρονοι, ζωντανοὶ καὶ ὄχι κατασκευάσματα.

Ἂς θεωρηθοῦν αὐτὰ ἀρκετὰ γιὰ τώρα, γιατὶ θὰ μιλήσουμε ἀργότερα πλατύτερα γιὰ κάθε διηγηματογράφο μας, σὲ μιὰ μελέτη ποῦ σχεδιάζουμε γιὰ τὸ νεοελληνικὸ διήγημα.

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Θεατρικὰ σημειώματα

Κάποια ἀναγέννησι γίνεται τελευταῖα 'στὴν Ἑλλάδα, ποὺ ἡ θεατρικὴ φιλολογία, ἂν ἐξαιρέσῃ κανεὶς λιγοστὰ ἔργα, ἦταν ἡ πιὸ καθυστερημένη ὡς τώρα: ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀφόρητο «Ἀγαπητικὸ τῆς Βοσκοπούλας» καὶ τοὺς συγχρόνους του, ἦρθε ἡ ἐπιθεώρησις καὶ ἡ ἄκομψη καὶ ἀνήθικη φάρσα,—καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ ἡ Τέχνη ἀπουσίαζε ἀπολύτως, δὲν ὑπῆρχε μήτε ἐμαντεύετο πουθενά. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς δυὸ τάσεις, ποὺ φιλοδοξοῦν νὰ παραλληλίζωνται μὲ τὴν αἰσθητικὴ τοῦ ἀμόρφωτου κοινοῦ, ὑπάρχει μιὰ σειρὰ ἡρωϊκῶν προσπαθειῶν, ποὺ ὡριμάζουν, ἐπιβάλλονται, μὰ ὕστερα ὑποχωροῦν καὶ ἀφανίζονται: εἶναι τὸ παλιὸ Βασιλικὸ θέατρο, τὸ θέατρο τοῦ *Χριστομάνου*, τὸ σημερινὸ θέατρο τοῦ Ὠδείου, τὸ Ἑλληνικὸ θέατρο. Τὰ δύο τελευταῖα εἶναι σήμερα οἱ κληρονόμοι τῆς ἡρωϊκῆς αὐτῆς προσπάθειας. Μὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πιστεύῃ ὅτι θὰ εἶναι εὐτυχέστερα ἀπὸ τὰ παλιά: τὸν Ἕλληνα, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ ἔχει πάθει ἀπὸ μαρασμό, γιὰ νὰ τὸν ἐνθουσιάσῃ κάτι τι πρέπει νὰ εἶναι μόδα— καὶ ἔτσι φανερώνεται ἡ αἰσθητικὴ ἀπόλαυση αὐτὸν τὸν καιρό. Ἀλλὰ ἡ μόδα αὐτὴ δὲν θὰ εἶναι μόνο μόδα· θὰ εἶναι μιὰ «δίαιτα αἰσθητικῆς», μιὰ ἀπόδοσις τῶν πραγμάτων στὴ θέσι τους. Τὸ Ἑλληνικὸ θέατρο, μὲ τοὺς μορφωμένους ἠθοποιούς του, μὲ τὸ πλούσιο του βεστιάριο, μὲ τὴν σοφή του ἐκλεκτικότητα,

ἀγωνίζεται ὅσο μπορεῖ 'στὸν στῖβο τῆς σκηνῆς.

Δυὸ ἔργα ἐπαίχθηκαν ὡς τώρα ἀπὸ τὸ Δραματολόγιό του: πρῶτα-πρῶτα ὁ «Οἰδίπους Τύραννος» τοῦ Σοφοκλέους· ἐπιμελημένη, προσεκτική, ἐπιτυχημένη ἐμφάνισις· ἡ βάσις τῆς ἀρχαίας τραγῳδίας, τὸ ζωντανό της πλαίσιο, ὁ Χορός, δὲν ἐσβήσθηκε μὲ ἀφέλεια αὐτὴ τὴ φορά, ἀλλὰ ἀποδοσμένος μὲ ρυθμὸ καὶ συνείδησι τοῦ πρωτοτύπου ἔδωσε μιὰν αἰσθητὴ ἰδέα τῆς παρουσίας του ὁ «ἐξάρχων» εἶχε 'στὴν ἀπαγγελία του τὸν βαθύ, στοχαστικὸ τόνο, ποὺ ἐκφράζει πιστὰ τὴν ἐπιγραμματικότητα τοῦ ἀρχαίου κειμένου. Ἡ σκηνὴ τῶν ποιμένων ἦταν, στ' ἀλήθεια, θαυμασία· 'Αλλ' ὅσο ἀνεβαίνει κανεὶς πρὸς τοὺς πρωταγωνιστάς, τόσο ὁ ἐνθουσιασμὸς ὀλιγοστεύει· ὁ Τειρεσίας π. χ. ἦταν κάπως ἐπιτηδευμένος· 'στὸ σημεῖο, ποὺ τὰ μαντεύματα τοῦ κακοῦ αὐτοῦ γέρου φέρνουν 'στὸν Οἰδίποδα τὴν ὑπόνοια τῆς προδοσίας καὶ ἀκολουθεῖ ἡ δυνατὴ λογομαχία, ἐδείχθηκε πολὺ ἀπότομος καὶ βιαστικός· ἐνῷ τὸ σημεῖο αὐτὸ γεννᾷ μιὰν ἀπαρέσκεια καὶ 'στὴν ἀνάγνωσι ἀκόμη τοῦ δράματος: δὲν μαλλώνει τόσο εὔκολα ἕνα συνετὸς ἀλλὰ καὶ καλὸς βασιλιᾶς μὲ τὸν ἄνθρωπο τοῦ Θείου· καὶ ἂν μ' αὐτὸ θέλει νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ἀκατανόητη δυστυχία ποὺ πλακώνει ὕστερα, πάλι τὸ πρᾶγμα εἶναι κάπως βεβιασμένο καὶ παιδικό.— Ὁ Οἰδίπους; ἐδημιούργησε ἀρκετὲς στιγμὲς τραγικές· ἀλλὰ ὁ φόβος καὶ ὁ ἔλεος ἀπουσίαζαν σχεδόν· αὐτὰ δὲν ἔρχονται μὲ τὶς ὁρμητικὲς συσπάσεις καὶ μὲ τοὺς γόους· ἡ ἀρχαία τραγῳδία ἔχει μιὰν ἀγαλματώδη ἀξιοπρέπεια, κι' ὅταν ἀκόμη τὴν δονῇ ὁ ἀγριώτερος πόνος.

Τὸ ἔργο ἦταν γεμᾶτο ἀπὸ εἰκόνες πλαστικές· τὰ τέσσερα κορίτσια 'στὴν προσφορὰ τῆς ἄνθινης θυσίας ἔκαμαν ἕνα ὡραῖο πλαίσιο. Καὶ ἡ μετάφρασις πολὺ καλή· γιατί οἱ στίχοι νὰ μὴ ἀπαγγέλλωνται ξεχωρισμένοι; τί εἶδους ἀκατανόητη ἀντίληψις εἶν' αὐτὴ ἐκ μέρους τῶν ἠθοποιῶν, τὴ στιγμὴ ποῦ τὸ ἀρχαῖο δρᾶμα ἔχει αἰσθητότατη τὴν σφραγῖδα τοῦ ποιήματος;

Κατόπιν ἐπαίχθηκε τὸ δρᾶμα τοῦ Κοολὺς «Μιὰ γυναῖκα πέρασε». 'Από τὴν σκηνική του ἀπόδοσι πρέπει νὰ εἴμαστε πιὸ εὐχαριστημένοι· πάντα προσεγγίζεται εὐκολώτερα καὶ χωρὶς ἄθλους ἡ σημερινὴ ζωὴ καὶ ἡ πραγματικότης. Ἡ σκηνικὴ οἰκονομία πολὺ ἐπιτυχημένη· ὁ πλοῦτος τοῦ θεάτρου μιὰ ἀληθινὴ χαρὰ τῶν ματιῶν· καὶ ἡ ὑπόκρισις ἄξια προσοχῆς· ἡ κ. Ντάρσιὲ πρῶτα-πρῶτα πολὺ φυσικὴ καὶ σύμφωνη μὲ τὸ ρόλο της· καὶ ὁ κ. Νταρσιὲ καὶ ὁ λοχαγὸς Ντ' Ἐρισοὺ πολὺ καλοί.

Ὅσο γιὰ τὴν οὐσία τοῦ ἔργου, ἐγράφηκε ἄλλοῦ ὅ,τι ἔπρεπε. Μιὰ χορεία συγγραφέων θέλει νὰ πέρνῃ τὸ τύπο τῆς γυναίκας, τῆς πολύ-γυναίκας, σᾶν ἕνα τύπο ὑψηλῆς, ἀδυσώπητης, ἀκατανόητης Μοίρας, ποὺ ἀφήνει στὸ πέρασμά της καταστροφές. Κακὴ ἀντίληψις, ποὺ δὲν εἶναι μήτε καὶ νέα. Εἶναι πιὰ ἀνόητο νὰ δίνωμε 'στὴν γυναῖκα, —ὑπόστασιν ἐντελῶς «διακοσμητικήν»,— ἕνα χαρακτῆρα τέτοιον, ποὺ μήτε τὸν θέλει, μήτε καθόλου τὴν συμφέρει. Καϋμένε Οὐάϊλδ!

Τ. Α.

Συναυλίες

Τὸν περασμένο μῆνα ἔδωσε στὸ Δημοτικὸ Θέατρο μιὰ συναυλία ἀπὸ ἔργα δικά του ὁ καθηγητὴς τοῦ Ὠδείου Θεσσαλονίκης κ. Αἰμ. Ριάδης.

Ὁ νέος συνθέτης μὲ τὴν προσπάθεια τῆς δημιουργίας νεωτεριστικῆς μουσικῆς θέλησε νὰ μᾶς ἐπιδείξῃ τὴν ἀνώτερη μουσική του μόρφωση παρουσιάζοντας ἔτσι κάτω ἀπὸ μερικὰ ὀνόματα τοὺς πιὸ παράξενους καὶ στρυφνοὺς ἁρμονικοὺς συνδυασμούς, ὅπως λ.χ. ἡ ἐπεξεργασία τοῦ «Βιβλικοῦ χοροῦ».

Ἡ ξεληγημένη αὐτὴ τεχνοτροπία εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ ἁπλῆ —καθὼς ἔγραψε μὲ πολλὴν ἀφέλεια ἕνας κύριος.—

Ἡ ἁπλότης καὶ ἡ διαύγεια ποὺ διαφαίνεται σὲ κάθε καθ' αὐτὸ ἔργο δημιουργικό, ἔλειπε ἀπ' τὰ ἔργα τοῦ κ. Ριάδη.

Δὲν ἀναγνωρίζει οὔτε τὸ μπὲλ-κάντο τῆς Ἰταλικῆς σχολῆς οὔτε τὸν αὐστηρὸ τύπο τοῦ θέματος τῶν ρωμαντικοκλασικιστῶν, γιατὶ ὁ συνθέτης ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του ἐκδηλώνει τὰ διάφορα συναισθήματά του.

Γιὰ μερικὰ τραγούδια ὅπως ἡ «Ὀδαλίσκη» καὶ ἕνα δυὸ ἄλλα ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ μιλήσῃ κανείς, εἶχαν πολλὰ γνώρισμα χαρακτηριστικά.

Ἐκεῖνες ἡ συχνὲς καὶ ἀπροσδόκητες μετατροπὲς σὲ μικρὰ θέματα δίνουν τὴν ἐντύπωσιν μουσικῶν παραδοξολογιῶν.

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ «Adagio» ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν συνθέτη πολὺ κακή.

Ἡ σύμπραξη τῆς κυρίας Φωκᾶ τοῦ ἀγαπητοῦ βαρύτονου Ἀγγελόπουλου καὶ τοῦ μοναδικοῦ μας δεξιοτέχνη ἐκτελεστὴ Μητρόπουλου (πιάνο) ἐπρόστεσε κάτι στὸ ἔργο τοῦ κ. Ριάδη.

Ἡ δίδα Παπαϊωάννου μιὰ νέα λυρικὴ ὑψίφωνος μὲ φωνὴ ἀρκετὰ δυνατή, γλυκειὰ καὶ καθαρή, τραγούδισε πολὺ καλὰ δυὸ τραγούδια.

Αὐτὰ δείχνουν τὶς προσπάθειες γιὰ τὴν δημιουργία μιᾶς νέας μουσικῆς τέχνης, ἀλλὰ αὐτοὶ θὰ εἶναι οἱ νεο-κλασικοὶ παρεξηγητές.

ΒΕΝΙΑΜΙΝ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀπὸ τὰ ὅσα μᾶς στέλνουν οἱ ἀρχάριοι τῆς πέννας ὡς τὴ ὥρα δὲ βρίσκουμε τίποτε ποῦ νὰ μὴν εἶναι κάτω ἀπ' τὸ μέτρο καὶ πολλὲς φορὲς μὲ ἐπιείκεια δημοσιέψαμε ἀρκετὰ γιὰ νὰ μ χαλάσωμε τὶς καρδιὲς τῶν καλῶν παιδιῶν. Μὰ τώρα πειὰ θ εἴμαστε πολὺ αὐστηροὶ καὶ παρακαλοῦμε νὰ μᾶς στέλνουν πρ ματα ὁπωσδήποτε ὑποβαλμένα σὲ κάποιο κριτικὸ ἔλεγχο γιὰ ν μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ ἄχαρους κόπους. Γιατὶ ἔχουμε σκοπὸ στ ἀλληλογραφία νὰ κρίνουμε ὁπωσδήποτε δίκαια τὰ καλά, μὰ θ σατυρίζουμε καυστικὰ τὰ μπόσικα καὶ γιὰ τοῦτο παρακαλοῦμ νὰ μὴ μᾶς ἀναγκάζουνε οἱ ἀρχάριοι νὰ χαλοῦμε τὶς καρδιές του

Σ. Δάκη Ἐνταῦθα. Χάσαμε τὸ τελευταῖο χειρόγραφο κοὶ παρακαλοῦμε νὰ μᾶς τὸ στείλλεις γιὰ νὰ δημοσιευτεῖ στὸ ἐρχ μενο. Νικ. Πετρ. Ἐνταῦθα. Στέλνουμε λογαριασμό. Ἀθ. Μα Σμύρνη. Στεῖλτε ἂν θέλετε ἄλλου εἴδους τραγούδια. Κ. Παπ. Τ. 904. Λάβαμε συνδρ. κι' εὐχαριστοῦμε. Τὸ τραγουδάκι ὅμως δ μᾶς ἄρεσε. Τ. Χριστ. Καλαμάτα. Τὰ τραγούδια σας ἔχουν στοιχ ποῦ δείχνουν πῶς μὲ περσότερη φροντίδα θὰ γράψετε καλά. κεῖνα τὰ *ἀμφιβολιά, ἀγριεφτὸ ἀγγελοῦδι, πτά, μαντρόσκυλα* χ νοῦν τὸ σύνολο. Γ. Κοφ. Γύθειο. Ἀτεχνο τὸ διήγημα. Μαρ. Γι Ζάκυνθο, Π. Πικ. Χανιά, Ν. Καρ. Καβάλλα. Θὰ σᾶς ποῦμε σ ἐρχόμενο.

Παρορά̀ματα

Στὸ περασμένο φύλλο μείνανε τἀκόλουθα λάθια στὸ πφίν τοῦ κ. Περγιαλίτη.

στ. 3	ἀντὶ	μιὰ αὐγὴ	πρέπει	μιὰν αὐγὴ
στ. 4	»	ἔρημος	»	ἔρμος
στ. 13	»	ἄλλοί του	»	ἄλλοί τους

Ὁ Διευθυντὴς τῆς Φιλολογικῆς Ἐκδόσε οἱ «Νέοι» δι' ἐπιστολῆς του μᾶς παρακαλεῖ ν ἀναγγείλουμε ὅτι τὸ προσεχὲς φύλλον θὰ ἐ δοθῇ διπλὸ (Ἰουνίου—Ἰουλίου).

ΛΑΧΕΙΟΝ
ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Ἡ ΤΡΙΤΗ κλήρωσις τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος, θὰ γίνῃ τὴν Κυριακὴν 30 Ἰουνίου (13 Ἰουλίου) 1919.

Σύνολον κερδῶν δραχμ. 200,000
Μέγα κέρδος » 80,000